

summarium

SOCIETATIS SCIENTIARUM
CATHOLICAE
UNIVERSITATIS LUBLINENSIS
IOANNIS PAULI II

2020

R. 49 (69)

TOWARZYSTWO NAUKOWE
KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO
JANA PAWŁA II

KOMITET REDAKCYJNY

Wojciech Daszkiewicz, Arkadiusz Jabłoński, Agnieszka Lekka-Kowalik,
Stanisław Majdański (REDAKTOR NACZELNY),
Stanisław Sarek (SEKRETARZ)

Opracowanie redakcyjne
Stanisław Sarek
Monika Szysiak (sprawozdania)

Skład komputerowy
Stanisław Sarek

Projekt okładki
Benedykt Tofil

© Copyright by Towarzystwo Naukowe KUL 2021

TOWARZYSTWO NAUKOWE
KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO
JANA PAWŁA II

ul. Chopina 29/11, 20-023 Lublin, tel. 81 525 01 93, tel./fax 81 524 31 77
e-mail: tnkul@tnkulpl www.tnkul.pl
Dział Marketingu i Kolportażu 81 524 51 71

ISSN 0137-4575 Nakład 200 egz.

Druk i oprawa: ELPIL, ul. Artyleryjska 11, 08-110 Siedlce

NONAGESIMA ADVENIENS...^{*}

**ARCHIVALIA SOCIORUM NOSTRORUM
PARUM DIVULGATA**

* Tytuł tego działu nawiązuje do zbliżającej się (*adveniens*) 90. rocznicy (*nonagesima*) powstania Towarzystwa Naukowego KUL, która przypadnie w 2024 r. Będziemy się starać zamieszczać tutaj teksty związane z ciekawymi, a czasem mniej znanimi faktami z historii TN KUL.

RYSZARD BENDER

JEDNOSTKA I SPOŁECZEŃSTWO W MARKSISTOWSKIM SYSTEMIE FILOZOFOICZNYM*

Filozofia grecka i za nią częściowo rzymska dążyła do obiektywnego przedstawienia rzeczy. I u Sokratesa, i u Platona (nie mówiąc już o Arysztotelesie) podmiot nie ma innego wyjścia, jak przylgnięcie i należenie do przedmiotu. Wyjątek stanowi jedynie stoicyzm z jego całkowitą abstrakcyjnością.

W okresie upadku świata starożytnego, kiedy dekadencji Rzym druzgoce w każdym człowieku poczucie, a nawet pragnienie własnej godności, św. Augustyn w *Wyznaniach* ukazuje bolesną, ale heroiczną drogę człowieka, który chce zachować w sobie i dla wszystkich poczucie i pragnienie godności i wielkości. Afirmacja obecności człowieka – na tym opiera św. Augustyn swoją koncepcję nowego świata. W *De civitate Dei* idzie dalej. Nie zadowala już człowieka starożytna mądrość świata, który toczy się ku upadkowi. Chrześcijaństwo podało ją w wątpliwość. W świecie zewnętrznym nie można znaleźć szczęścia, trzeba stworzyć nowe możliwości w nas samych i szukać ich ponad nami. Na plan pierwszy zostanie wysunięta miłość, która szuka życiodajnych soków poza i ponad sobą i wymaga jak największych ofiar. Po raz pierwszy ruch stał się prawem życia duchowego, prawem umysłu i serca i pozostało nim odtąd na zawsze. Po raz pierwszy też otworzyło się przed człowiekiem nieograniczone pole działania. Rola podmiotu – jednostki, człowieka – została wyeksponowana. Zmalało znaczenie przedmiotu, tak bardzo dotąd ciążącego nad prawie każdą wizją świata.

Nauka św. Tomasza koncepcję jednostki ludzkiej też związała z nawiązaniem do indywidualistycznym zagadnieniem miłości. Nadała jedynie nowe formy temu pojęciu. Ujęła je w ramy racjonalnego, unowocześnionego systemu arystotelesowskiego, przyswojonego chrześcijaństwu.

Oryginalny tekst o zacięciu filozoficznym, napisany przed sześćdziesięciu laty przez historyka z wykształcenia, opublikowany w formie powielonego maszynopisu i mało dostępny.

Na podstawie: R. BENDER, *Jednostka i społeczeństwo w marksistowskim systemie filozoficznym*, „Chrześcijańskie Stowarzyszenie Społeczne. Biuletyn Informacyjny” 1962, nr 8, s. 64-81.

Afirmacja obecności człowieka, podkreślenie roli jego osobowości, wymog miłości – te sformułowania sprawią, że do św. Augustyna zawsze zwracać się będą ci, którzy nie chcą ulec sile lub popaść w zniechęcenie i apatię. Marcin Luter zahartuje w nim swoją pasję, janseniści z Port-Royal znajdą u niego również wytlumaczenie swojej negacji świata, Hegel w *Fenomenologii ducha* ukaże też jego znaczenie.

Przedtem jednak, nie bez wpływu św. Augustyna, Leibniz w *Monadologii* sformułuje klasyczną teorię osobowości: „Między zwyczajną duszą a duchem jest też i ta różnica, że dusza jest – ogólnie mówiąc – żywym zwierciadłem czy obrazem wszechświata stworzeń; natomiast duch jest ponadto obrazem samego bóstwa czy samego twórcy natury, zdolnym do poznawania systemu wszechświata i do częściowego naśladowania go za pomocą modeli architektonicznych. Każdy duch jest małym bogiem w swojej prowincji. Dzięki temu duch może wejść w pewnego rodzaju stosunki z Bogiem, który jest dla niego nie tylko tym, czym jest wynalazca w stosunku do stworzonej przez siebie maszyny (taki jest stosunek Boga do innych stworzeń), ale także tym, czym jest władca dla swoich poddanych, a nawet ojciec dla swoich dzieci. Łatwo stąd wywnioskować, że zespół wszystkich duchów musi stanowić Państwo Boże, tj. państwo możliwie najdoskonalsza pod panowaniem najdoskonalszego z monarchów. To Państwo Boga, to królestwo naprawdę uniwersalne, jest światem moralnym w świecie naturalnym, najwyższym i najbardziej boskim dziełem Bożym”.

W XIX wieku Maine de Biran dopowie: „Dwa są bieguny wszelkiej wiedzy: osobowość – ja, od której wszystko wychodzi, i osobowość – Bóg, do której wszystko zdąża”.

Te pojęcia, dotyczące jednostki i jej osobowości, legły u podstaw filozofii człowieka.

Czy marksizm uznał i rozwija filozofię człowieka? Z jego punktu widzenia filozofię tę można uprawiać bądź wychodząc z założenia, że sposób postępowania i los człowieka, a więc jego egzystencja są realizacją jakichś heteronomicznych, pozaludzkich zamierzeń i planów; bądź też wychodząc z założenia, że egzystencja ludzka jest tworem samego człowieka, jest więc autonomiczna i powinna stanowić punkt wyjścia wszelkich rozważań o człowieku.

Linia więc podziału przebiega między koncepcją religijną (esencja wyprzedza egzystencję) a koncepcją laicką (z egzystencji wyprowadzamy esencję). Ta ostatnia koncepcja jest wyraźnym zaprzeczeniem tomistycznej tezy, że egzystencja człowieka jest partycypacją w esencji i egzystencji

boskiej. Nie pozwala ona też na przyjęcie pojęcia osobowości ludzkiej w dotychczasowym historycznym ujęciu.

Przezwyciężenie jednak heteronomiczności norm postępowania, a więc i przekreślenie dotychczasowego pojęcia osobowości, nie jest dziełem marksizmu, lecz klasycznej filozofii niemieckiej, ściślej Hegla, za którym marksizm wiernie poszedł.

Marksizm wykracza poza pojęcie jednostki, nie czyni z niego centralnego problemu. Jednostkę, indywidualność, jej osobowość, określa on nie inaczej, jak przez zespół aktywnych stosunków każdego człowieka z innymi ludźmi i przyrodą. Jest prawdą, zdaniem marksizmu, że każda jednostka stanowi jedyną w swoim rodzaju rzeczywistość w tym znaczeniu, że przez miejsce, jakie zajmuje w przyrodzie, w historii i społeczeństwie, jest nowym, niepowtarzalnym tworem tego zespołu stosunków. Stąd płynie autonomiczny niejako, ale nie niezależny charakter osobowości ludzkiej.

Wszystko to świadczy, że stosunki między ludźmi i stosunki łączące ludzi z przywódcą nie są dla marksizmu stosunkami mechanicznymi, ale aktywnymi i zmiennymi, często jednostkowymi i niepowtarzalnymi. W przeciwieństwie do historycznej koncepcji osobowości, dla marksizmu, zrywającego z heteronomicznym charakterem norm postępowania jednostki, osobowość nie jest jakąś abstrakcją, ideą ogólną i pustą, ale złożoną rzeczywistością, ośrodkiem i węzłem aktywnych, ustawicznie się rozwijających stosunków.

Odrzucając heteronomiczny (określany też przez marksistów jako metafizyczny) punkt widzenia, marksizm nie rozpatruje moralności samej w sobie i nie przyznaje jej niezależnego istnienia ani wartości absolutnej. Nie oddziela jej też od życia społecznego, od konkretnej, praktycznej działalności ludzkiej. W moralności (podobnie jak w religii i prawie) marksizm widzi ideologiczny wyraz i ideologiczne usprawiedliwienie antagonizmu społecznego, który przeciwstawia klasę rządzącą i panującą klasie podległej i wyzyskiwanej. Marksizm nie ujmuje dobra i zła statycznie (z heteronomicznego punktu widzenia – metafizycznie) w ich przeciwieństwie stałym i absolutnym. Nie uważa zła za wynik ułomności natury ludzkiej. Ujmując dobro i зло dialektycznie, wykazuje, że istotnym źródłem zła jest wadliwa organizacja społeczna. Tym samym marksizm uwaga, że wszelka próba poprawienia natury ludzkiej, podniesienia znaczenia jednostki i udoskonalenia osobowości jest daremna i skazana na niepowodzenie, ilekroć podejmowana jest ze statycznego (metafizycznego) punktu widzenia, drogą

abstrakcyjnego rozumowania na temat dobra i zła oraz ustanawiania kategorycznych imperatywów w sferze absolutu.

Rola jednostki, społeczeństwa, moralności wiąże się w marksistowskiej filozofii człowieka ściśle z pojęciem alienacji. Sformułował je po raz pierwszy Hegel w *Fenomenologii ducha*. Człowiek został przez niego pojęty jako istota duchowa, jako myśl abstrakcyjna, której rozwój odbywa się w granicach myśli. Tworzy on samego siebie w drodze alienacji, tzn. drogą swych uzewnętrznień i kolejnych przewyciężeń. Przez negację osiągniętych już szczebeli rozwoju wznosi się coraz wyżej. W *Fenomenologii*, kiedy Hegel rozpatruje bogactwo, władzę, państwo itp. jako twory wyalienowane z istoty ludzkiej, to ujmuje je tylko w ich formie myślowej. Wyalienowując się, obiekty wyalienowane uprzedmiotowią się. Przedmiotowość ta jest jednak obca człowiekowi i niezgodna z jego istotą. Gorszy ona Hegla i dlatego nie uznaje on jej i uważa ją tylko za złudzenie świadomości. Dąży więc Hegel do zniesienia alienacji, tzn. do zniesienia złudnej przedmiotowości. Zniesienie to jest przyswojeniem sił istoty człowieka, które stały się złudnie uprzedmiotowane i obce mu. To zniesienie alienacji, czyli ponowne przyswojenie utraconych przez człowieka wartości dokonuje się u Hegla jednak jedynie w sferze świadomości, w „czystym myśleniu”.

Karol Marks w rękopisach ekonomiczno-filozoficznych z 1844 r. docenia w pełni ogólną doniosłość zawartej w heglowskiej teorii alienacji myśli o dynamice samostwarzania człowieka w procesie pracy. Heglowskie jednak pojmowanie alienacji jest dla Marksza nie do przyjęcia i z nim się rozprawia.

Nie zgadza się zwłaszcza z utożsamianiem alienacji ze złudnym uprzedmiotowaniem się. Według Marksza alienacja w swojej podstawowej formie ekonomicznej ma charakter całkowicie przedmiotowy i nie jest żadnym złudzeniem świadomości, lecz realną rzeczywistością. Nie przedmiotowość „jako taka” jest istotą alienacji, lecz tylko przedmiotowość w swej rażącej i odczlowieczającej ludzi postaci. Zniesienie alienacji to według Marksza nie czyn teoretyczny świadomości, lecz czyn praktyczny, czyn rewolucyjnych mas proletariatu. W przewyciężeniu alienacji nie idzie o przekształcenie pojmowania świata, lecz o przekształcenie samego świata.

Człowiek według Marksza to nie samowiedza, ponieważ świadomość to tylko atrybut człowieka. Człowiek jest istotą przyrodniczą, ale „cierpiącą”, tzn. że przedmioty jego popędów istnieją poza nim jako niezależne. „Cierpienia” – brak staje się źródłem działania człowieka, dzięki temu człowiek przekształca przyrodę w ten sposób, aby zaspokajała jego potrzeby. W przeciwieństwie do mechanistycznego materializmu Marks uważa, że człowiek

przez to, że „cierpi” jest nie tylko istotą przyrodniczą, ale i ludzką, tzn. taką, która tworzy swój świat i siebie samego. Człowiek sam decyduje o rozwoju osobowości i woli jednostki w życiu społecznym. Świat bowiem ludzki, tzn. społeczny, tworzony przez człowieka, kształtuje również jego samego i wszystkie jego cechy.

Zmieniona, w stosunku do heglowskiej, marksistowska teoria alienacji, mimo że umiejscowiła jednostkę ludzką w całokształcie stosunków społecznych i powiązała z otaczającą przyrodą, to jednak podkreśliła zarazem jej centralną rolę w życiu społecznym. Więcej nawet – ukazała twórczy wpływ jednostki ludzkiej na przekształcenia świata i samego siebie. Z biegiem jednak czasu w nauce marksistowskiej zaczęto coraz mocniej podkreślać znaczenie czynnika społecznego, determinującego działanie jednostki i jej wszechstronny rozwój. Wiązało się to, być może, z reakcją przeciw kultowi bohaterów i przecenianiu roli wybitnych jednostek w życiu społeczeństw i narodów, którą to rolę podkreślał najsilniej Tomasz Cárlyle, głównie w głosnym dziele *On Heroes Hero-worship and the Heroic in History*. W Rosji terroryzm, wyrosły z ruchu narodniokiego, też zmierzał w tym samym kierunku. Nic więc dziwnego, że kontynuatorzy myśli marksistowskiej w końcu XIX i na początku XX wieku na plan dalszy stawiali jednostkę, a wyeksponowywali wolę społeczeństwa, znaczenie mas w rozwoju dziejowym. Jerzy Plechanow w pracy o roli jednostki w historii, Włodzimierz Lenin w książce pt. *Co to są „przyjaciele ludu” i jak oni wojują przeciw socjaldemokratom* – wskazali na ogromne znaczenie mas i wszelkich masowych ruchów społecznych w życiu narodów i ludzkości. Jednostkę ściśle podporządkowali zjawiskom społecznym i jej rolę uzależnili od funkcji społecznej, jaką w danej chwili spełnia. Znaczenie jednostki zostało w poważnym stopniu zdeterminowane przez wystąpienia masowe, przez posuwające się naprzód dzieje wystąpienia mas ludowych.

Stąd też zaczęto doszukiwać się w życiu społecznym, w historii prawidłowości, a nawet praw dziejowych na wzór przyrodniczych. Marksizm w tym względzie znalazł oparcie w tezie Marksza, że byt określa świadomość. Uznano ją za podstawowe prawo społeczne i historyczne. Idąc dalej, Lenin we wspomnianej wyżej pracy stwierdził, że marksizm ujmuje działania jednostek jako działania poddane ogólnym prawom. Uznaje on rozwój społeczny za proces obiektywny, który wykazuje pełną analogię do procesów przyrodniczych, co umożliwia zbudowanie nauki o społeczeństwie.

Założenie przez marksizm obiektywnej prawidłowości procesów historycznych, sformułowanie praw rozwoju dziejowego, było czymś nowym,

sprzecznym z poglądami wielu przedstawicieli nauk społecznych i historycznych w tamtym okresie i dzisiaj. Obowiązujący do chwili obecnej na Zachodzie podział nauk na nomotetyczne i idiograficzne, dokonany przez Windelbanda i Rickerta w XIX wieku, zalicza nauki społeczne i historyczne do tych ostatnich i wyklucza możliwość formułowania przez nie praw. Nauki bowiem społeczne i historyczne mają za swój przedmiot zjawiska duchowe, a nie materialne. Jako takie są one jednorazowe i niepowtarzalne. Historyk – zdaniem przeciwników praw w historii – rozpatruje czyny ludzkie, a więc zjawiska indywidualne lub ich sumy, zawsze jednorazowe i niepowtarzalne.

Przyjęcie przez marksizm tezy o istnienia praw społecznych i historycznych umożliwiło rozwinięcie i wyekspolonowanie drugiej z kolei tezy – o walce klas, przejętej od burżuazyjnych historyków francuskich z połowy XIX wieku. Jak pogodzić to ostatnie zjawisko, o wyraźnym aspekcie przemocy, z docenianiem roli jednostki w życiu społecznym i rozwojem jej osobowości? Zdaniem nauki marksistowskiej wszelkie formy wielkości ludzkiej tkwią w codziennej walce klasy robotniczej o prawo do życia i wolności, a więc w walce klas, ale uciskanych. Godność ludzkiej osobowości walczącego robotnika przejawia się nie tylko w ofiarach wynikłych z oddania się sprawie, np. w wyniku strajku. Wyraża ona się także w braterstwie walki, w miłości jednej jednostki do drugiej, do całej grupy społecznej i klasy. Ta miłość podnosi człowieka z upadku spowodowanego przez nędzę, wynikłą z okresowych stosunków społecznych, klasowych i ustrojowych. Gorki w „Prawdzie” z 23 V 1934 r. pisał: „Po raz pierwszy w historii miłość do człowieka została zorganizowana jako siła twórcza, stawia ona sobie za cel wyzwolenie milionów robotników”. W toczącej się walce klas – pisze – chodzi o to, po której stronie się stanie, o wybór, a ten zależy od celu, który się stawia. Jeśli jest nim szczęście i lepsze życie pozbawionych dotychczas tego jednostek, to walka klas na pewno wtedy przyczyni się, zdaniem marksizmu, do podniesienia roli jednostki i zapewnienia jej pełnego rozwoju osobowości.

W sprawie wolności jednostki ludzkiej zajmowane są różne stanowiska. Determinizm przeczy tej wolności i trudno przy tym stanowisku obronić koncepcję twórczej roli jednostki w procesach społecznych. Indeterminizm wyolbrzymia znowu wolność jednostki. Ostatnio najgłośniejszy egzystencjalizm stwierdza, że jednostka ludzka skazana jest na wolność i samotną. Dla ludzi irytujące jest zaprzeczenie im całkowitej wolności decyzji. Biorąc to pod uwagę, marksizm stwierdza, że rzeczywiście ludzie jako jednostki działają pod wpływem różnych bodźców i rozmaicie. Pewne jednak bodźce

są tak przemożne, że coraz większa liczba ludzi im ulega. Wypadkową statystyczną ogromnej ilości działań jednostkowych, wśród których pewien typ działań bierze górę, nazywamy koniecznością, (wiąże się to z tezą o prawach historycznych). Wolność działania, według marksizmu, jeśli ją się właściwie pojmie, nie zostaje w tym wypadku naruszona. Zresztą najlepszym dowodem działania jest to, że w toku wydarzeń społecznych jednostki dokonują różnych wyborów i rozmaicie postępują, niezależnie od tzw. konieczności historycznych lub wbrew nim. Dzięki temu mogą istnieć rewolucjonisi, kontrrewolucjonisi i neutralni. Gdybyśmy natomiast stanęli na innym stanowisku, skazani zostalibyśmy tylko na istnienie rewolucjonistów, tylko kontrrewolucjonistów albo tylko neutralnych. Wolnym bowiem jest nie ten, kto działa na zasadzie przejawów niczym niezeterminowanych, nie ten, kto nie podlega działaniu obiektywnych konieczności historycznych, lecz ten, kto ma możliwość wyboru jednego z wariantów działania.

Na działanie jednostki wywiera wpływ społeczeństwo. Łatwo to dostrzec. Wpływa ono na psychikę, poglądy, sposób wartościowania i decyzje co do wyboru sposobu postępowania. Człowiek bowiem, mimo całej swej jednostkowej odrębności i niepowtarzalności, jest zawsze i wszędzie tworem społeczeństwa. Młody Marks w *Tezach o Feuerbachu* stwierdza, dając klasyczne sformułowanie ze strony marksizmu: „Człowiek, Jego istota, to nie abstrakcja tkwiąca w poszczególnej Jednostce, lecz w swej rzeczywistości całokształt stosunków społecznych”.

Czy można w takim wypadku mówić o szczęściu jednostki? Zdaniem marksizmu – tak. Mówienie o jednostce szczęśliwej wprowadza zawsze w dziedzinę subiektywną. I aby od tych pierwiastków subiektywnych w możliwie największym stopniu się uwolnić, trzeba raczej mówić o społecznych warunkach szczęścia jednostki ludzkiej. To w żadnym wypadku nie przeczy indywidualnemu i subiektywnemu charakterowi odczuwania szczęścia przez jednostkę.

O szczęściu jednostki mówią wszystkie ruchy i systemy społeczne. Wszystkie w związku z tym dążą do rozkwitu osobowości ludzkiej. I to łączy różne typy humanizmów. Łączy też humanizm chrześcijański z marksistowskim. Co jednak odróżnia humanizm marksistowski od innych humanizmów?

a) W odróżnieniu od kierunków, dla których formantem jednostki ludzkiej jest bądź jej wolna wola, bądź heterogeniczna, w stosunku do jednostki i społeczeństwa, wola istoty wyższej, dla marksistowskiego, socjalistycznego humanizmu formantem są stosunki społeczne tworzone przez człowieka. Tworzą one jednocześnie człowieka w sensie jednostki społecznej.

b) Humanizm marksistowski jest walczącym a nie kontemplującym idee dobra, szczęścia, piękna, prawdy itp. Swoje zadanie i cel widzi w walce o te ideały, najważniejsze dla każdej jednostki. Wszystko w marksizmie – filozofia, ekonomia, system społeczny, stosunki polityczne – są temu głównemu celowi podporządkowane. Humanizm marksistowski likwiduje w walce przeszkody stojące na drodze do realizacji najszczytniejszych ideałów ludzkości. W ten sposób wzbogaca on i udoskonala w stopniu dotąd niespotykanym osobowość ludzką.

Marksizm nie tylko mówi, że można żyć inaczej, lepiej i szczęśliwiej, piękniej, lecz jednocześnie uczy jak to zrobić – każe walczyć. I na tym właśnie polega, według nauki marksistowskiej, wyższość i pełnia marksistowskiego humanizmu socjalistycznego.

Cechą zasadniczą humanizmu marksistowskiego, w przeciwnieństwie do abstrakcyjnego i absolutystycznego humanizmu moralizatorskiego, jest jego konkretność. Nie operuje on absolutnymi wartościami i normami postępowania, lecz wartościami i normami względnymi, wynikającymi z dialektyki realnych sytuacji życiowych, z dialektyki walki o realizację ideału. W związku z tym na plan pierwszy w humanizmie marksistowskim wysuwa się dialektyka miłości i nienawiści. Każdy humanizm, ogólnie rzecz biorąc, jest kierunkiem opartym na miłości bliźniego; sprawy człowieka, pełny i nie-skrępowany rozwój jednostki są jego najwyższym celem. Ale czy miłość bliźniego jest nakazem absolutnym, pytają marksści? Czy humanizm ma być absolutystyczną, abstrakcyjną nauką miłości bliźniego, która każe – jak religia chrześcijańska ozy nauka Ghandiego – porzucić walkę fizyczną na rzecz czysto moralnej, odpłacać dobrym za зло, miłować nieprzyjaciół itd.? Na te pytania humanizm marksistowski odpowiada: – Nie. Każe on bowiem miłować ludzi, ale jednocześnie nienawidzić wrogów humanizmu. Odrzuca więc absolutne wartości i normy, gdyż są one fałszem i nie prowadzą do głównego celu humanizmu marksistowskiego, więcej – zagrażają doń drogę. Na takim rozumieniu humanizmu marksistowskiego opiera się jego dialektyka miłości i nienawiści.

Na podobnych zasadach oparta jest także w humanizmie marksistowskim dialektyka wolności i jej ograniczeń. W podobny sposób marksistowski humanizm socjalistyczny włącza do swego programu dialektykę demokracji i dyktatury.

Istnieją więc różnice poglądów na ideały życia w wielu jego przejawach, innymi słowy różnice ideologiczne. Usunąć się ich nie da. Wyeliminować można jedynie sposoby niewłaściwego ich likwidowania, np. wojny. Nie

siłą, lecz przekonywaniem należy ukazywać wyższość danego systemu poglądu na świat. Zakładając różnice ideologiczne, zakłada się również wzmożoną walkę konkurencyjną o umysły i serca ludzi. Przy pomocy czego? Faktów, bowiem *verba docent, exempla trahunt!* One są najsilniejszym orążem w pokojowej walce ideologicznej.

Koegzystencja, a nie walka do zwycięstwa, najlepiej służy szczęściu jednostki i pełnemu rozwojowi jej osobowości. Jest ona możliwa mimo różnic ideologicznych, nawet najostrzejszych. Zmniejsza je bowiem lub zwiększa nie siła fizyczna, lecz wymiana poglądów, osiąganie sukcesów w przekonywaniu o wyższości własnej wizji idealnego świata i realizacji tej wizji poprzez fakty. Walka więc konkurencyjna w warunkach pokojowej koegzystencji będzie się toczyła w ogromnej mierze w dziedzinie ideologii, apelując do przekonań i poglądów ludzi na sprawy szczęśliwego życia.

I w tym wypadku coraz bardziej będą musiały być uwypuklane, obok różnic, punkty wspólne. Każda z orientacji będzie musiała ukazywać na swoim własnym podwórku możliwość doceniania stanowisk zbieżnych, tolerancyjność, wolność wątpliwości w rzeczach niejasnych i niezupełnie pewnych.

Uczynić to będą zmuszone wszystkie ideologie, wszystkie orientacje światopoglądowe. Chcąc pozyskać jak najwięcej zwolenników w drodze pokojowej rywalizacji myśli i jej realizacji, różne kierunki zniewolone zostaną do korzystania ze wzajemnych zdobyczy. Każdy bowiem z kierunków będzie posiadał duże osiągnięcia teoretyczne i praktyczne, ale także i luki. Nie ulega chyba wątpliwości, że szereg postaw humanistycznych, w tym i humanizm chrześcijański, nie wyeksponował w tym stopniu co marksizm problematyki społecznej.

Z pozytkiem z pewnością będzie dla tych kierunków skorzystanie, w jakiejś mierze, z niektórych osiągnięć myśli marksistowskiej w dziedzinie społecznej. Z drugiej znów strony myśl marksistowska wykazuje szereg luk, jeśli idzie o jej koncepcję jednostki. Rzuca się w oczy w sposób wyraźny w marksizmie (mimo różnych tłumaczeń wyłożonych częściowo wyżej) zmajoryzowanie problematyki dotyczącej jednostki przez problematykę społeczną. Zagadnienia ekonomiczne, społeczne, polityczne, chociaż służą jednostce, spychają jednak w marksizmie analizę istoty jednostki na plan dalszy. Szczególnie jaskrawo sprawa ta występuje dzisiaj, w związku z podjęciem przez egzystencjalizm, w różnych wydaniach, problematyki jednostki i uczynienie z niej centralnego zagadnienia filozoficznego. Stąd też ze strony czołowych marksistowskich myślicieli zaczynają się odzywać głosy doma-

gające się zwrócenia większej uwagi przez naukę marksistowską na zagadnienie jednostki i jej osobowości. Z tym apelem u nas w Polsce wystąpił najmocniej Adam Schaff. Ogłosił on w tej sprawie szereg artykułów. Po zebraniu zostały one wydane w 1961 r. w książce pt. *Marksizm a egzystencjalizm*, której drugie rozszerzone wydanie z 1962 r. nosi tytuł *Filozofia człowieka*. W pracach tych Adam Schaff stwierdził wyraźnie, iż szereg problemów poruszonych przez egzystencjalizm należy uznać za doniosłe i godne podjęcia przez marksizm, który je dotychczas zaniedbał.

Wydaje się, że jeszcze więcej niż w tym nowym kierunku filozoficznym, jakim jest egzystencjalizm, doniosłych problemów dotyczących jednostki w jej osobowości można odnaleźć w różnych orientacjach myśli chrześcijańskiej. Na przestrzeni dwóch tysięcy lat chrześcijaństwo wytworzyło szereg koncepcji filozofii człowieka, w których jednostka ludzka znalazła należne jej miejsce. Same zresztą podstawy religijne chrześcijaństwa odnoszą się z pełnym respektem do jednostki i służą wzbogacaniu i pełnemu rozwojowi jej osobowości. Z tych osiągnięć myśli chrześcijańskiej, z jej teorii jednostki, marksizm, w którym ta problematyka znalazła się na marginesie, mógłby skorzystać.

Widzimy więc, że między różnymi kierunkami światopoglądowymi, w ramach pokojowej koegzystencji, walki ideowej, a nie orężej, istnieją szerokie możliwości wzajemnej współpracy nie tylko praktycznej, ale i teoretycznej, na zasadach obopólnej korzyści. Taka możliwość istnieje też między myślą filozoficzną, marksistowską i chrześcijańską, w niektórych przynajmniej aspektach. Rozwinięcie jednak, niekoniecznie współpracy, ale nawet wymiany ideologicznej, czy też lojalnie, tolerancyjnie prowadzonej walki, wymaga zerwania z monopolem na rozwój określonego kierunku filozoficznego. Musi zaistnieć swobodny rozwój szeregu orientacji filozoficznych, niesprzecznych oczywiście z najbardziej postępowym porządkiem ekonomicznym, społecznym i politycznym. Wielość orientacji filozoficznych, ideowych i religijnych – słowem, wieloświatopoglądowość nieantagonistyczna względem socjalizmu, może się przyczynić jedynie do jego umocnienia, wewnętrznego wzbogacenia i promieniowania na zewnętrz.

Na wysuwane przez jedną i drugą stronę słowa Lenina o religii jako opium dla ludu można przytoczyć i inne jego słowa: „Nie powinniśmy w żadnym wypadku popaść w idealistyczne abstrakcje na wzór tych, którzy stawiają zagadnienie religii z punktu widzenia «czystego rozumu» poza klasową walką, jak to często czynią radykalni mieszczańscy demokraci.”

Zapominanie o tym, że religijny ucisk ludzkości jest jedynie wytworem i odbiciem ucisku ekonomicznego, istniejącego wewnątrz społeczeństwa, byłoby złożeniem dowodu mieszczańskiej przeciętności. Proletariatu nie oświeci ani książki, ani kazania, jeżeli nie oświeci go walka, prowadzona przez niego samego przeciw ciemnym siłom kapitalizmu. Jedność w tej rzeczywiście rewolucyjnej walce zacofanej klasy o zbudowanie raju na ziemi jest dla nas o wiele ważniejsza niż jedność robotniczych poglądów na raj niebieski”¹.

W pracy *O stosunku partii robotniczej do religii* Lenin pisał: „Marksista winien być materialistą, czyli wrogiem religii, ale materialistą dialektycznym, tj. stawiającym sprawę walki z religią nie abstrakcyjnie, nie na gruncie propagandy oderwanej, wyłącznie teoretycznej, zawsze jednakiej, lecz konkretnie, na gruncie walki klasowej, odbywającej się w rzeczywistości i najbardziej i najlepiej wychowującą masy.

Jeśli ksiądz zbliża się do nas w celu wspólnej pracy politycznej i sumiennie wykonuje pracę partyjną, nie występując przeciw programowi partyjnemu, to możemy go przyjąć do szeregów socjaldemokratycznych, albowiem sprzeczność ducha i podstaw naszego programu z przekonaniami religijnymi księdza mogłaby w takich warunkach dotyczyć tylko jego samego, być jego osobistą sprzeczością…

Winniśmy nie tylko dopuszczać, ale nade wszystko przyciągać do partii socjaldemokratycznej wszystkich robotników zachowujących wiarę w Boga; występujemy bezwzględnie przeciw wszelkiemu ubliżaniu ich przekonaniom religijnym...”².

Jakim szlachetnym współzawodnictwem w walce o wspanialszy, lepszy świat i sprawiedliwość byłoby to, o czym pisał w 1936 r. myśliciel katolicki Robert Honert w swojej pracy *Catholiques et Communistes*: „Twierdzę, że cokolwiek by zaszło, człowiek wyzwolony, nie ogłupiony przez warunki swego istnienia nie rozstanie się z Bogiem. A wy mówicie: kiedy nie będzie potrzebował lekarstwa dla ukoczenia swoich utrapień, kiedy przestanie odczuwać potrzebę ucieczki od okrutnej teraźniejszości w świat ułudnych bajek, ten wolny i niezależny człowiek obejdzie się bez Boga... Zgadzam się na tę konfrontację”.

Trzeba chyba i dzisiaj pragnąć tego, aby leaderzy różnych orientacji światowych zgodzili się na tę konfrontację. Wtedy wszelkie systemy,

¹ Cytowane za: R. GARAUDY, Kościół, komunizm i chrześcijanie, Warszawa 1951, s. 208.

² Za: tamże, s. 209.

wszelkie humanizmy złożą się na jedno – najwszechstronniejszy i naj-optymalniejszy rozwój osobowości jednostki ludzkiej we współczesnym świecie.

Jeśli idzie o ludzi wierzących, żyjących w świecie kierowanym przez ludzi o odmiennym poglądzie na świat, to w odniesieniu do wyżej zarysowanych spraw należałoby dodać słowa jezuity, O. Fessarda: „Chrześcijanin powinien dowieść niewierzącemu, że można pogodzić umiłowanie cierpienia z pragnieniem lepszego życia tu, na ziemi”.

**DICTA
CZYLI TEKSTY WYGŁOSZONE**

ROBERT KUBLIKOWSKI

INFERENCJALIZM SEMANTYCZNY – GŁÓWNE IDEE*

Jedną z podstawowych dziedzin filozofii języka, a dokładniej analitycznej filozofii języka, jest – od dawna rozwijana – teoria znaczenia, usiłująca odpowiedzieć na pytanie czym jest znaczenie i poszukującą wyjaśnienia, w jaki sposób wyrażenia uzyskują znaczenie. Taką teorią jest również inferencyjna teoria znaczenia. Jej twórca to Robert B. Brandom, amerykański filozof i logik, nauczający na Wydziale Filozofii Uniwersytetu w Pittsburghu (USA). Teorię tę przedstawił w monumentalnej monografii pt. *Making It Explicit. Reasoning, Representing and Discursive Commitment* (1994/1998) oraz w krótszym opracowaniu pt. *Articulating Reasons. An Introduction to Inferentialism* (2000/2001)¹. Inferencjalizm jest obszernie komentowany².

Dr hab. ROBERT KUBLIKOWSKI – adiunkt Katedry Metodologii Nauk na Wydziale Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; adres do korespondencji: Al. Racławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: robert.kublikowski@kul.pl; członek współpracownik Wydziału Filozoficznego TN KUL.

* Niniejszy tekst jest zmienioną wersją zakończenia monografii KUBLIKOWSKI 2019. Stanowił on treść mojego wystąpienia na posiedzeniu Wydziału Filozoficznego TN KUL 5 lutego 2020 r. Podczas tego wystąpienia, dotyczącego inferencjalizmu, padło wiele inspirujących pytań czy komentarzy, które tu przywołuję: Prof. Zenon Roskal (KUL) – Jakie problemy są związane z inferencjalizmem? Kto te problemy dostrzegł: Brandom czy prelegent? Co jest *novum*? Jaką nowość wniósł Brandom, a jaką prelegent? Prelegent zgadza się z Brandomem czy go krytykuje? W czym się zgadza, a co krytykuje? Czy Brandom nawiązuje do dystynkcji Keitha Donnellana dotyczącej referencyjnego i atrybutywnego użycia deskrypcji określonych? Dr Piotr Biłgorajski (KUL) – W inferencjalizmie ważną rolę odgrywa dystynkcja: reprezentacjonizm vs anty-reprezentacjonizm. Inferencjalizm jest klasyfikowany jako anty-reprezentacjonizm. Prof. KUL Anna Kawalec – Co wyróżnia ludzi? Dzięki czemu osiągnęliśmy sukces (językowo-poznawczy itp.)? Dzięki ewolucji? Czym się różni sieć inferencyjna od abdukcji? Dr Stanisław Majdański (KUL) – Komentarz na temat dystynkcji: formalność a ogólność, uniwersalność czy „regułowość” (reguła odrywania itp.). Prof. KUL Zbigniew Wróblewski – Czy zobowiązanie jest zawsze związane z uprawnieniem?

¹ BRANDOM 1997, 2002a, 2008, 2015.

² STEKELER-WEITHOFER 2005; WANDERER 2008; WEISS, WANDERER 2010; GUROVA 2012; PEREGRIN 2014; BERAN, KOLMAN, KOREN 2018; LOEFFLER 2018; WISCHIN 2019. Zob. także SZUBKA 2012; ZARĘBSKI 2013.

I. PRAGMATYCZNY, NORMATYWNY I HOLISTYCZNY ASPEKT ZNACZENIA

W inferencjalizmie semantycznym kluczowy jest wymiar pragmatyczny i normatywny. Ten pierwszy przejawia się w akcentowaniu społecznej praktyki językowo-poznawczej, w podkreślaniu użycia języka itp. Wyrażenia nabierają znaczenia w trakcie społecznej interakcji między użytkownikami języka³.

Społeczne użycie języka ujawnia jego aspekt normatywny. Normatywność, obecna w samej praktyce, przejawia się w wielu wymiarach. Podstawową dystynkcją dotyczącą normatywności jest rozróżnienie tego, co faktycznie zostało zrobione, i tego, co powinno być zrobione. Oprócz tego wymiar powinności ujawnia się w ocenianiu działania jako poprawnego czy niepoprawnego. Społeczna, językowo-poznawcza praktyka podawania i żądania racji, czyli wnioskowanie⁴, także podlega warunkom i ocenie w aspekcie poprawności. Przejawem normatywności jest również dokonywanie asercji, poszukiwanie dla niej uprawnienia oraz zróżnicowana sfera zobowiązań czy odpowiedzialności.

Normatywny aspekt społecznej praktyki językowo-poznawczej ujawnia się również przez działanie według reguł. Powstaje w związku z tym problem oceny wartości jakiegoś działania dokonywanego zgodnie z regułą, a także oceny wartości zastosowanej reguły. Postępowanie „regułowe” nie musi być automatycznie kwalifikowane jako poprawne. Sama reguła również może zasługiwać na negatywną ocenę. Wszak tak jest oceniane na przykład znęcanie się nad zwierzętami, walki psów itp., nawet jeżeli przebiegają one według jakichś reguł.

Ludwig Wittgenstein (2000) w *Dociekaniach Filozoficznych* użył metafory gry i wyraził przekonanie, że uczymy się działać według reguł w trakcie samej gry, obserwując innych graczy. Reguła to swego rodzaju nawyk czy zwyczaj, postępowanie zaś według reguły podobne jest do spełniania czyjegoś rozkazu. Zdaniem Wittgensteina przed zarzutem błędного koła w uzasadnianiu działania według reguły można się ustrzec, gdy ktoś uczy kogoś, jak postępować zgodnie z regułą, podając wystarczająco dużo różnych przykładów i ćwiczeń. Natomiast zarzutu regresu w nieskończoność w uzasadnianiu jednej reguły przez inną regułę można uniknąć, odwołując się do jakiejś postaci „wrażliwości”.

³ BRANDOM 2002b.

⁴ Brandom aplikuje tu poglądy Wilfrida Sellarsa (1956/1991) dotyczące *przestrzeni racji*.

Wittgenstein – w opinii Brandoma – nie podał koncepcji działania zgodnie z regułą. Wobec tego Brandom wyróżnił regulizm, według którego normy są wyrażane *explicite* w regułach. Regulizmowi zarzuca się błędne koło lub regres w nieskończoność. Stanowiskiem wolnym od takich zarzutów ma być regularyzm, zgodnie z którym normy pierwotnie są obecne *implicite* w regularnościach występujących w społecznych praktykach, a wtórnie są wyrażane *explicite* w regułach. Regularyzm jest jednak kwestionowany z powodu ewentualnej manipulacji, co uznać za regularność poprawną, a co za niepoprawną. Natomiast według Brandoma społeczna, normatywna, językowo-poznawcza praktyka to zasadniczo gra podawania i żądania racji za uznawanymi poglądami. Reguły są ujawniane w trakcie takiej praktyki, której celem jest uzyskanie układu (systemu) przekonań.

Inferencjalizm jest holizmem znaczeniowym⁵. Naturalną, fundamentalną zdolnością umożliwiającą używanie języka i poznawanie jest – zdaniem Brandoma – dyspozycja do rzetelnego i zróżnicowanego reagowania. Chodzi o taką dyspozycję do reagowania jak ta, gdy ktoś – widząc, na przykład, niebieski samochód – mówi: „To jest niebieskie” itp. Dyspozycja taka jest podstawą językowo-poznawczej gry w podawanie i żądanie racji. Taka dyspozycja jest rozwijana przez uczenie się używania języka zgodnie z regułami. W wyniku tego zdobywamy kolejne, wzajemnie powiązane twierdzenia, tworzące dynamiczny, zmienny układ (system).

II. INFERENCYJNY ASPEKT ZNACZENIA

Głównymi pojęciami w inferencjalizmie są znaczenie i inferencja, czyli wnioskowanie (rozumowanie). Wnioskowanie jest czynnością językowo-poznawczą złożoną z przesłanek i wniosku. Według kluczowej tezy inferencjalizmu znaczenie wyrażeń jest eksplikowane poprzez ich użycie we wnioskowaniach.

Znaczenie zdania-przesłanki jest dookreślone przez jego związki inferencyjne z innymi zdaniami. Zdania o określonych znaczeniach – pełniąc funkcje przesłanek czy wniosków we wnioskowaniach – pozostają w związkach międzyszczególnych. Wyróżnionym związkiem międzyszczególnym jest wynikanie wyrażane w okresie warunkowym.

Znaczenia poszczególnych wyrażeń (subszczególnych), tworzących przesłanki czy wnioski, są dookreślone przez ich związki z innymi wyrażeniami.

⁵ Zob. AJDUKIEWICZ 1975, 1985. Zob. także MACIASZEK 2007.

Innymi słowy, nazwy o określonych znaczeniach wchodzą w skład zdań, w których występują różnorakie związki wewnętrzne.

Aby wyrażenia mogły pełnić jakąś funkcję we wnioskowaniu, muszą jednak już mieć jakieś znaczenie. Żeby użytkownik języka mógł je zastosować we wnioskowaniu, musi je przynajmniej wstępnie rozumieć. Z pewnością jednak inferencyjne zastosowanie wyrażeń językowych dookreśla ich znaczenie.

W języku naturalnym występują wnioskowania, które są trudne do wyrażenia przy użyciu języka logiki formalnej. Nawiązując do poglądów Sellarsa⁶, Brandom nazwał je „wnioskowaniami materialnymi”. Wnioskowania takie – podstawowe w inferencjalizmie semantycznym – są skontrastowane z wnioskowaniami formalnymi. Wnioskowanie formalne jest poprawne (niezawodne) na podstawie tylko formy logicznej. Natomiast wnioskowanie materialne to takie, którego poprawność zależy nie tylko od jego logicznej formy, ale przede wszystkim od rozumienia treści (znaczenia) użytych w nim stałych pozalogicznych. Brandom kwestionuje dotyczasową teorię wnioskowań, w której forma logiczna jest uznawana za podstawę ich poprawności. Jego zdaniem specyfiki wnioskowań materialnych nie wyczerpuje stwierdzenie, że to są tylko entymematy, które po ujawnieniu ukrytych przesłańek stają się zwykłymi wnioskowaniami formalnymi. Istotnym wymogiem wnioskowania materialnego jest rozumienie treści wyrażeń informujących nie tylko o związkach formalnych, ale przede wszystkim o związkach pozaformalnych (materialnych, treściowych), których dotyczy wnioskowanie. Bez poznania treści (znaczenia) stałych pozalogicznych nie byłoby możliwe przeprowadzenie wnioskowania materialnego.

III. WARUNKI POPRAWNOŚCI WNIOSKOWANIA

Jednym z przejawów normatywności języka jest możliwość oceny rozmowań według warunków ich poprawności. Standardowo wyróżnia się warunki formalne i materialne. Główny warunek formalny jest spełniony wtedy, gdy z racji wynika następstwo. Wynikanie takie zachodzi, gdy występuje określony związek między racją i następstwem, innymi słowy, gdy na podstawie racji prawomocna jest akceptacja następstwa.

Formalne warunki poprawności wnioskowania nie są wystarczające. We wnioskowaniu zachodzą bowiem nie tylko związki formalne, ale i pozafor-

⁶ SELLARS 1953/2007.

malne. Dlatego kluczowym warunkiem poprawności wnioskowania jest ten warunek pozaformalny (materialny, treściowy), który wymaga, aby przesłanki i wniosek były zdaniami (twierdzeniami) prawdziwymi.

Poczyniona dystynkcja – wnioskowanie formalne i materialne – nie jest tożsama z tradycyjnym rozróżnieniem formalnych i materialnych warunków poprawności wnioskowań. Tak bowiem wnioskowanie formalne, jak i materialne są normowane przez oba warunki poprawności.

Formalna poprawność wnioskowania formalnego (dedukcyjnego) jest zasadniczo oparta na relacji wynikania logicznego zachodzącego między przesłankami i wnioskiem. We wnioskowaniu materialnym warunek poprawności formalnej jest spełniony, gdy między przesłankami a wnioskiem zachodzi relacja wynikania, ale nie jest to jednak relacja, którą można przedstawić przy użyciu tylko słownika logicznego. Na oba typy wnioskowań nakładany jest również warunek poprawności materialnej, wymagający prawdziwości przesłanek, a stąd wniosku.

Pojęcie wnioskowania, a szczególnie wnioskowania materialnego, jest kluczowe w inferencjalizmie semantycznym. Wyobraźmy sobie sytuację, w której czytamy uważnie jakiś precyzyjnie napisany tekst. Wyodrębniamy w nim poszczególne twierdzenia, stwierdzamy ich prawdziwość i zauważamy zachodzenie związków wynikania między przesłankami i wnioskami. Podczas wnioskowania nie tyle w myśli umieszczały poszczególne przesłanki i wnioski w schematach wnioskowania, ile na podstawie prawdziwości przesłanek orzekamy prawdziwość wynikającego z nich wniosku. Rozumienie treści przesłanek i ich prawdziwość wydaje się być ważniejsza, bardziej podstawowa przy orzekaniu prawdziwości wniosku niż poprawność schematu wnioskowania.

Uogólniając, formalne warunki poprawności rozumowań bazują na związkach formalnych (m.in. wynikanie). Wydaje się, że te warunki – i związków formalne – zależą od pozaformalnych (materialnych) warunków poprawności (m.in. prawdziwość zdań będących przesłankami czy wnioskiem). Te warunki bazują na związkach pozaformalnych (materialnych, treściowych) takich jak związek między zdaniem i stanem rzeczy, do którego to zdanie się odnosi (referencja), związek przyczynowo-skutkowy (racja odpowiada przyczynie, a następstwo – skutkowi), związek następstwa czasowego, związki przestrzenne i związki normatywne.

Z prawdziwością zdań pojętą korespondencyjnie wiążą się jednak kontrowersje dotyczące możliwości rozpoznania prawdziwości rozpatrywanych zdań (kryterium prawdy). W ujęciu Brandoma trudnościami tym ma zaradzić

anaforyczna oraz ekspresywna teoria prawdy i referencji inspirowana prosentencjalną teorią prawdy⁷.

Według anaforycznej definicji prawdy wyrażenie „... jest prawdziwe” odnosi się do innego, wyjściowego zdania i je zastępuje. Zdanie wyjściowe jednak także podlega ocenie pod względem jego zgodności ze stanem rzeczy, opisywanym – prawdziwie lub fałszywie – przez to zdanie. Wyrażenie „prawdziwe” jest terminem metajęzykowym używanym w meta-zdaniu, a orzekanym o zdaniu przedmiotowym.

Anaforyczna teoria prawdy i referencji są z sobą powiązane. Wyrażenie „prawda” jest używane w zdaniu: „To jest prawda”. W takim zdaniu użyte jest również wyrażenie wskazujące „to”, które odnosi do zdania wyjściowego. Przykładowo, zamiast zdania wyjściowego „Kraków był stolicą Polski” jest użyte za-zdanie „To jest prawda”.

Brandomowską, anaforyczną teorię referencji można wzbogacić przez uwzględnienie przyczynowo-historyczno-socjolingwistycznej teorii referencji Hilarego Putnama⁸. Pokazując ich podobieństwa i różnice, można głębiej je zrozumieć i trafniej ocenić, jak te teorie opisują oraz wyjaśniają proces nabywania znaczenia przez wyrażenia językowe.

Brandom stosuje strategię akcentującą bardziej inferencję niż referencję. Można oczywiście przyjąć taką strategię i punktem wyjścia badań uczynić inferencję. Wcześniej czy później jednak w grę wchodzi również tak czy inaczej pojęta referencja wyrażeń. Brandom podkreśla rolę referencji, ale rozumianej anaforycznie, a nie reprezentacyjnie. Putnam zaś akcentuje referencję pojętą jako relacja łącząca wyrażenia językowe z rzeczywistością pozajęzykową (empiryczną). Brandom i Putnam opisują ten sam proces, w którym wyrażenia nabywają znaczenie. Wyjaśniają jednak ten proces w inny sposób. Brandom mówi o dwóch porządkach wyjaśniania tego, jak wyrażenia uzyskują znaczenie. Nazwijmy je umownie wyjaśnianiem Brandomowskim i Putnamowskim. W punkcie wyjścia procesu uczenia się języka Brandom akcentuje zdania (złożone i proste) pełniące istotną rolę przesłanek czy wniosków we wnioskowaniach, w których nazwy funkcjonują jako elementy subzdaniowe. Nazwy są używane z intencją mówienia czy myślenia o przedmiotach. Natomiast Putnam akcentuje rolę nazw, które – jako językowe znaki („etykietki”) – są odnoszone do poszczególnych przedmiotów, będących reprezentantami rodzajów (klas) naturalnych. Nazwy proste czy złożone są używane w zdaniach prostych lub złożonych.

⁷ Autorami tej teorii są Dorothy L. Grover, Joseph L. Camp i Nuel D. Belnap (1975).

⁸ PUTNAM 1981, 1983, 1988, 1994, 1998, 2013.

Tak więc Brandom i Putnam akceptują referencję, ale pojmują ją inaczej. W przypadku Brandoma jest to referencja anaforyczna, u Putnama – referencja przyczynowa. Brandom nie zaprzecza, że zachodzi językowo-poznawczy „styk” z rzeczywistością, ale go nie akcentuje. Natomiast Putnam przez przyczynowo-socjolingwistyczną teorię znaczenia podkreśla właśnie językowo-poznawczą „łączność” z rzeczywistością. Jednocześnie jednak w swojej pragmatycznej filozofii uwzględnia on wielorakie ograniczenia poznawcze.

Jeżeli w teorii Putnama wyeksponujemy ideę powszechnego podziału pracy, ideę pragmatycznej kooperacji między ekspertami i zwykłymi użytkownikami języka, to zbliżymy jego teorię do Brandomowskiej teorii społecznej, pragmatycznej, językowo-poznawczej gry w podawanie i żądanie racji dla uznawanych zdań. Wzbogacenie inferencjalizmu semantycznego i opisów pozainferencyjnych (czyli empirycznych) o mechanizmy Putnamskiej teorii znaczenia pozwala lepiej wyjaśnić, jak nawiązujemy językowo-poznawczy kontakt z rzeczywistością.

Brandom próbuje uwzględnić problematykę tego kontaktu w swej koncepcji tzw. przypisywania (askrypcji) postaw propozycjonalnych *de dicto* (o słowach) i *de re* (o rzeczach). Chodzi tu o przypisanie danemu użytkownikowi języka określonej postawy względem wyrażanych przez niego stwierdzeń. Stwierdzenie *de dicto* dotyczy sfery językowej (np. Jan stwierdza, że Władysław Reymont jest klasykiem literatury polskiej), a stwierdzenie *de re* odnosi się do sfery pozajęzykowej (np. Jan stwierdza o Władysławie Reymoncie, że jest on klasykiem literatury polskiej).

Zarzutem wobec anaforycznej teorii prawdy i referencji jest jednak to, że Brandom wydaje się w nich marginalizować fakt, iż wyrażenia wskazujące – takie jak „on”, „to” itp. – wskazują, czyli odnoszą się do określonych aspektów rzeczywistości⁹. W ramach obrony można – w Brandomowskim stylu – odpowiedzieć, że nawet, jeżeli, przykładowo jakiś biolog odkrywa nowy gatunek sowy i oznacza go wybraną przez siebie nazwą – wzbogacając ją opisem danego egzemplarza sowy, a następnie przekazując swą wiedzę innym użytkownikom języka – to dokonuje on tego właśnie w ramach dyskursywnej (inferencyjnej) gry w podawanie i żądanie racji dla swoich stwierdzeń.

Brandom – akcentując bardziej inferencję niż referencję – jest przekonany, że nawet w przypadku opisów pozainferencyjnych (empirycznych)

⁹ Na ten aspekt zwraca uwagę Michael Kremer (2010).

także potrzebne jest wnioskowanie, a mianowicie wnioskowanie od danych empirycznych wyrażonych w zdaniach (sądach) w określonych okolicznościach do inferencyjnych konsekwencji tychże zdań¹⁰.

Pytaniem pozostaje to, czy Brandomowska teoria wnioskowań materialnych, anaforyczna teoria prawdy i referencji oraz koncepcja przypisania (askrypcji) postawy propozycjonalnej *de re* wystarczająco wyjaśniają, w jaki sposób używane wyrażenia językowe uzyskują znaczenie empiryczne. A przecież faktem jest, że wyrażenia nabywają takie znaczenia, na ich bowiem podstawie względnie skutecznie działamy w świecie.

IV. ASERCJA, UPRAWNIENIE I ZOBOWIĄZANIE

Z powodu komplikacji w rozpoznawaniu prawdziwości zdań Brandom – w ramach swej pragmatyki normatywnej – za wartościową strategię uznaje docenienie pragmatycznych i normatywnych aspektów wiążących z asercją¹¹, uprawnieniem do asercji i zobowiązaniem. Asercja jest to językowo-poznawcza czynność uznania zdania (jego znaczenia) za prawdziwe. Jest ona także powiązana z przesłanką czy wnioskiem wnioskowania, które zachowuje uprawnienia do uznawanych zdań i wypływające stąd zobowiązania oraz wyklucza relację niezgodności zdań. Dokonywanie asercji nie jest działaniem przypadkowym, lecz właśnie racjonalnym, ponieważ wymaga uprawnienia, wymaga racji. Są one zdobywane w społecznej, pragmatycznej, normatywnej, językowo-poznawczej, dyskursywnej grze w podawanie i żądanie racji. W pragmatyce normatywnej taka gra jest traktowana jako „zdobywanie punktów”¹² w różnych aktach mowy zmieniających uprawnienia i zobowiązania do określonych stwierdzeń. Asercja i uprawnienie do niej są następstwem uprzedniego zobowiązania. Ale uprawniona asercja zdania również powoduje podjęcie przez kogoś zobowiązania wobec zdania uznanego za prawdziwe.

Zobowiązanie jest podejmowane w określonych okolicznościach i ma swoje konsekwencje. Podjęcie zobowiązania różni się od przypisania zobowiązania czy uprawnienia, przypisania ich komuś, jak i przypisania ich do jakiegoś stwierdzenia. W grę wchodzi także przypisanie jakiejś własności do rzeczy.

¹⁰ Brandom nawiązuje tu do poglądów Michaela Dummetta (1973).

¹¹ Zob. np. GOLDBERG 2015.

¹² Brandom zapożyczył pojęcie „zdobywania punktów” od Davida Lewisa (1983).

Dokonane asercje, podjęte lub przypisane uprawnienia czy zobowiązania – czyli zastosowany normatywny słownik – pełnią specyficznie pojętą funkcję ekspresywną, polegającą na eksplikowaniu implicytycznych znaczeń używanych wyrażeń. Istotną rolę w procesie eksplikacji odgrywa – używany w logice – okres warunkowy, który umożliwia wyrażenie stwierdzeń (i wchodzących w ich skład pojęć) w formie sieci wnioskowań. Na przykład, jeżeli ktoś stwierdza, że sowy są ptakami, a ptaki są kręgowcami, to przypisuje sowom własność bycia ptakami i kręgowcami. Oprócz tego podejmuje zobowiązanie do kolejnych kroków, a mianowicie do asercji, że jeżeli sowy są kręgowcami, a kręgowce są zwierzętami, to sowy są zwierzętami itp. Jeżeli dodatkowo zostanie uznany pogląd, że znęcanie się nad zwierzętami jest niedozwolone czy zakazane, to taki ruch jest przypisaniem sowom pewnego uprawnienia i podjęciem kolejnego zobowiązania do uznania za prawdę sądu, że znęcanie się nad sowami jest niedozwolone czy zakazane. Z tym stwierdzeniem z kolei niezgodne jest stwierdzenie, że znęcanie się jest dozwolone itp.

WNIOSKI

Podsumowując, inferencjalizm semantyczny jest ważnym stanowiskiem we współczesnej, analitycznej filozofii języka. Rdzeniem inferencjalizmu jest pragmatyczna, normatywna i holistyczna teza, według której znaczenia wyrażeń są określane przez ich role odgrywane we wnioskowaniach.

Inferencjalizm – zdaniem Brandoma – jest holizmem znaczeniowym. Uwyraźniłem ten pogląd przez zastosowanie holizmu znaczeniowego Kazimierza Ajdukiewicza pokazując, że holizm umiarkowany jest do przyjęcia w przypadku wiedzy empirycznej.

Według głównej idei inferencjalizmu ktoś jest kompetentnym użytkownikiem jakiegoś wyrażenia – ktoś zna jego znaczenie, rozumie je – wtedy, gdy zna okoliczności i konsekwencje jego użycia. Innymi słowy, w centrum inferencjalizmu semantycznego jest teza, że jeżeli człowiek coś myśli, to faktycznie nie wie (dokładnie), co i o czym myśli itd., dopóki swoich myśli nie przeanalizuje, wyeksplikuje, wyrazi, zastosuje jako przesłanki czy wnioski we wnioskowaniach, przedyskutuje (choćby z samym sobą) itp. Wtedy dopiero jego myśl – wyjściowo niejasna (implicytna) – może stać się jasna (eksplicytyna), zrozumiała i użyteczna w działaniu. Właśnie rozumienie myśli – i uczynienie jej podstawą jakiegoś użytecznego działania – jest

celem procesu językowo-poznawczej eksplikacji, między innymi, przy użyciu rozumowań.

Rozumowanie materialne – według Brandoma – jest centralnym elementem inferencjalizmu semantycznego, jednak jego wykład na ten temat nie jest jasny. Dlatego zasadne było wyeksplikowanie i zilustrowanie w mojej monografii, czym jest rozumowanie materialne pojęte jako po prawne przede wszystkim na podstawie rozumienia, poznania znaczenia stałych pozalogicznych.

Wydawać się może, że idee zaprezentowane w inferencjalizmie nie są nowe, wszak pojęcia przesłanki, wniosku, wynikania, czy wnioskowania i jego po prawności są znane co najmniej od Arystotelesowskiej logiki tradycyjnej. Teoretyczne jednak opracowanie związku znaczenia i wnioskowania, doce nienie inferencyjnego aspektu w teorii znaczenia, jest oryginalną zaletą inferencjalizmu. Uszczegóławiając, jego pozytywną stroną jest nowatorskie zwrócenie uwagi na fakt, że znaczenie wyrażeń, a szczególnie zdań, jest dookreślone, jeżeli występują one w roli przesłanek i wniosków we wnioskowaniach. Wadą byłoby jednak przecenianie tego aspektu, a niedocenienie aspektu referencyjnego pojętego nie tylko anaforycznie, ale i reprezen tacyjnie. Starałem się rozwinąć stanowisko Brandoma, zastosując Putnamowską teorię znaczenia.

Doniosłość inferencjalizmu jest być może symptomem współczesnej filozofii. Okres dominacji metody analizy w wieku XX przeobraża się w wieku XXI w okres syntezy, dążenia do spójności, kontekstualności, interdyscyplinarności itp. Nie dzieje się tak dlatego, że analiza przestała być ważna, ale dlatego, że przesadne zaakcentowanie analizy może prowadzić do umysłowej, intelektualnej, teoretycznej, konceptualnej jałowości i językowego puryzmu. Natomiast podejście syntetyczne, holistyczne, inferencyjne może okazać się interesujące i twórcze przez inspirowanie do uzyskiwania nowych pomysłów, odkrywania nowych badawczych aspektów czy koncepcji¹³.

¹³ Tematyka niniejszego tekstu była, jak już wspomniano, podstawą wystąpienia, na które zostałem zaproszony w ramach posiedzenia Wydziału Filozoficznego TN KUL (5 lutego 2020 r.). Za pytania i komentarze jestem wdzięczny jego uczestnikom m.in.: Prof. KUL Annie Kawalec, Prof. Zenonowi Roskalowi (KUL), Prof. KUL Zbigniewowi Wróblewskiemu oraz drowi Piotrowi Biłgorajskiemu (KUL) i drowi Stanisławowi Majdańskiemu (KUL).

BIBLIOGRAFIA*

- AJDUKIEWICZ K., 1975, *Logika pragmatyczna*, Warszawa: PWN.
- AJDUKIEWICZ K., 1985, *Język i poznanie*, t. 1-2, Warszawa: PWN.
- BERAN O., KOLMAN V., KOREN L. (red.), 2018, *From Rules to Meaning: New Essays on Inferentialism*, New York–London: Routledge.
- BRANDOM R. B., 1994/1998, *Making It Explicit. Reasoning, Representing and Discursive Commitment*, Cambridge, Mass.–London, England: Harvard University Press.
- BRANDOM R. B., 1997, Replies, „Philosophy and Phenomenological Research” (numer specjalny o *Making It Explicit* Roberta B. Brandoma), 57 (1), s. 153-156.
- BRANDOM R. B., 2000/2001, *Articulating Reasons. An Introduction to Inferentialism*, Cambridge, Mass.–London, England: Harvard University Press.
- BRANDOM R. B., 2002a, *Explanatory vs. Expressive Deflationism About Truth*, w: *What is Truth?*, red. R. Schantz, Berlin–New York: Walter de Gruyter, s. 103-119.
- BRANDOM R. B., 2002b, *Pragmatics and Pragmatisms*, w: *Hilary Putnam. Pragmatism and Realism*, red. J. Conant, U. M. Żegleń, London–New York: Routledge, Taylor and Francis Group, s. 40-58.
- BRANDOM R. B., 2008, *Between Saying and Doing: Towards an Analytic Pragmatism*, Oxford–New York: Oxford University Press. Przekład polski: R. B. BRANDOM, *Między mówieniem a działaniem. W stronę analitycznego pragmatyzmu*, przeł. M. Gokieli, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2012.
- BRANDOM R. B., 2015, *From Empiricism to Expressivism: Brandom Reads Sellars*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- DUMMETT M., 1973, *Frege: Philosophy of Language*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- GOLDBERG S. C., 2015, *Assertion. On the Philosophical Significance of Assertoric Speech*, Oxford–New York: Oxford University Press.
- GROVER D. L., CAMP J. L., BELNAP L. D., 1975, *A Prosential Theory of Truth*, „*Philosophical Studies*”, 27, s. 73-125.
- GUROVA L. (red), 2012, *Inference, Consequence, and Meaning: Perspectives on Inferentialism*, Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
- KREMER M., 2010, *Representation or Inference. Must We Choose? Should We?*, w: WEISS, WANDERER 2010, s. 227-246.
- KUBLIKOWSKI R., 2019, *Inferencjalizm semantyczny Roberta B. Brandoma*, Lublin: Wydawnictwo KUL.
- LEWIS D., 1983, *Scorekeeping in a Language Game*, w: *Philosophical Papers*, t. 1, New York–Oxford: Oxford University Press, s. 233-249.
- LOEFFLER R., 2018, *Brandom*, Cambridge, England–Medford, Mass.: Polity Press.
- MACIASZEK J., 2007, *Holizm znaczeniowy Kazimierza Ajdukiewicza*, Łódź: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humianistyczno-Ekonomicznej w Łodzi.
- PEREGRIN J., 2014, *Inferentialism: Why Rules Matter*, New York: Palgrave Macmillan.
- PUTNAM H., 1981, *Reason, Truth and History*, Cambridge: Cambridge University Press.

* Obszerną bibliografię na temat inferencjalizmu zob. w KUBLIKOWSKI 2019.

- PUTNAM H., 1983, *Realism and Reason. Philosophical Papers*, t. 3, Cambridge: Cambridge University Press.
- PUTNAM H., 1988, *Representation and Reality*, Cambridge, Mass.–London, England: A Bradford Book–The MIT Press.
- PUTNAM H., 1994, *Words and Life*, red. J. Conant, Cambridge, Mass.–London: Harvard University Press.
- PUTNAM H., 1998, *Wiele twarzy realizmu i inne eseje*, przeł. A. Grobler, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- PUTNAM H., 2013, *The Development of Externalist Semantics*, „*Theoria*”, 79, s. 192-203.
- SELLARS W., 1953/2007, *Inference and Meaning*, w: *In the Space of Reasons. Selected Essays of Wilfrid Sellars*, red. K. Scharp, R. B. Brandom, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, s. 3-27.
- SELLARS W., 1956/1991, *Empiricism and the Philosophy of Mind*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press. Przekład polski: *Empiryzm a filozofia umysłu*, przeł. J. Gryz, w: *Empiryzm współczesny*, red. B. Stanosz, Warszawa: Wydawnictwa UW 1991, s. 173-257.
- STEKELER-WEITHOFER P. (red.), 2005, „Pragmatics and Cognition” (numer specjalny pt. *The Pragmatics of „Making it Explicit”: On Robert B. Brandom*), 13 (1).
- SZUBKA T., 2012, *Neopragmatyzm*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.
- WANDERER J., 2008, *Robert Brandom*, Montreal–Kingston: McGill–Queen’s University Press.
- WEISS B., WANDERER J. (red.), 2010, *Reading Brandom. „On Making It Explicit”*, London–New York: Routledge, Taylor and Francis Group.
- WISCHIN K. (red.), 2019, „Disputatio” (numer specjalny pt. *Linguistic and Rational Pragmatism: The Philosophies of Wittgenstein and Brandom*), 8 (9).
- WITTGENSTEIN L., 2000, *Dociekania Filozoficzne*, przeł. B. Wolniewicz, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- ZARĘBSKI T., 2013, *Neopragmatyzm Roberta B. Brandoma*, Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas.

KAZIMIERZ PRZYBYŁKO

OKUPACJA NIEMIECKA ORAZ JAWNE I TAJNE NAUCZANIE W LIPNICY MUROWANEJ W LATACH 1939-1945*

WSTĘP

Gdy kampania wrześniowa 1939 r. dobiegła końca, a wojska niemieckie i sowieckie zajęły terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i zdławiły zorganizowany opór regularnych wojsk polskich na terenie kraju, III Rzesza i Związek Sowiecki, podzieliwszy między sobą, na mocy paktu Ribbentrop-Mołotow z 23 sierpnia 1939 r., Polskę na połowę, rozpoczęły okupację jej terytorium i likwidację polskiej państwowości, według paktu o granicach i przyjaźni z 28 września 1939 r., oraz eksterminację narodu polskiego.

Niemcy nie kryli swoich planów co do ludności polskiej. Chodziło im nie tylko o zdobycie jej terytorium, ale też o zniszczenie kultury polskiej oraz biologiczną zagładę narodu polskiego. Składową owego planu biologicznej zagłady było maksymalne ograniczenie możliwości rozwoju umysłowego polskiej młodzieży. Heinrich Himmler powiedział: „[...] dla polskiej ludności Wschodu nie mogą istnieć szkoły wyższe niż 4-klasowa szkoła ludowa. Celem takiej szkoły ma być wyłącznie proste liczenie, najwyżej do pięciuset, napisanie własnego nazwiska, wiedza, iż boskim przykazaniem jest być posłusznym Niemcom, uczciwym, pracowitym i rzetelnym. Czytania nie uważam za konieczne”¹.

Po zakończeniu regularnych działań wojennych kampanii wrześniowej Niemcy szybko zaczęli wprowadzać swoją administrację cywilną. Jak wiadomo, terytoria II Rzeczypospolitej okupowane przez Wehrmacht podzielono na tereny włączone do Rzeszy (wschodnie tereny Górnego Śląska, część

KAZIMIERZ PRZYBYŁKO – emerytowany psycholog kliniczny Poradni Leczenia Bólu przy II Klinice Anestezjologii i Intensywnej Terapii Uniwersytetu Medycznego w Lublinie (kierownik prof. dr hab. med. Krzysztof Przesmycki); członek współpracownik Wydziału Nauk Społecznych TN KUL.

* Tekst odczytu wygłoszonego na posiedzeniu administracyjno-naukowym Wydziału Nauk Społecznych TN KUL 9 marca 2020 r.

¹ Cyt. za: J. ŚLASKI, *Polska Walcząca (1939-1945)*, t. 3:Noc, Warszawa 1986, s. 34.

Małopolski, Poznańskie i Pomorze Gdańskie) oraz Generalne Gubernatorstwo (do linii Bugu – ze stolicą w Krakowie), a okupowane po agresji ZSRR na Polskę przez Armię Czerwoną włączono do Ukraińskiej SSR i Białoruskiej SSR. Po zajęciu tych terenów przez Niemców utworzono z nich inne jednostki organizacyjne (np. z terenów Małopolski Wschodniej – Dystrykt Galicja).

Okupacja niemiecka i sowiecka w Polsce 1939-1941

Generalne Gubernatorstwo w latach 1939-1945

Społeczeństwo polskie natomiast nie tylko zaczęło szybko usuwać zniszczenia, ale też, wbrew intencjom okupanta, organizować niezależne szkolnictwo, w dużej części w formie tzw. tajnych kompletów. Tajne komplety to nie tylko kształcenie młodzieży, ale i wysiłek wychowawczy. Nauczyciele uważali prowadzenie tajnych kompletów za swój obywatelski obowiązek, a młodzież garnęła się do nauki i osiągała dobre wyniki. W końcowych latach okupacji w szkołach średnich uczyło się ponad 100 tysięcy młodzieży, a wiedzę na poziomie wyższym zdobywało kilka tysięcy studentów. W Warszawie działały: UW i Uniwersytet Ziemi Zachodnich, Politechnika Warszawska, Wolna Wszechnica Polska, Akademia Medyczna, SGH, SGGW, Polskie Konserwatorium Muzyczne oraz Państwowy Instytut Sztuki Teatralnej, w Krakowie – UJ, AGH i Instytut Pedagogiczny ZNP, we Lwowie – UJK oraz Politechnika Lwowska. Działał też po części KUL, prowadząc przez swoich profesorów tajne nauczanie w Lublinie, Warszawie, Kielcach, Jędrzejowie i Nawarzycach.

Tajne nauczanie było bezwzględnie zwalczane przez niemieckie władze okupacyjne – w latach 1939-1945 życie straciło 8,5 tys. polskich nauczycieli. Nauczyciele i uczniowie wiedzieli, że w razie wykrycia groziło im, a nawet właścicielom mieszkań, w których odbywały się komplety, więzienie i obóz koncentracyjny. Brutalne represje stosowane przez okupanta nie powstrzymywały jednak tajnego nauczania. Mimo grożących kar za niewłaściwe nauczanie większość nauczycieli nie przerwała swojej misji i przez cały okres okupacji służyła młodzieży. Tajne komplety, prowadzone na tak wielką skalę na ziemiach polskich, były jedyną tego rodzaju formą oporu w okupowanej Europie.

Niniejszy tekst omawia ten fenomen niejako w mikroskali na terenie Lipnicy Murowanej, niewielkiej miejscowości na południu Polski (zob. Aneks 2), leżącej podczas okupacji niemieckiej na terenie Generalnego Gubernatorstwa. Zostało to wszelako ukazane na tle oficjalnej polityki władz okupacyjnych w dziedzinie szkolnictwa i działań polskich podziemnych struktur organizujących niezależne szkolnictwo polskie.

WOJSKA NIEMIECKIE W LIPNICY MUROWANEJ

Do Lipnicy Niemcy wkroczyli 5 września 1939 r. w godzinach wieczornych, nie napotykając oporu ze strony naszej armii. Nacierali, idąc od Tymbarku na północny-wschód przez Lipnicę w kierunku Zakliczyna.

Wiadomo, że 10. Brygada Kawalerii, stacjonująca wówczas w Nowym Wiśniczu, 6 km od Lipnicy, po otrzymaniu meldunku telefonicznego płk. Janusza Gaładyka wysłała na zwiad do Lipnicy dwóch motocyklistów pod komendą rotmistrza Pietrogrodzkiego, którzy nawet rzucili kilka granatów w kierunku Niemców. W wyniku tej zaczepki Niemcy w odwecie skierowali w kierunku Wiśnicza kilka czołgów, które wszelako zostały odparte przez nasze wojsko. Była to pierwsza i ostatnia potyczka na terenie lipnickim w 1939 r., gdyż już następnego dnia, 6 września, operacyjna grupa „Boruta”, której dowódcą był gen. brygady Mieczysław Boruta-Spiechowicz, wycofała się z Wiśnicza.

Niemcy w pierwszych dniach po wkroczeniu do Lipnicy zachowywali się w miarę przyzwoicie, zachowując pewne znamiona kultury. Po kilku dniach dwóch oficerów niemieckich i wójt lipnicki Szymon Paprota, który dobrze władał językiem niemieckim (pozostałość po czasach zaboru austriackiego), chodzili po zabudowaniach i obiektach, sprawdzając, czy nie ma ukrytej broni. Kiedy jednak wkroczyli na posesję mojego dziadka – Jana Ciejaka – i zobaczyli na podwórzu jego synową, Walerię, która była w zaawansowanej ciąży, wówczas jeden z oficerów niemieckich powiedział kategorycznie: „Nein” i pozostali odstąpili od sprawdzania dalszych budynków gospodarczych. Był to gest przyzwoitości. Te stwierdzenia wynikają z autopsji, mojej obserwacji, gdyż jako dziecko w czasie tej zawieruchy wojennej przebywałem u dziadków razem z bratem cioczką – Michałem Wojciechowskim.

Już wkrótce jednak Niemcy zaostrzyli swoje działania, wprowadzając liczne ograniczenia i restrykcje, a nawet terror. Rozpoczęto akcję wysiedlenia Żydów i ich pacyfikację. Było dla mnie doprawdy wielką traumą, gdy widziałem tragiczną śmierć kilku Żydów z Wiśnicza, zastrzelonych przez Niemców na fosie koło cmentarza w Lipnicy. Tą drogą wracałem ze szkoły do domu. Był to dla mnie ogromny szok – pierwszy raz widziałem tak umierających ludzi i mord znanych adwokatów, sędziów i lekarzy pochodzenia żydowskiego z Wiśnicza. Być może, że był też wśród nich lekarz, który leczył mnie we wczesnym dzieciństwie. Z pewnością zginął tam wtedy znany adwokat mec. Fragner z Wiśnicza. Pomordowanych Żydów wywieziono i pochowano na kirkucie w Nowym Wiśniczu.

Młodzież lipnicką wywożono na roboty do Niemiec. Łącznie w latach 1940-1944 wywieziono z gminy lipnickiej 750 osób, a najczęściej, 300 osób, z Rajbrotu. Wprowadzono wiele ograniczeń w życia społecznym, w tym te dotyczące nauki i oświaty. To wszystko musiało doprowadzić do wzrostu oporu wobec okupanta. W związku z tym już pod koniec 1939 r. powstawały

organizacje zbrojne, np. w ramach organizacji Związek Walki Zbrojnej (ZWZ), który później połączył się z Armią Krajową (AK). Komendantem był Szymon Kędryna, ps. „Wałcz”. Na terenie Lipnicy działała również tajna Szkoła Podchorążych, której wykładowcą i opiekunem był generał WP Ignacy Kazimierz Maria hr. Ledóchowski. Ale to już inny temat, godny osobnego omówienia.

SZKOLNICTWO JAWNE I OŚWIATA W POLITYCE OKUPANTA W GENERALNYM GUBERNATORSTWIE

Działania wojenne we wrześniu 1939 r. na terenie województwa krakowskiego trwały krótko, bo już praktycznie po 10 września region ten całkowicie zajęły wojska niemieckie. Pierwszy okres okupacji od 1 do 26 października 1939 r. określa się w nomenklaturze niemieckiej jako Zarząd Wojskowy (*Militärbezirk Süd*). Jego militarne administracyjne struktury podlegały gen. Wilhelmowi Listowi, a nieco później, od 15 października, gen. Wilhelmowi Ulexowi, dowódcy 14 armii. Natomiast szefem zarządu cywilnego z siedzibą w Krakowie został mianowany dr Gottlob Dill, później zaś funkcję tę objął Arthur Seyss-Inquart. Jednostką niższą realizującą zadania porządkowo-okupacyjne były komendy miast. Na terenie Polski południowej powstała nadkomendantura polowa 226 (*Oberfeldkommendatur 226*) z siedzibą w Krakowie, następnie przeniesiona do Tarnowa. Jej też podlegały komendantury polowe rozmieszczone w miastach powiatowych. W ramach zarządu cywilnego na terenie województwa krakowskiego i częściowo lwowskiego (Krosno–Sanok) wprowadzono nowy podział administracyjny, tworząc obwody regionalne (*Landkreis*), łączące po dwa dawniejsze powiaty. Tym sposobem zmniejszono ich liczbę, np. pobliską Bochnię jako powiat włączono do Krakowa.

12 października 1939 r. na podstawie dekretu Adolfa Hitlera z dużej części ziem polskich utworzono Generalne Gubernatorstwo (*Generalgouvernement, GG*). Na jego czele stanął dr Hans Frank. 26 października obszar GG podzielono na dystrykty (*Distrikt*), czyli okręgi².

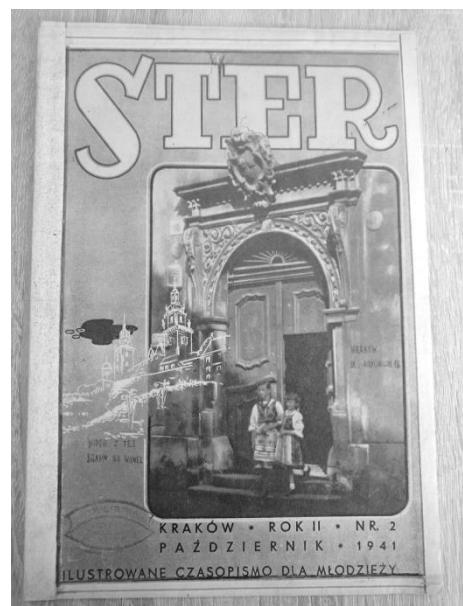
W związku z nowym podziałem administracyjnym zlikwidowano organy Zarządu Wojskowego. W miejsce dotychczasowych starostw (*Landräte*) powołano nowe lub pozostawiono dawne. Wraz z procesem formowania się władz administracyjnych podjęto nową organizację szkolną, która miała

² Powstały wówczas dystrykty: Krakowski, Radomski, Warszawski i Lubelski. Dystrykty dzielono na powiaty (*Kreis*).

realizować „oświatę szkolną”. Według zamysłów okupanta oświata miała realizować założenia doktryny germanizacji i faszyzmu. Koncepcja ta stano-wiła, że dziecko polskie ma się nauczyć czytać, pisać i rachować, by w przyszłości stanowić rozumną siłę roboczą. Wraz z procesem formowania się władz administracyjnych rozpoczęła się organizacja okupacyjnej administracji szkolnej w GG, na którą składały się poszczególne szczeble:

- 1) centralny, który stanowił Wydział Spraw Kulturalnych (*Abteilung Kulturelle Angelegenheiten*) przy Urzędzie Generalnego Gubernatorstwa (*Amt des Generalgouverneurs*); jego organizacja rozpoczęła się już w końcu października 1939 r., sprawy szkolnictwa znajdowały się w Podwydziale Szkolnictwa (*Unterabteilung Schulwesen*);
- 2) na szczeblu dystryktu krakowskiego już w grudniu 1939 r. utworzono samodzielny Wydział Kultury i Nauczania (*Abteilung Kultur und Unterricht*) przy Urzędzie Szefa Dystryktu, na którego czele stał dr Adolf Watzke;
- 3) na trzecim szczeblu, powiatowym, administracja szkolna podlegała okregowym inspektorom szkolnym podległym starostom powiatowym.

10 stycznia 1940 r. odbyła się w Krakowie narada pełnomocników szkolnych działających przy szefach dystryktów. W czasie tej narady sformułowano projekt trójstopniowej organizacji administracji szkolnej. W szkole utrzymywano wprawdzie obowiązek (i to pod sankcją grzywny – *Straf*) nauczania w zakresie siedmiu klas, ale została zmniejszona liczba godzin nauczania. Zakazano nauczania dzieci literatury polskiej, historii, geografii i wiedzy o Polsce. Wycofano przedwojenne podręczniki szkolne, które obowiązkowo należało przekazać odpowiednim władzom. W zamian w 1941 r. wprowadzono broszurkę, dwumiesięcznik „Ster”, redagowany przez zespół, a kierowany przez dr. Feliksa Burdeckiego w Krakowie³. Miało to być pisemko uniwersalne, będące w zamyśle lekturą

³ Redaktorem był dr Feliks Burdecki; adres Redakcji: Kraków Poststrasse 1. Administracja: Kraków, Universitätsstr. 19a. Wydawcą (*Hauptteilung*) był Wydział Główny Wiedzy i Nauki przy Rządzie Generalnego Gubernatorstwa Kraków (*Wissenschaft und Unterricht in der Regierung des Generalgouvernement Krakau*).

obowiązkową przy nauczaniu języka polskiego. Było reklamowane jako całkowicie nowy środek nauczania w miejsce wycofanych „szowinistycznych podręczników szkolnych” (*am Stalle in der Verwahrung genommen chauvinistischen polnischen Lehrmitteln*). Mimo poważnych braków „Ster” dawał nauczycielowi pewien materiał, który mógł być wykorzystany jako pomoc w przekazywaniu w sposób zakamuflowany właściwej wiedzy.

URZĘDY SZKOLNE (*KREISSCHULAMT LUB STADTSCHULAMT*)

Na czele owych urzędów szkolnych stali radcy szkolni, których kompetencje obejmowały swoich zasięgiem szkolnictwo na obszarze na ogół dwóch powiatów przedwojennych, łączonych teraz – jak już wspomniano – w nowe jednostki administracyjne. Radcą szkolnym (*Schulrat*) był zazwyczaj Niemiec, choć jego zastępcą mógł zostać Polak. Urząd radcy szkolnego dzielił się na:

- a) Inspektorat ds. szkolnictwa powszechnego,
- b) Inspektorat szkolny ds. szkolnictwa zawodowego i rolniczego,
- c) Sekretariat administracji, który zajmował się prowadzeniem dokumentacji urzędu.

Do pomocy radcy szkolnemu w nadzorze szkolnym zostali powołani także polscy inspektorzy szkolni (*Polnische Schulinspektoren*). Powiatowy radca szkolny w hierarchii administracji podlegał Wydziałowi dla Spraw Szkolnictwa przy urzędzie Szefa Okręgowego oraz staroście powiatowemu lub prezydentowi miasta. Inspektorami szkolnymi dla szkół polskich lub ukraińskich na terenie Bieszczad mogli być mianowani także Polacy lub Ukraińcy. Taka struktura organizacyjna szkolnictwa utrzymywała się bez większych zmian do końca okupacji niemieckiej.

Analizując powyższe dane, należy stwierdzić, że struktura organizacyjna szkolnictwa, a szerzej oświaty i kultury w GG była interesująca. Na czele poszczególnych działów organizacyjnych stali ludzie często z tytułami naukowymi. W praktyce jednak było inaczej. Strukturę organizacyjną podano w całości w Aneksie 1 na końcu tekstu.

TAJNE WŁADZE OŚWIATOWE W POLSCE

Każda gwałtowna akcja wywołuje określona reakcję. Tak też się stało, gdy uświadomiono sobie zamiary i sposób postępowania niemieckich władz co do nauczania i oświaty na okupowanym terenie.

Działalność tajnego nauczania zrodziła się w dwóch ośrodkach w Warszawie, głównie w środowisku Związku Nauczycielstwa Polskiego (ZNP) i Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych (TNSŚiW), przyjmując konspiracyjną nazwę Tajna Organizacja Nauczycielska (TON).

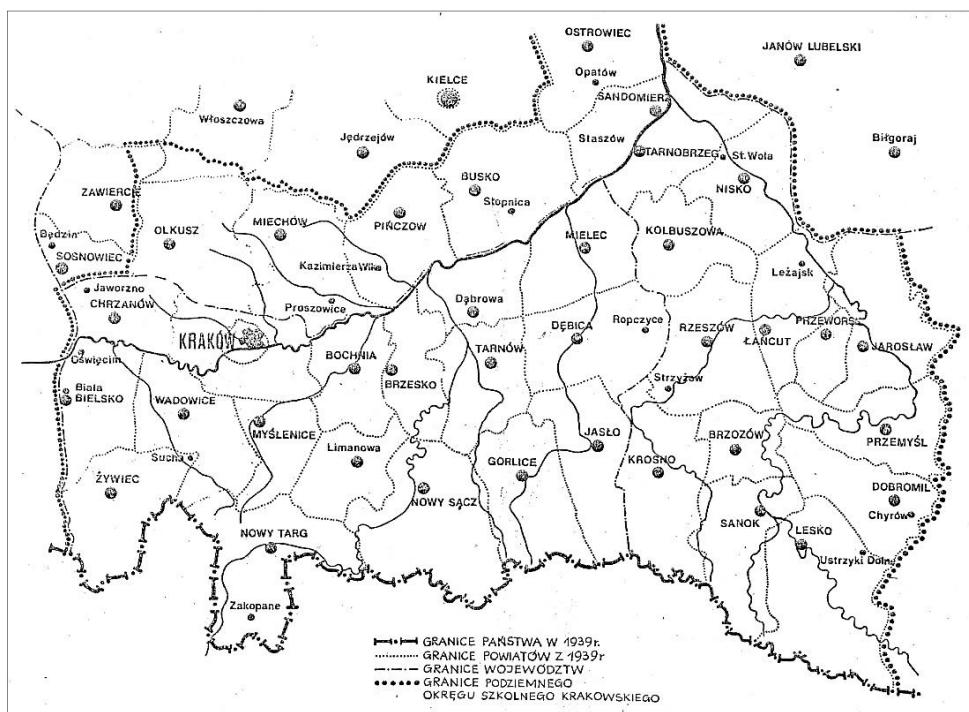
Organizacja nauczycielska współpracowała z Departamentem Oświaty i Kultury Rządu Londyńskiego na Kraj, i to mimo różnic ideologicznych. Głównymi jej organizatorami byli działacze ZNP: Zygmunt Nowicki, Czesław Wycech, Kazimierz Maj, Wacław Tułodziecki i Teofil Wojeński. Działalność organizacji obejmowała teoretycznie obszar Generalnego Gubernatorstwa, ale głównie dotyczyło to dystryktu warszawskiego. Jego kierownictwo miało określony charakter polityczny, konkretnie radykalno-lewicy. Było w nim trzech ludowców i dwóch socjalistów.

Drugi ośrodek tajnego nauczania powstał w Krakowie już 9 września 1939 r.. Została wówczas utworzona przez przedstawicieli nauczycielstwa szkół wszelkich typów Tymczasowa Komisja Szkolna. Pracowało w niej około 20 osób. Pracą tej komisji kierował rektor UJ prof. dr Tadeusz Lehr-Saławiński, a po jego aresztowaniu wraz z innymi profesorami UJ⁴ stanowisko to objął prof. Władysław Szafer.

Kolejnym ośrodkiem tajnego nauczania i pracy oświatowej na terenie Krakowskiego Okręgu Szkolnego była powołana w 1940 r. Komisja Oświecenia Publicznego (KOP), która kierowała tajną oświatą na terenie GG oraz ziem wcielonych do Rzeszy. Jej zadaniem było, by w każdym mieście powiatowym powołać mężów zaufania – delegatów, którzy mieliby organizować jawne, zmodyfikowane w stosunku do oficjalnego, i tajne nauczanie. Takie komisje powstawały na terenie południowej Polski – w dystrykcie krakowskim, obejmującym również teren Podkarpacia aż po rzekę San na wschodzie.

Głównym przedstawicielem tego nurtu tajnego nauczania był Włodzimierz Gałecki, naczelnik Wydziału Szkół Średnich w Krakowskim Kuratorium Okręgu Szkolnego (KOS). Działania Gałeckiego przyczyniły się znacząco do aktywności nauczycieli w zakresie tajnego nauczania we wszystkich powiatach, gdzie znajdowały się gimnazja. Dotyczy to również pobliskiej

⁴ Akcja była przeprowadzona, jak wiadomo, pod nazwą *Sonderaktion Krakau*.

Podziemny Okręg Krakowski Szkolny

Bochni, gdzie organizatorem tajnego nauczania na poziomie gimnazjalnym byli dyrektor Emil Język i dr Urszula Wińska. To szacowne gimnazjum obchodziło niedawno 180 lat istnienia.

Pojawienie się w terenie kogoś z Krakowa miało również walor, by tak napisać, psychologiczny. Utwierdzało w przekonaniu, że człowiek nawet w trudnych warunkach nie jest pozostawiony samemu sobie. Jest to wzmacnianie psychiczne poprzez działanie w grupie. Ważna była świadomość, że ktoś czuwa i koordynuje proces edukacji młodzieży oraz wspiera trudną działalność nauczycielską w warunkach konspiracji i zagrożenia.

JAWNE I TAJNE NAUCZANIE W GMINIE LIPNICA MUROWANA

Najazd niemiecki na Polskę w 1939 r. i okupacja kraju spowodowały poza wszystkim wiele ograniczeń programowych i organizacyjnych w zakresie oświaty, szkolnictwa i kultury na wszystkich szczeblach nauczania.

Oficjalny system nauczania i oświaty okupacyjnej, mimo pozorów przestrzegania obowiązku szkolnego w zakresie siedmiu klas, był wysoce niezadowalający. Szczególnie ze względu na jego zakres programowy oraz ograniczenie przedmiotowe i wyeliminowanie treści patriotycznych.

W Lipnicy Murowanej w 1939 r. początkowo naukę szkolną zawieszono (rok szkolny rozpoczynał się, tak jak i dzisiaj, 1 września – w 1939 r. tego właśnie dnia w Polsce rozpoczęła się II wojna światowa) ze względu na działania wojenne, wznowiono ją 20 października na polecenie władz niemieckich na dotychczasowych zasadach. Już wkrótce jednak nastąpiły zmiany w programach nauczania, głównie w zakresie przedmiotów szkolnych, oraz inne drastyczne ograniczenia, gdy chodzi o nauczanie dzieci, a zwłaszcza młodzieży. Dotyczy to szczególnie rozporządzenia gubernatora dystryktu krakowskiego dr. Otto Wächtera z 21 listopada 1939 r., które unieruchomiło polskie szkolnictwo średnie (gimnazja i licea).

W Lipnicy Murowanej oprócz Publicznych Szkół Powszechnych (*Offentliche Polnische Volksschulen*) w 1942 r. utworzono Publiczną Szkołę Zawodową dla młodzieży rolniczej (*Offentliche Ludwirtschaftliche Verbandsberufsschule*). Była to szkoła zbiorcza z obwodów szkolnych: Borówka, Chronów, Lipnica Góra, Lipnica Murowana, Lipnica Dolna i Rajbrot. Nauka trwała dwa lata i była obowiązkowa. Kierownikiem szkoły był Jan Kozdrunkiewicz.

We wszystkich szkołach, zgodnie z rozporządzeniem władz okupacyjnych, skonfiskowano podręczniki szkolne i pomoce naukowe, w tym mapy, zamknięto również biblioteki szkolne. Większość pomocy i książek znalazła się jednak w prywatnych rękach i służyły później w tajnym nauczaniu. Sytuacja niepewności, braku stabilności spowodowała, że społeczeństwo gminy nie pogodziło się z tą formą oświaty i właściwie od początku okupacji prowadzono kształcenie dzieci i młodzieży na poziomie podstawowym i średnim w formie tajnej, tzw. kompletów.

Pierwszym, który samorzutnie podjął tę formę walki z okupantem na terenie Lipnicy, był wspomniany już mgr Szymon Kędryna, były profesor Państwowego Gimnazjum i Liceum w Katowicach, a później naczelnik Oświaty Dorosłych w Kuratorium Śląskim. W sierpniu 1939 r. wraz z pracownikami kuratorium znalazł się na Kresach Wschodnich (Równe). Tam po 17 września powstało wiadome niebezpieczeństwo. Po powrocie w rodzinne strony zamieszkał z żoną Joanną u swych krewnych w Lipnicy Dolnej i już od listopada 1939 r. objął stanowisko kierownika szkoły w Lipnicy Górnjej, gdzie był jego uczniem. Jego żona, która także uczyła w Lipnicy, była prof. gimnazjum w Rudzie Śląskiej. Trzecią oprócz nich siłą pedagogiczną stano-

wiła Maria Romankiewicz-Teodorkowska. To tu, w Lipnicy Górnnej wspólnie zorganizowali pierwsze grupy tajnego nauczania na poziomie gimnazjalnym. Pracę tę mgr Kędryna kontynuował również w Lipnicy Dolnej, prowadząc tajne nauczanie na kilku, a nawet kilkunastu kompletach.

Szymon Kędryna, ps. „Wałcz”

Joanna Kędryna

W maju 1942 r. powołano tajną Powiatową Komisję Oświaty i Kultury w Bochni w składzie: Emil Język (przewodniczący), Piotr Galas, Kazimierz Kostański, Franciszek Madej, S. Trojan. W tym czasie powstały również komitety gminne. Na terenie gminy lipnickiej opiekę nad tajną oświatą sprawował Piotr Galas, były dyrektor Państwowego Gimnazjum i Liceum w Bochni. Później na przełomie 1942/43 r. w porozumieniu ze Szymonem Kędryną powołał Gminną Komisję Oświaty i Kultury w Lipnicy Murowanej w składzie: Szymon Kędryna (przewodniczący), Antoni hr. Ledóchowski (profesor Wyższej Szkoły Morskiej w Gdyni) i Kazimierz Majdański z Chronowa (akademik Instytutu Teologicznego w Tarnowie).

Organizowane komplety prowadziły kształcenie na poziomie podstawowym i średnim. W owym nauczaniu brało udział wielu nauczycieli zarówno miejscowych, jak też pochodzących z innych stron Polski, w tym również wysiedleńcy z Poznańskiego czy Warszawy. Lipniccy nauczyciele to:

Szymon i Joanna Kędrynowie, Janina Kucówna, Anna Marszalik, Mieczysław Nowak (kierownik szkoły w Lipnicy Dolnej), Bolesław Traczewski (kierownik szkoły w Lipnicy Murowanej), Maria Zawadzka z Poznania, Jan i Wiktoria Szymańscy z Łomżyńskiego, Leon Szczerkowski z Poznania, Genowefa Maśloń-Preiss, Maria Romankiewicz-Teodorkowska (kierownik szkoły w Lipnicy Górnego), s. Klementyna Gerlicz (kierownik ochronki) i higienistka w ośrodku zdrowia. W Rajbacie byli to: emerytowana zasłużona nauczycielka Antonina Prorokowa, Helena Piątek i Michałina Piątek, Roman Radłowski i kierownik szkoły, w Chronowie zaś akademik Kazimierz Majdański, Maria Adamczyk oraz małżeństwo Stanisław i Józefa Suchorowscy, nauczyciele z Kielc. Suchorowscy oprócz tajnego nauczania prowadzili również działalność kulturalną – Stanisław był utalentowanym dyrygentem orkiestry i kompozytorem utworów muzycznych.

W Borównej ofiarnie uczył trójkę dzieci w zakresie I klasy gimnazjum kleryk seminarium duchownego w Tarnowie Tadeusz Cabała, późniejszy kapłan archidiecezji gdańskiej, mieszkający w Sopocie; osobiście zbierałem tam u niego informacje o tajnym nauczaniu.

Oprócz wymienionych nauczycieli w tajnym nauczaniu na terenie gminy Lipnica Murowana brali też udział: o. Szymon Krzemiński OFM, reformata, gwardian klasztoru z Rawy Ruskiej⁵, który ratując życie przed szowinistami ukraińskimi, zamieszkał w Lipnicy u rodziny; dr Józefina Ledóchowska, nauczycielka Gimnazjum SS. Urszulanek w Warszawie, córka Pauliny i Ignacego, generała WP (najmłodszego syna Józefiny z Salis-Zizers i Antoniego hr. Ledóchowskiego); wspomniany gen. Ignacy Ledóchowski, który uczył języka niemieckiego; jego żona Paulina z Lubieńskich, która uczyła języka francuskiego i angielskiego.

W tajnym nauczaniu znaczącą postacią był Antoni hr. Ledóchowski, profesor Wyższej Szkoły Morskiej w Gdyni i kapitan Żeglugi Wielkiej Morskiej, uczący fizyki i matematyki. Jego żona Matylda uczyła języków obcych – francuskiego i angielskiego. Po zakończeniu wojny pracowała jako lektor w Wyższej Szkole Morskiej, a następnie w Wyższej Szkole Muzycznej i w Politechnice Gdańskiej.

W lipnickim tajnym nauczaniu brali też udział: Józef Słomka – student IV roku chemii UJ, Wiktoria Szymańska – nauczycielka z Poznania, Leon Szczerkowski – pracownik urzędu gminy, wspomniana już s. Klementyna Gerlicz – jako higienistka (s. Annuncjata, przełożona domu zakonnego i kie-

⁵ Wcześniej był gwardianem klasztorów w Kazimierzu Dolnym i Chełmie.

rownik ochronki w Lipnicy Murowanej, współdziałała z ośrodkiem zdrowia, którego kierownikiem był dr Józef Heczko). Komplety tajnego nauczania współorganizował i wspierał wójt gminy Lipnica Murowana, Stanisław Piotrowski.

Na terenie gromady Chronów, jak już wspomniano, działało bardzo intensywnie w tajnym nauczaniu małżeństwo Stanisław i Józefa Suchorowscy, wysiedleni z Kielc, którzy organizowali wspólnie z Kazimierzem Majdańskim komplety na poziomie podstawowym i średnim oraz prowadzili orkiestrę, chór i zespoły artystyczne.

We wsi Borówna działał bardzo skutecznie, mimo młodego wieku, kleryk Tadeusz Cabała. Był on bez reszty zaangażowany w sprawy oświaty i nauki na poziomie średnim. Jego wysiłki przynosiły naprawdę solidne wyniki, co zostało potwierdzone przez pion egzaminacyjny Powiatowej Komisji Oświaty i Kultury w Bochni.

Z kolei w Rajbrocie tajne nauczanie organizowali także, oprócz już wymienionych, także proboszcz rajbrodzki ks. Ludwik Musiał, Edward Piechura, Ryszard Ślęzak i organista Jan Skirło.

Wszyscy wymienieni brali aktywny udział w tajnym nauczaniu w gminie Lipnica Murowana, prowadząc tajne komplety w zakresie gimnazjum i liceum. Egzaminy przeprowadzała specjalna komisja pod przewodnictwem dyrektora Piotra Galasa z Bochni, a od 1944 r. Szymon Kędryny, w której skład wchodzili: mgr Z. Sarnówka, Józef Kaczmarczyk i jego żona o pseud. „Domina”.

Gdy chodzi o jawne nauczanie powszechnne w gminie Lipnica Murowana, należy stwierdzić, że nauka w szkole odbywała się w miarę normalnie w porównaniu z innymi dystryktami, ale również podlegała wielu ograniczeniom programowo-administracyjnym, co sprawiało trudności zarówno nauczycielom, jak i uczniom. Owe trudności wynikały zarówno z wybranego programu nauczania, braku podręczników i pomocy naukowych, bibliotek, jak też z ogólnej sytuacji – stanu okupacji i związanymi z nim niepewnościami i zagrożeniami.

W czasie roku szkolnego zdarzały się niekiedy pewne przerwy w nauce, spowodowane wieloma czynnikami, m.in. brakiem opału, zatrudnianiem nauczycieli do innych prac, w tym administracyjnych w gminie. Młodzież była obligowana do zbierania ziół, runa leśnego itp. Brak podręczników dawał się we znaki zarówno uczniom, jak i nauczycielom. Jedyną pomocą w nauczaniu powszechnym dozwolonym przez okupanta był wydawany przez władze oświatowe dystryktu krakowskiego GG wspomniany już dwumiesięcznik „Ster”, pełniący funkcję podręcznika, który jednak pod wieloma względami

nie odpowiadał potrzebom. Mimo to doświadczony i odważny nauczyciel mógł w nim znaleźć tematy służące do rozszerzenia omawianych zagadnień, Dzieci jednak, zwłaszcza młodsze, nie zdając sobie sprawy z tych ograniczeń, zawsze z zainteresowaniem czekały na nowy numer czasopisma. Braki programowe były uzupełniane w inny sposób przez mądrych i uczciwych nauczycieli, co – mimo upływu czasu – zakodowałem w mojej pamięci. Nauczyciele uzupełniali programy nauczania, dodając do nich różne treści, które nie mieściły się w oficjalnych programach (historia, geografia, literatura polska). Warto wspomnieć, że w czasie okupacji świadectwo szkolne było wydawane w dwóch językach – niemieckim i polskim.

Z uwagi na ograniczenia programowe w oficjalnym szkolnictwie stosowano dokształcanie, z którego ja sam korzystałem. Wyniki tych dokształcających działań, tak indywidualnych, jak i zbiorowych, dawały dobre rezultaty. Na przykład nauka języka polskiego stała na relatywnie wyższym poziomie niż w okresie przed 1939 r.⁶ Można więc mówić o ewidentnym sukcesie nauczycielskim.

Sięgając do własnych wspomnień z tego okresu, pamięć podpowiada mi, że nauczycielami w Lipnicy Górnnej, gdzie uczęszczałem do klasy I-VI, były wspomniane wyżej Maria Romankiewicz-Teodorkowska, Janina Kucówna i Genowefa Masłoń-Preiss. W listopadzie 1939 r. kierownikiem szkoły był mianowany przez wójta gminy Szymon Kędryna. Tu dzięki profesorowi Kędrynie i jego zespołowi powstały pierwsze komplety tajnego nauczania. Wspomniana Janina Kucówna prowadziła w szkole również dokształcanie w zakresie czytania i pisania z zakazanych książek szkolnych. Dzieci i rodzice zdawali sobie sprawę z niebezpieczeństwa tych poczynań i cenili ofiarność nauczycielki. Wynikiem tego były lepsze rezultaty w nauczaniu czytania i pisania, aniżeli miało to miejsce przed wojną (tak uważa Emil Język). Sam byłem uczestnikiem tej formy dokształcania, uczęszczając indywidualnie do pani profesor podczas wakacji. Chętnie chodziłem na te indywidualne lekcje, a nawet pamiętałem treść czytanego urywku o podziale ziemi, dzielonej przez ojca na rzecz dzieci i społecznych tego konsekwencjach – rozdrobnieniu, jakie często zdarzały się w Galicji. Niestety, mimo usilnych starań, nie przypominam sobie ani tytułu książki, ani jej autora. Podczas okupacji niemieckiej w Lipnicy Górnnej uczyła też Helena Piątkówna, przeniesiona z Rajbrotu.

⁶ Por. E. JĘZYK, *Z dziejów tajnego nauczania w Bochni i powiecie bocheńskim*, „Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych: Materiały do dziejów oświaty w okresie okupacji hitlerowskiej (1939-1945) na terenie dystryktu krakowskiego – cz. IV” 1966, nr 6, s. 9-53, tu s. 31.

GENERAL GOUVERNEMENT		
-klassige öffentliche polnische Volksschule -klasowa polska publiczna szkoła powszechna	Nr.	
in w Nr.	Kreis powiat Schuljahr Rok szkolny	
SCHULZEUGNIS ŚWIADECTWO SZKOLNE		
geboren den urodzon... dnia	19 in w	
Kreis powiat	Konfession wyznania	
besuchte die uczczęształ do	Klasse und erhielt für das klasy i otrzymał za	Halbjahr des Schuljahres 19 połrocze roku szkolnego
nachstehendes Zeugnis: następujące świadectwo:		
Betrugen	sprawowanie	
Religion	religia	
Polnische Sprache	język polski	
Sprache	język	
Naturkunde	nauka o przyrodzie	
Rechnen u. Raumlehre	arytmetyka z geometrią	
Zeichnen	rysunki	
Werkunterricht	zajęcia praktyczne	
Gesang	śpiew	
Leibesübungen	ćwiczenia cielesne	
Weibliche Handarbeiten	roboty kobiece	
Versäumte Stunden Opuszczonych godzin	davon unentschuldigt nieusprawiedliwionych	
Auf Grund dieses Zeugnisses wird der Schüler- die Schülerin in die Klasse versetzt. Na podstawie powyższego świadectwa uczeń-uczennica przechodzi do klasy.		
den dnia	19	
Klassenlehrer - opiekun klasy	Schulleiter - kierownik szkoły	
Urteile: sehr gut, gut, genügend, nicht genügend Skala ocen: bardzo dobry, dobry, dostateczny, niedostateczny.		

Religii uczył nas w początkowym okresie okupacji reformata o. Szymon Krzemiński OFM. W następnych latach lekcje religii prowadził ks. kan. Jan Sarna, proboszcz lipnicki, i katecheci ks. dr Teodor Badawika i ks. dr Władysław Łoś, późniejszy proboszcz w Muchówce.

Z tego okresu jawnej nauki w Lipnicy Górnjej, oprócz codziennych lęków i niepokojów, pamiętam zwłaszcza szok i grozę, jakie przeżyliśmy, kiedy pod szkołę zajechały dwie ciężarówki z żołnierzami niemieckim. W wyniku tej operacji jeden z moich kolegów, bliski sąsiad (Czesław) został zabrany na roboty do Niemiec i już nigdy nie powrócił, pisywał tylko listy do rodziny w Lipnicy.

Mimo tych wielu ograniczeń administracyjnych i politycznych związanych z okupacją byli odważni i nastawieni patriotycznie nauczyciele. Przykładem tego może być Bolesław Traczewski, kierownik szkoły w Lipnicy Murowanej, który na lekcjach języka polskiego w klasie VII uczył nas pieśni patriotycznej z powstania 1831 r., czyli „Warszawianki”, w opracowaniu Karola Kurpińskiego, równocześnie grając na skrzypcach. Niebezpieczeństwo było tym większe, że 150 metrów dalej, w pobliskiej plebanii, stacjonowali żołnierze niemieccy.

LIKWIDACJA GIMNAZJÓW I LICEÓW W DYSTRYKCIE KRAKOWSKIM

Kwestia polskiego ogólnokształcącego szkolnictwa średniego w dystrykcie krakowskim, w tym również na Podkarpaciu, została jednoznacznie „uporządkowana” 18 listopada 1939 r. W tym dniu gubernator dystryktu dr Otto Wachter na konferencji⁷ zarządził przerwanie nauki w gimnazjach i liceach w trybie natychmiastowym. Konsekwencją tego zarządzenia było podjęcie przez nauczycieli i uczniów tajnej formy nauczania, czyli kompletów, organizowanych w oparciu o szkoły jawnie działające zarówno powszechnie, jak też zawodowe, handlowe czy rolnicze. Drugim nurtem tego nauczania było podjęcie na obszarze całego kraju nauczania zakazanych przedmiotów we wszystkich typach szkół. Katolicki Uniwersytet Lubelski jako jedyna uczelnia Lublina podjął zajęcia od 6 października, ale już 9 października aresztowano rektora ks. prof. Antoniego Szymańskiego. Uniwersytet funkcjonował do końca października, kiedy to po wizycie zastępcy

⁷ Za pośrednictwem dr. Juliana Twardowskiego, przewodniczącego tzw. *Beiratu*, czyli Rady Przybocznej przy *Stadthauptmanie*.

generalnego gubernatora A. Seyss-Inquarta nastąpiło gwałtowne zastrzeżenie kursu wobec polskiej nauki i szkolnictwa akademickiego. Zastrzeżenie należy wiązać z likwidacją organów zarządów wojskowych i przejęciu władzy przez aparat administracyjno-policyjny w GG. Początek miał miejsce w Krakowie (*Sonderaktion Krakau*), gdzie aresztowano profesorów UJ, ale aresztowania nastąpiły niebawem także na uczelniach w Lublinie i we Lwowie.

Decyzje w poszczególnych szkołach zapadały samorzutnie. Uznano, że trzeba ratować młodzież i kształcić obywateli przyszłej Polski. Należało organizować tajne komplety bez wiedzy okupanta, który wielkimi afiszami ogłosił „dziejową prawdę”, że *ührdeutsche Stadt Krakau* wraca jakoby do swojej *Heimat* – niemieckiej ojczyzny.

Reakcja ze strony nauczycielstwa była jednoznaczna. Komplety organizowano dla własnych uczniów poszczególnych szkół średnich ogólnokształcących. Te działania nadały tajnemu nauczaniu specjalny charakter, który trwał aż do zakończenia pracy w 1945 r. Jak mówi nauczycielka Maria Stanocha, „działania nauczycielskie opierały się na głębokim porozumieniu nauczycieli i uczniów oraz serdecznym współżyciu i mądrych wysiłkach dla osiągnięcia najlepszych wyników nauczania”.

Z dostępnych danych można wnioskować, że tajne nauczanie, szczególnie na poziomie gimnazjalnym, było okresem wyraźnego powiększania się jego zasięgu i objęło szerszą grupę młodzieży, szczególnie wiejskiej. Działania oświatowe w Lipnicy Murowanej były powiązane również z członkami zbrojnego ruchu oporu. Wymienię tu nazwiska niektórych osób zaangażowanych zarówno w tajne nauczanie, jak i ruch oporu: gen. Ignacy hr. Ledóchowski, Szymon Kędryna, Leon Szczerkowski, Antoni hr. Ledóchowski, o. Szymon Krzemiński OFM (byli oni oficerami WP). Wojsko i oświata spotykały się często w czasie okupacji niemieckiej w Lipnicy. Kędryna, będąc przewodniczącym Gminnej Komisji Oświaty i Kultury w Lipnicy Murowanej i pracując głównie w dziedzinie oświaty, pełnił równocześnie obowiązki szefa w placówce AK w gminie. Przykładem powiązania tych dwóch służb jest epizod, jaki wydarzył się w Lipnicy. Oto na egzamin szkolny w ramach komisji egzaminacyjnej przyjechał z Bochni dyrektor Piotr Galas, a na końcowy egzamin Szkoły Podchorążych przybyła także Wojskowa Komisja Egzaminacyjna. Już pierwsze chwile ujawniły fakt, że wśród uczniów tajnego nauczania i elewów z podchorążówką byli ci sami chłopcy. Kolejność egzaminowania trzeba było w obu komisjach uzgadniać. Na terenie powiatu bocheńskiego było wielu nauczycieli, którzy działał równocześnie jako żołnierze i jako oświatowcy.

O sumiennej, bezinteresownej pracy nauczycieli w tajnym nauczaniu oraz patriotycznej ich postawie w czasie wojny i okupacji niemieckiej napisano już wiele, ale moje wspomnienia zakończę słowami Piotra Galasa, dyrektora gimnazjum i liceum w Bochni: „Takiego zespołu i tylu nauczycieli nie posiadała żadna z miejscowości w powiecie. Sami to lipniccy rodacy. Wojna ich tu do swych rodzin przypędziła. Jedni «spod strzechy», jak prof. Szymon Kędryna, inicjator i kierownik tajnego nauczania w Lipnicy od jesieni 1939 r., i jego żona Joanna, o. Szymon Krzemiński, Józef Słomka. Pozostała zaś trójka, współwłaściciele dworu w Lipnicy Dolnej: Paulina Ledóchowska – żona gen. Ignacego hr. Ledóchowskiego, internowanego przez Niemców, dr Józefina Ledóchowska – córka generała, nauczycielka gimnazjum w Warszawie, i dr Antoni hr. Ledóchowski – profesor Szkoły Morskiej w Gdyni, a później WSM w Szczecinie, oraz Matylda Ledóchowska – jego żona. Z wyjątkiem pani Pauliny Ledóchowskiej sami to fachowcy, uczący sumiennie, ale też i wymagający. Miałem sposobność przekonać się o tym w czasie egzaminu w dniu 12 września 1944 r., któremu przewodniczyłem z ramienia Powiatowej Komisji Oświaty i Kultury. Odznaczał się on chyba najwyższym poziomem, jaki zaobserwowałem jako uczestnik komisji egzaminacyjnych. Cześć im za to”⁸.

Ta wypowiedź przewodniczącego niezależnej komisji egzaminacyjnej to nie laurka, ale stwierdzenie faktu, że lipniccy nauczyciele tajnego nauczania byli dobrze przygotowani merytorycznie do prowadzenia zadań oświatowych, a równocześnie wkładali wiele wysiłku i serca, by te zadania dobrze spełniać. Należy tu podkreślić, że tajne nauczanie już w pierwszych niemal dniach okupacji zapoczątkowało trudną i niebezpieczną, ale niezwykle ważną dla przyszłości kraju organizację oświatową. Młodzież skupiona na kompletach tajnego nauczania była przeniknięta gorącym patriotyzmem i chęcią do walki o wolność narodu. Z drugiej strony była to postawa wrogości do okupanta, manifestująca się w różnych działaniach, w tym również przyjmowania obowiązków łączników tajnych organizacji polityczno-wojskowych. Prace te w miarę dojrzewania młodzieży nabierały coraz bardziej charakteru wojskowego, a uczestnicy kompletów wyższych klas zaczynali często zmieniać podręczniki szkolne na broń, aby pod komendą swoich dowódców i zarazem nauczycieli brać udział w akcjach o charakterze wojskowym.

⁸ P. GALAS, *Wspomnienia z tajnego nauczania w czasie okupacji hitlerowskiej*, „Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych: Materiały do dziejów oświaty w okresie okupacji hitlerowskiej (1939-1945) na terenie dystryktu krakowskiego – cz. IV” 1966, nr 6, s. 54-58.

Tajne nauczanie w okresie okupacji na ziemiach polskich było wyjątkowym zjawiskiem w porównaniu z innymi okupowanymi krajami. Było ono ściśle powiązane z działalnością pedagogiczną oraz ogólnonarodową walką z okupantem. W tym tragicznym dla narodu polskiego okresie ogromną rolę odegrała walka o zachowanie kultury polskiej, w tym szczególnie szeroko rozumianej edukacji prowadzonej na wszystkich szczeblach tajnego nauczania. Była to bohaterska postawa nauczycieli, uczniów i ich rodziców.

Szersze omówienie tematu tajnego nauczania na terenie gminy Lipnica Murowana, jak również opracowanie biogramów nauczycieli biorących w nim udział są w fazie przygotowania. Należy dodać, że sporą trudność i przeszkodę stanowi istotny brak materiałów źródłowych.

ZAKOŃCZENIE

Kończąc rozważania nad dziejami szkolnictwa lat wojny i okupacji niemieckiej, skupione tak na nauczania jawnym, jak zwłaszcza tajnym w GG, zasadne wydaje się uwypuklenie ogólnych i zarazem specyficznych prawidłowości tej formy polskiego ruchu oporu.

Władze okupacyjne dążyły do germanizacji terenów włączonych do Rzeszy, a GG miało być przekształcone w kolonię niemiecką dostarczającą niewolniczej siły roboczej i żywności. Zarządzono przymusowe kontyngenty mięsa, zboża, mleka i innych produktów i surowców. Władze niemieckie wprowadziły terror (egzekucje, pacyfikacje, wywóz na przymusowe roboty, obozy pracy).

Jedną z ważnych dziedzin oddziaływania władzy okupacyjnej było polskie szkolnictwo. Okupant zabronił organizowania szkolnictwa wyższego, a nawet średniego (gimnazjów i liceów). W szkołach powszechnych ograniczono liczbę godzin lekcyjnych. Zakazano nauczania literatury polskiej, historii i geografii, a matematykę sprowadzono do prostych działań arytmetycznych. Te posunięcia miały na celu obniżenie poziomu nauczania i tym samym większe podporządkowanie polskiego społeczeństwa. Zwłaszcza likwidowanie gimnazjów i liceów miało za zadanie wyeliminowanie inteligencji z pola działania okupanta. Postępująca germanizacja zmierzała do narzucenia totalitarnej władzy we wszystkich wymiarach.

Szkolnictwo jawne, mimo że odbywające się w trudnych warunkach, spełniało doniosłą rolę w utrzymaniu wzajemnych kontaktów między uczniami i nauczycielami, a tym samym sprzyjało prowadzeniu nauczania kon-

spiracyjnego. Owa integracja była wyraźniejsza, niż to miało miejsce przed wojną – współdziałanie odbywało się bardzo owocnie na linii nauczyciele, szkoła, uczeń, rodzina, środowisko.

Powszechnie szkolnictwo jawne podlegało ogólnym założeniom polityki okupacyjnej. Realizowała to skrupulatnie administracja szkolna niemiecka, wypełniająca zalecenia i polecenia swoich władz zwierzchnich.

Szkoła jawną spełniała, mimo określonych trudności, niezwykle ważną funkcję w rozwoju konspiracji oświatowej. Działając w warunkach legalnych, stała się w wielu przypadkach parawanem działalności konspiracyjnej, a równocześnie chroniła młodzież – przynajmniej częściowo – przed represjami ze strony okupanta. Szkoła jawną była ważnym ogniwem w rozwoju tajnego nauczania.

Praca w tajnym nauczaniu obejmowała cztery grupy zagadnień:

1) zapewnianie młodzieży uczęszczającej do szkół powszechnych możliwie najlepszych warunków nauki;

2) dokształcanie na terenie szkół publicznych w zakresie języka polskiego, historii i geografii Polski;

3) organizowanie nauczania w zakresie szkoły średniej na tajnych kompletach;

4) indywidualna pomoc materialna nauczycielstwu biorącemu udział w tajnym nauczaniu.

Tajne nauczanie – mimo ekstremalnych warunków – stało się akcją powszechną i demokratyczną. Była to świadoma forma oporu, którą podjęło całe społeczeństwo w obliczu groźby zagłady tradycji i kultury jako bytu narodowego.

Akcja tajnego nauczania była prowadzona z pozycji patriotycznych i z wyraźną perspektywą na przyszłość. W tym znaczeniu była bez wątpienia działaniem o charakterze politycznym, gdyż stanowiła przejaw walki okupowanego społeczeństwa z wrogiem. Zrodziła się z побudek patriotycznych i poczucia więzi narodowej oraz z chęci biologicznego i kulturalnego przetrwania narodu.

Tajna szkoła ze względu na swą powszechność i demokratyczny charakter rozbudziła intelektualnie młodzież szczególnie wiejską. Na wsiach i w małych miasteczkach powstawały „gimnazja wiejskie”, których organizatorami byli profesorowie wysiedleni ze Lwowa, Poznania, Wilna, Warszawy i innych ośrodków.

Tajne nauczanie było jednym z istotnych źródeł kreacji pożądanych postaw, nadzieję zarówno wśród dorosłego, jak i dorastającego pokolenia na przy-

szłość w niepodległej Polsce. Dawało nie tylko wiedzę, ale również postawę moralną i obywatelską tej młodzieży, dla której dyplom był czymś więcej niż zdobyciem zwykłych kwalifikacji zawodowych czy intelektualnych.

W tajnym nauczaniu były formułowane i realizowane postulaty, które legły u podstaw oświatowej polityki upowszechniania najpierw szkolnictwa średniego, później wyższego. Trzeba jednoznacznie podkreślić, że tajne nauczanie, mimo kilkuletniej obcej okupacji, umożliwiło zachowanie ciągłości polskiego szkolnictwa na wszystkich szczeblach nauczania. Stanowiło też dobrą bazę rekrutacji do wszystkich klas gimnazjalnych i licealnych w nowo zakładanych szkołach po wojnie. Nauczanie na tajnych kompletach było impulsem do tworzenia w „wolnej Polsce” organizacji i szkół średnich we wsiach i małych miasteczkach, których tam wcześniej nie było. Nazywano je wówczas, jak już wspomniano, „gimnazjami wiejskimi”. Nie wszystkie dobrały do dzisiaj, ale stanowiły z pewnością określony wymiar demokratyzacji społeczeństwa.

W ogólnym bilansie tajna oświata dała efekt wyjątkowy i stała się czynnikiem przełamującym ekskluzywność miasta jako siedziby szkoły średniej. Można tu sporafrazować słynne zdanie z *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza i napisać, że nauka trafiła pod chłopskie strzechy, i to w dosłownym sensie.

Autor (na zdjęciu podczas prezentacji powyższego tekstu)
WYRAŻA WDZIĘCZNOŚĆ
WSZYSTKIM SWOIM NAUCZYCIELOM
Z CZASÓW II WOJNY ŚWIATOWEJ,
którzy często z narażeniem życia
dbali o jego wiedzę, intelektualny
rozwój i moralną postawę

BIBLIOGRAFIA

- ACHREMOWICZOWA W., DOBAK A., *Brodziński Kazimierz*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. II, red. F. Gryglewicz i in., Lublin 1976, kol.1084-1085.
- ANIOŁ Cz., „*Pójdz dziecię ja cię uczyć każe*”. *Rzecz o dawnym szkolnictwie w Lipnicy, „Wiadomości Lipnickie”* b.d., s. 15-17. http://kulturalipnica.pl/pliki/gazeta_3.pdf.
- ANIOŁ Cz., *Lipnica Murowana. Przewodnik – Borówna, Lipnica Dolna, Lipnica Góra, Rajbrot*, Lipnica Murowana 2000.
- BIAŁOKUR M., *Pierwsze dni II wojny światowej w polskiej perspektywie*, red. J. Faryś, t. 2, Gorzów Wielkopolski 2010.
- BOCHNAK A., *Z dziejów tajnego nauczania w powiecie tarnowskim w latach 1939-1945, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”* 1966, nr 3, s. 354-362.
- BROSZAT M., *200 Jahre deutsche Polenpolitik*, München 1963.
- BUJAK F., *Austro-Węgry, Galicja*, Lwów 1910
- CHRÓBACZYŃSKI J., *Szkolnictwo jawne na Podkarpaciu w latach okupacji hitlerowskiej 1939-1945*, Kraków 1984.
- CHRÓBACZYŃSKI J., *Tajne nauczanie na Podkarpaciu 1939-1945*, Rzeszów 1987.
- CHRZAN B., *Polskie szkolnictwo powszechnie jawne i tajne w latach okupacji hitlerowskiej na obszarze Podziemnego okręgu Szkolnego Krakowskiego, „Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych”* 12 (1971).
- CHRZAN B., *Tajna władza oświatowa w powiatach Podziemnego Okręgu Szkolnego Krakowskiego w latach okupacji hitlerowskiej 1939-1945, „Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych”* 8 (1968).
- CHRZAN B., *Tajne władze oświatowe w powiatach Podziemnego Okręgu Szkolnego Krakowskiego w latach 1939-1945, „Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych”* 11 (1970).
- CHRZANOWSKI T., KORNECKI M., *Sztuka ziemi krakowskiej*, Kraków 1982.
- DOBROSYCKI L., *Die legale polnische Presse im Generalgouvernement 1939-1945*, Münchem 1977.
- DRZYCIMSKI A., *Westerplatte – Reduta wojenna 1939 r.*, Gdańsk 2015.
- FRAS Z., *Galicia*. Wrocław 1999
- GALAS P., *Wspomnienia z tajnego nauczania w czasie okupacji hitlerowskiej, „Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych: Materiały do dziejów oświaty w okresie okupacji hitlerowskiej (1939-1945) na terenie dystryktu krakowskiego – cz. IV”* 1966, nr 6, s. 54-58.
- Galicia i jej dziedzictwo*, t. 1-2, Rzeszów 1994-1999
- GRODZISKI S., *W Królestwie Galicji i Lodomerii*, Kraków 1976.
- GRZYBOWSKI K., *Galicia 1848-1914. Historia ustroju politycznego na tle historii ustroju Austrii*, Wrocław 1959.
- GUBRYNOWICZ B., *Kazimierz Brodziński. Życie i dzieła*, cz. I 1791-1821, Lwów 1917.
- JĘZYK E., *Z dziejów tajnego nauczania w Bochni i powiecie bocheńskim, „Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych: Materiały do dziejów oświaty w okresie okupacji hitlerowskiej (1939-1945) na terenie dystryktu krakowskiego – cz. IV”* 1966, nr 6, s. 9-53.
- KÖNIGSBERG D.J., *Polegli w Galicji Zachodniej 1914-1915 (1918)*, t. 2, Tarnów 2002.
- KRAS Z., *Lipnica Murowana. Kościół św. Leonarda – perła średniowiecznej architektury drewnianej*, Tarnów 2000.

- KRÓL E., *Polityka hitlerowska wobec szkolnictwa polskiego na terenie Generalnej Gubernii*, Warszawa 1979.
- LEDOCHOWSKI M., ...aby pozostał nasz ślad. *Dzieje rodu Ledóchowskich*, Wrocław 2002.
- LITAK S., *Struktura terytorialna Kościoła łacińskiego w Polsce 1772 r.*, Lublin 1980.
- PARTYKA A., *Polskie szkolnictwo jawne na terenie ziem południowych Generalnego Gubernatorstwa w świetle zarządzeń władz okupacyjnych w latach 1939-1945*, „*Zeszyty Naukowe UJ*” 1971.
- POLEK E., *Lipnica Murowana (zarys dziejów do 1985 r.)*, Tarnów 1993.
- PRZYBYŁKO K., *Jawne i tajne nauczanie w gminie Lipnica Murowana*, „*Wiadomości Bocheńskie*” 2-3 (62-63) 2004.
- PRZYBYŁKO K., *Wspomnienia o księdzu Stanisławie Wiśniowskim (1932-1999)*, „*Zeszyty Społeczne KIK*” 10 (2002).
- SKRĘT R., *Kazimierz Brodziński jako historyk literatury*, Warszawa 1962.
- WIECIECH J., *Akcja na więzienie w Nowym Wiśniczu*, „*Niepodległość i Pamięć*” 2/3 (4) 1995.
- WIŚNIOWSKI S., *Lipnica Murowana. Sanktuarium trojga błogosławionych*, Kraków 1994 i 1998.
- WITKOWSKA A., *Kazimierz Brodziński*, Warszawa 1968.
- WRZESZCZ M., *Lipnica Murowana*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 10, red. E. Ziemann, Lublin 2004, kol.1109-1111.
- ZGORZELSKI Cz., *Droga twórcza Kazimierza Brodzińskiego. W 150-lecie śmierci*, w: *Zarysy i szkice literackie*, Warszawa 1988.

ANEKS 1

WYDZIAŁ GŁÓWNY NAUKI I NAUCZANIA U SCHYŁKU 1942 R.¹

kierownik – Prezydent Dr Adolf Watzke

Wydział I – Nauka i Oświata Ludowa (Wissenschaft und Volksbildung)

kierownik – dr Karl Licht

Grupa referatów (podporządkowana bezpośrednio kierownikowi HWU) – sprawy szkół wyższych

Referat 1 – Ogólne sprawy szkół wyższych. Oberregierungsrat dr Emil Parisini

Referat 2 – Państwowe Kursy Fachowe we Lwowie. Assesor Eduard Weidmann

Referat 3 – Byłe polskie szkoły wyższe – Kuratorium szkół wyższych. Oberregierungsrat dr Deuring

Referat 4 – Zakłady naukowe pod kierownictwem niemieckim. Dr Caspart

Referat 5 – Główny zarząd bibliotek państwowych (bezpośrednio podporządkowana kierownikowi HWU. Bibliothekendirektor prof. dr Gustav Abb

Referat 6 – Ogólne sprawy oświaty ludowej. Dr K. Licht

Referat 7 – Placówka centralna bibliotek ludowych. Direktor Werner

Referat 8 – Placówka centralna filmu i obrazu. Direktor Wilhelm Homann

Referat 9 – Główny zarząd muzeów. Dr Richard Albrecht

Referat 10 – Ochrona i opieka nad pomnikami. Dr Asmus Troschke

Wydział II – Wychowanie i Nauczanie (Erziehung und Unterricht)

kierownik – Regierungsdirektor dr Ludwig Eichholz, z-ca: Oberregierungsrat dr J. Irmler

Referat 11 – Administracja szkół, powiatowi radcy szkolni, nauczyciele delegowani – dr J. Irmler

Referat 12 – Sprawy pedagogiczne niemieckich szkół powszechnych i średnich, zakłady kształcenia i dokształcania nauczycieli. Regierungsdirektor dr Kurt Higelke

Referat 13 – Polscy nauczyciele i polskie szkoły powszechnie. Rektor Richard Schmelzer

¹ Jest to ogólny schemat Wydziału Nauki i Nauczania, różnie realizowany w poszczególnych dystryktach, przy czym dość wiernie był przestrzegany w Dystrykcie Krakowskim.

Referat 14 – Ukraińskie szkoły powszechnie i zakłady kształcenia nauczycieli.

Magister Fritz Fuhr

Referat 15 – Niemieckie szkoły średnie. Oberstudienrat dr Hollack²

Referat 16 – Gimnazja ukraińskie. F. Fuhr

Referat 17 – Sprawy pedagogiczne szkół ukraińskich. Direktor dr Zaleski

Referat 18 – Szkoły zawodowe i fachowe. Berufsschuldirektor Giljohann

Referat 19 – Szkoły rolnicze. Studienrat dr inż. A. Novotny

Referat 20 – Ćwiczenia fizyczne. Studienassessor Ruppenthal

Referat 21 – Wychowanie muzyczne. Studienrat Bader

Referat 22 – Sprawy prawno-służbowe. Assessor dr Ziemann

Referat 23 – Statystyka szkolna. R. Schmelzer

Wydział III – Sprawy ogólne (Allgemeine Angelegenheiten)

kierownik – vacat

Referat 24 – Prowadzenie biura i biblioteki urzędowej. Amtmann Gehrke

Referat 25 – Osobisty referent kierownika Wydziału Głównego ds. Prasy i Radia
R. Schmelzer

Referat 26 – Sprawy personalne. Regierungsoberinspektor Bruhmśnn

Referat 27 – Sprawy prawne. Dr K. Licht

Grupa referatów – Budżet kierownik – J. Sopeistal

Referat 28 – Ogólne sprawy budżetowe. Sopeistal

Referat 29 – Etaty. Regierungsoberinspektor Dörner

Referat 30 – Nadzór budżetowy. Stadtkassenverwalter Finkenzeller

Referat 31 – Placówka rachunkowa. Warzecha

HWU zatrudniał ogółem ok. 80 urzędników niemieckich różnej rangi służbowej i niemal drugie tyle pracowników nieniemieckich (ok. 45 Polaków i ok. 15 Ukraińców).

Najważniejszą zmianą personalną było ustąpienie 26 X 1942 r. kierownika HWU A. Watzkego, reprezentującego skrajne tendencje w polityce szkolnej³. Jak sądzi Klessmann, powodem ustąpienia były intragi SD, które doprowadziły do wytoczenia Watzkemu postępowania partyjnego i usunięcia go z GG. Być może

² Źródło: AUJ, HWU 39; organizacja HWU z różnych okresów: DŻA, REM' 4575, s. 74, 10543, s. 172. W przedstawionym planie organizacyjnym HWU zachowano oryginalną tytułaturę służbową.

³ *Präsident dr Watzke scheidet aus dem GG. „Krakauer Zeitung” 1942 nr 254, s. 5.* Uderza skromna oprawa pożegnania przez generalnego gubernatora.

pretensje SD wiązały się z aferą korupcyjną, w której Watzke był podobno zamieszany.

Następcą A. Watzkego został Niemiec sudecki dr Ludwig Eichholz, trzymający się w pierwszym okresie swej działalności kursu poprzednika⁴.

Dystryktalne AWU różniły się między sobą stopniem rozbudowy. Bez wątpienia najlepiej rozwiniętą strukturę miał AWU Dystryktu Galicja (15 referatów) i Dystryktu Krakowskiego (13 referatów), najsłabiej – AWU Dystryktu Lublin – (8 referatów)⁵.

**OBRĄZ ORGANIZACYJNY AWU DYSTRYKTU WARSZAWSKIEGO
W KOŃCU 1942 R.**

kierownik – Dr P. Gruschinske. Zastępca – W. Tzschaschel

Główna registratura – Kuhla, Werner

Referat 1 – Sprawy ogólne, podział kompetencji i wewnętrznej pracy wydziału.

Gruschinske

Referat 2 – Władze nadzoru szkolnego instancji powiatowych, sprawy karno-służbowe, dokształcanie i personalia powiatowych, radców szkolnych.

Gruschinske

Referat 3 – Sprawy budżetowe i prawne, funkcje, sprawy uposażenia i dochodów nauczycieli, kasa. Assessor Tzschaschel, mgr Friedrich

Referat 4 – Średnie szkolnictwo niemieckie, dokształcanie i personalia nauczycieli, plan nauczania. Gruschinske

Referat 5 – Niemieckie szkolnictwo powszechnne, dokształcanie i szkolenie nauczycieli, radio szkolne, plany nauczania, statystyka szkolnictwa niemieckiego. Rektor Knack

Referat 6 – Polskie szkolnictwo powszechnne, personalia polskich inspektorów szkolnych, plany nauczania, personalia polskich nauczycieli, statystyka szkolnictwa polskiego, szkolnictwo mniejszości. Gimnasialdirektor Rollauer

Referat 7 – Szkolnictwo zawodowe i fachowe, plan nauczania, środki nauki i nauczania, personalia nauczycieli. Berufsschuldirektor Kuntz

⁴ Dr Ludwig Eichholz był w czasie studiów w Pradze aktywnym działaczem niemieckiego związku studenckiego. W 1934 r. przystąpił do Sudetendeutschen Partei, będąc w 1935 r. jej posłem do parlamentu Republiki Czechosłowackiej, a od 1938 roku posłem do Reichstagu. 1938–1942 kierownik Wydziału Szkolnego przy Reichsstatthalter Sudetengau, następnie odkomenderowany do GG, gdzie od X 1942 r.. do końca istnienia GG był kierownikiem, później prezydentem HWU, SA Obersturmbahnnführer, SS-Standarterführer.

⁵ AUJ, HWU 39, AAN, RGG 1447/1, 1497 npag.

Referat 9 – Biblioteki naukowe. Bibliotheksrat dr Witte

Referat 10 – Dystryktalna placówka filmowa. Gewerbeoberleiter Rei- mitz

Referat 11 – Opieka nad muzeami i bibliotekami, Dr Schellenberg

Referat 12 – Biblioteka ludowa, dystryktalna placówka biblioteczna. Bibliothekarin Bareuther

Referat 13 – Kurator szkół wyższych. Tzschaschel

Pozostałymi wydziałami dystryktalnymi kierowali: w dystrykcie krakowskim – Ernst Schubert (Oberregierungsrat) w dystrykcie radomskim – po odwołaniu Dobbermannu – Stegemann (Oberregierungsrat) w dystrykcie lubelskim – Regierungs- und Schulrat Kliinder, w dystrykcie Galicja – dr A. Gasselich (Studienrat).

ANEKS 2

GARŚĆ INFORMACJI O LIPNICY MUROWANEJ
I JEJ HISTORII

Lipnica Murowana to gmina zbiorcza w województwie małopolskim, w powiecie bocheńskim na Pogórzu Wiśnickim. Leży nad rzeką Uszwicą (prawy dopływ Wisły). Jest to parafia i dekanat w diecezji tarnowskiej. W skład gminy wchodzi obecnie pięć wiosek: Borówka, Lipnica Góra, Lipnica Dolna, Lipnica Murowana i Rajbrot.

Lipnica Murowana to ośrodek, w którym dominuje rzemiosło, wytwarza się tu m.in. galanterię szklaną, obuwie, wyroby z metalu i inne. Miejscowość leży na terenie Parku Krajobrazowego. Położona jest wśród wzgórz wspomnianego Pogórza Wiśnickiego. Najwyższym wzniesieniem jest Paprotnia (441 m n.p.m.). Do atrakcji przyrodniczo-turystycznych należą pomniki przyrody, np. jako ostańce skalne zwane Kamieniami Brodzińskiego, znajdujące się pod wierzchołkiem Paprotni. Teren lipnicki to urokliwy obszar turystyczno-wypoczynkowy, dobrze skomunikowany z wieloma ośrodkami.

Lipnica leżała onegdaj na szlaku handlowym z Krakowa przez Nowy Sącz na Węgry. W 1326 r. otrzymała od króla Władysława Łokietka prawa miejskie na prawie średzkim, w 1370 r. zamienione przez Elżbietę Łokietkownę na prawa magdeburskie¹. Te wydarzenia uczczono pomnikiem wspomnianego króla w 1999 r. i był to pierwszy taki pomnik Władysława Łokietka w Polsce. Jego autorem i wykonawcą był Czesław Dźwigaj.

Lipnica Murowana była miastem królewskim i ośrodkiem starostwa niegrodowego, w którym funkcję starosty pełnili Kmitowie i Lubomirscy. Rozwój miasta zahamowały liczne pożary w XVI wieku. Miasto zostało poważnie zniszczone także w wyniku wojny ze Szwedami w 1655 r. (zwanej „potopem szwedzkim”).

Od I rozbioru Polski (1772) Lipnica pozostawała pod zaborem austriackim. Obszar ten był nazywany Królestwem Galicji i Lodomerii². Pierwszy okres tej aneksji był uciążliwy dla Polaków z wielu względów, zwłaszcza

¹ Elżbieta Łokietkowna, córka Władysław Łokietka i Jadwigi, żona króla Węgier – Karola Roberta. Urodziła pięciu synów, z których Ludwik został królem Węgier (1342). Po śmierci Kazimierza Wielkiego został koronowany w Krakowie w 1370 r. na króla Polski. W jego imieniu rządy namiestnicze sprawowała jego matka Elżbieta jako regentka. Ona też wydała patent Lipnicy – prawo magdeburskie.

² Niem. *Königreich Galizien und Lodomerien*.

gdy chodzi o dokonania okupanta w ramach tzw. terezjanizmu i józefinizmu. W latach późniejszych natomiast zabór ten okazał się najbardziej przyjazny dla ludności.

Galicja, jako region monarchii austro-węgierskiej, od 1867 r. uzyskała autonomię z własnym Sejmem Krajowym, Radą Szkolną Krajową, urzędami, szkolnictwem średnim i uniwersytetami we Lwowie i Krakowie, sądownictwem i językiem polskim. Stolicą regionu był Lwów. Początki jednak tego zaboru, jak wspomniano, były trudne. Starostwo Lipnickie zajęli Austriacy, którzy w 1787 r. ogłosili jego sprzedaż w trzech częściach³. Wieś Rajbrot kupił w 1811 r. Dunikowski, Leszczynę w 1818 r. Ignacy Modelska, a pozostały majątek w Lipnicy Dolnej, Górnjej i Murowanej oraz folwark w Królówce kupił w 1834 r. Kazimierz Janota Bzowski. Był to majątek warty 32,250 złotych. Ostatnim starostą i dzierżawcą lipnickiego starostwa był Fryderyk Józef hr. Moszyński, który zmarł w 1805 r.

Następnym dzierżawcą majątku (w latach 1794-1804) w Lipnicy był Jacek Brodziński, który po śmierci żony przeniósł się wraz z dziećmi do Lipnicy w 1794 r. Wcześniej przez 10 lat mieszkając we dworze w Królówce, był asesorem całego majątku w Starostwie Lipnickim, należącym do Fryderyka Jana hr. Moszyńskiego. Tam urodzili się jego synowie Andrzej (1791-1835) i Kazimierz (1786-1812). W Lipnicy poślubił Annę Fichhausern, która po jego śmierci w 1804 r.⁴ przeniosła się do Rajbrotu. Dla pasierbów była zimna, wręcz oschła, pozbawiona emocjonalnych uczuć, koniecznych do prawidłowego rozwoju dziecka. Również nie uczestniczyła finansowo w ich kształceniu (uczęszczali do gimnazjum w Tarnowie).

W 1882 r. Halka Antoni hr. Ledóchowski z żoną Józefiną hr. Salis-Zizers kupili posiadłość dworską w Lipnicy. Byli oni właścicielami dworu, ziemi, lasów oraz młyna parowego i tartaku, a także innych dóbr. Antoni hr. Ledóchowski wraz z liczną rodziną przeniósł się z Loosdorf w Austrii. W Lipnicy jego córki Maria Teresa i Urszula oraz syn Ignacy dojrzewali religijnie i osobowościowo do życia społecznego, mając za przykład w tym względzie rodziców. Zawołaniem rodzinnym było *Avorum respice mores* („Bacz na obyczaje przodków”). Dobra lipnickie były własnością Ledóchowskich do 1945 r. Trzeba tu podkreślić, że Ledóchowscy wpisali się bardzo pozytywnie w historię Lipnicy w wielu aspektach. Ród ten z pewnością zasługuje

³ Miasto Lipnica Murowana było środkowym punktem starostwa niegrodowego, które obejmowało Lipnicę Dolną, Lipnicę Górną, Królówkę, Leszczynę i Rajbrot.

⁴ Pochowany w Lipnicy na „Starym cmentarzu”.

na szczegółowe osobne omówienie, zwłaszcza działalność społeczna jego wybitnych członków⁵.

W czasie I wojny światowej w Lipnicy przebywały wojska rosyjskie i toczyły tu walki z Austriakami. Walczyli tu również Polacy z zaboru rosyjskiego z żołnierzami polskimi w armii austriackiej. 11 listopada 1914 r. w Lipnicy, Rajbrocie i okolicach miały miejsce bitwy, czego dowodem są liczne cmentarze wojenne. Rosjanie na krótko zajęli Lipnicę i przygotowywali się do ataku na fortyfikacje Krakowa. Decydująca jednak bitwa wojsk sprzymierzonych, austro-niemiecko-węgierskich, w tym polskich legionów, zmusiła Rosjan do odwrotu. Największy atak wojsk sprzymierzonych miał miejsce na Podkarpaciu, w okolicach Gorlic, gdzie wojskami dowodził gen. Erich Ludendorff. W tej walce zginął najstarszy brat mojej mamy, 18-letni wówczas Franciszek Ciejak (czyli mój wujek). Mimo poszukiwań i porad historyków wojskowych⁶ nie udało mi się ustalić miejsca pochówku. Zachował się cmentarz wojenny w Lipnicy nr 299 z grobami 63 żołnierzy, w których są pochowani również polscy legionisi. Większe cmentarze wojenne znajdują się w Rajbrocie i Łąkcie Górnnej.

Dwór Ledóchowskich w czasie II wojny światowej był częściowo wykorzystany przez Niemców, a po 1945 r. przez szkołę. W 1999 r. został przejęty przez kurię diecezjalną w Tarnowie, w której biskup Józef Życiński powołał w 1997 r. Katolicki Ośrodek Studiów Społecznych im. św. Urszuli Ledóchowskiej. Ośrodek ten od 1999 r. wydaje półrocznik „Kościół i Społeczeństwo”. Jest to jedyna placówka naukowa w Polsce mająca siedzibę na wsi. Także Gminny Ośrodek Kultury w Lipnicy wydaje od 2000 r. swój kwartalnik „Wiadomości Lipnickie”.

Dugoletnim proboszczem lipnickim był ks. mgr Stanisław Wiśniowski (1972-1999), autor licznych opracowań i publikacji o Lipnicy i rodzie Ledóchowskich. Od 2002 r. ks. Wiśniowski był patronem tutejszego gimnazjum⁷. Ksiądz Wiśniowski w 1976 r. zorganizował w Lipnicy ogólnopolskie uroczystości pobeatyfikacyjne bł. Marii Teresy Ledóchowskiej z udziałem Episkopatu Polski z kard. Stefanem Wyszyńskim prymasem Polski i metropolitą krakowskim kard. Karolem Wojtyłą. W uroczystości wzięło udział około 100 tys. wiernych. Senat KUL reprezentowali o. prof. Mieczysław

⁵ Zob. M. LEDÓCHOWSKI, ... aby pozostał nasz ślad. *Dzieje rodu Ledóchowskich*, Wrocław 2002.

⁶ W czasie Międzynarodowej Konferencji w Gorlicach.

⁷ Zob. K. PRZYBYŁKO, *Wspomnienie o ks. Stanisławie Wiśniowskim (1932-1999)*, „Zeszyty Społeczne KIK” 2002, nr 10.

Albert Krąpiec OP oraz ks. prof. Stanisław Kamiński. Z Krakowa przyjechał rektor seminarium duchownego ks. prof. Brunon Magott. Przybyli również przedstawiciele duchowieństwa z innych krajów i kontynentów. Z Rzymu był kard. Władysław Rubin, z USA abp J.L. Bernardin, przewodniczący Konferencji Episkopatu, ponadto kard. J. Król z Filadelfii, bp John Gahamanyi, ordynariusz diecezji Butare z Rwandy, a także reprezentacje uczelni: KUL, ATK w Warszawie i PAT w Krakowie. W uroczystościach uczestniczyli też przedstawiciele Austrii, Belgii i Republiki Federalnej Niemiec.

Parafia w Lipnicy Murowanej powstała w XIII wieku (choć według tradycji mówi się o XII wieku, a konkretnie o 1144 r.). Na miejscu pierwotnej drewnianej świątyni zbudowano nową murowaną świątynię z fundacji Kazimierza Wielkiego w stylu gotyckim. Kościół ten został oddany do użytku w 1363 r.⁸, czyli rok wcześniejszy od założenia uniwersytetu krakowskiego. Dekanat lipnicki wzmiękowany jest w 1737 r., zniesiony został w 1786 r.. W 1772 r. obejmował swym zasięgiem 23 parafie z Bochnią i Czechowem. Wówczas dekanat ten należał do archidiakonatu wojnickiego, w którego skład wchodziło 6 dekanatów: Biecz, Bobowa, Jasło, Lipnica Murowana, Wojnicz i Żmigród Nowy⁹. Dekanat w Lipnicy został przywrócony w 1928 r. dekretem biskupa tarnowskiego Leona Wałęgi. Obecnie do dekanatu lipnickiego należy 14 parafii: Chronów, Kamionna, Kierlikówka, Kobyle, Królówka, Leszczyna, Lipnica Murowana, Łąkta, Muchówka, Nowy Wiśnicz, Rajbrot, Stary Wiśnicz, Trzciiana i Żegocina.

Lipnica Murowana posiada trzy kościoły:

1. Kościół parafialny pod wezwaniem św. Andrzeja Apostoła z 1363 r. Zbudowany początkowo w stylu gotyckim z fundacji króla Kazimierza Wielkiego i przebudowany po licznych pożarach: 1500, 1655, 1740, 1810, 1824.

2. Kościół św. Leonarda, drewniany w stylu gotyckim z XV w. (według tradycji z 1141 lub 1203). Obiekt klasy „0” wpisany na listę UNESCO. Zachowany w niezmienionym stanie i odnowiony kilkakrotnie, ostatnio po powodzi w 1997 r.. W krypcie pod nawą główną są groby Ledóchowskich: Antoniego i Józefiny.

3. Kościół filialny św. Szymona z Lipnicy, zbudowany według tradycji w miejscu jego domu rodzinnego w 1649 r. z fundacji wojewody krakowskiego Stanisława Lubomirskiego. Kościół jednonawowy murowany.

Na rynku lipnickim, którego wielkość jest znacząca (60-55 m) z rogów wychodzą ulice, które łączą się z ulicami obwodowymi. W pierzejach rynku

⁸ Zob. kamienna tablica przy wejściu do kościoła.

⁹ Zob. S. LITAK, *Struktura terytorialna Kościoła łacińskiego w Polsce 1772 r.*, Lublin 1980.

znajdują się parterowe domy z charakterystycznymi podcieniami, zwrócone szczytami ku środkowi placu. W środku stoi strzelisty pomnik św. Szymona z Lipnicy z podniesioną ręką, fundacji Lipniczan z Ameryki, a wykonany w 1913 r. przez Henryka Kunzka. W Lipnicy znajduje się też placówka sióstr urszulanek szarych SJK, ostatnia założona przez św. Urszulę Ledóchowską w 1939 r.

Prawa miejskie Lipnica Murowana utraciła w 1934 r., dziś mogłaby je odzyskać, ale władze gminy nie wykazują zainteresowania.

Z Lipnicą Murowaną był związany Kazimierz Brodziński (1791-1835), poeta, historyk literatury, prekursor romantyzmu, twórca prac z liryki ludowej (*O klasyczności i romantyczności, Wiesław*). Tworzył lirykę ludzkiego istnienia zamkniętego perspektywą odejścia (*Duma nad grobem; Na piasku piszemy rachuby; Elegia... Czymże jest człowiek*). Czuł się jednak najlepiej jako twórca sielanek, gatunku literackiego o cechach moralno-estetycznych oraz filozoficznych. W sielankach zawarł ideał prostoty moralnego życia i jednocześnie uczciwego. Odnaleźć to można w *Wiesławie* (1820) jako idylli wiejskiej czy *W Stasiu i Halinie* jako idylli miejskiej.

Przełom w jego poglądach stanowiło powstanie listopadowe (1830), wówczas stał się krzewicielem chrześcijaństwa, wolności i braterstwa, analogicznie do cierpień odkupicielskich Chrystusa. Jego postawa i interpretacja dziejów dokonywane są w duchu mesjanistycznym.

Urodził się w pobliskiej Królówce jako syn niezamożnej szlachty – Jacka Brodzińskiego, zarządcy, a następnie dzierżawcy w dobrach Fryderyka Józefa hr. Moszyńskiego oraz Franciszki z Radzikowskich. W 1797 r. rozpoczął naukę w szkole trywialnej w Lipnicy Murowanej. W 1804 r. zmarł jego ojciec, a macocha przestała łożyć na jego utrzymanie. Od 1806 r. opiekował się nim stryj, ksiądz z Wojnicza, który pomógł mu ukończyć gimnazjum w Tarnowie. Potem wraz z bratem Andrzejem zaciągnął się do wojska Księstwa Warszawskiego do 12 kompanii pieszej artylerii i brał udział w wyprawie na Moskwę w 1812 r. W jej trakcie zginął jego brat i wielu przyjaciół. Po powrocie do Krakowa ponownie wstąpił do armii księcia Józefa Poniatowskiego. Jako oficer brał udział w bitwie pod Lipskiem w 1813 r. Tam dostał się do niewoli niemieckiej. Wrócił jednak do kraju i osiadł w Warszawie. Tu skończył studia rozpoczęte w Krakowie i podjął pracę jako nauczyciel w szkole pijarów oraz szkole dramatycznej. W tym czasie (1820) powstał *Wiesław*, w którym opisał postępowanie ludu wiejskiego i wspominał to miejsce jako sielankę swego życia.

Kazimierz Brodziński w Lipnicy przebywał 10 lat. Opisy podają, że 21 grudnia 1804 r. w czasie, gdy pobierał nauki w Krakowie, umarł mu ojciec Jacek (pochowany w Lipnicy na „Starym cmentarzu”). Przerwał naukę i pieszo (8 mil) powrócił do Lipnicy. Zaprzyjaźniony z rodziną wieśniak zaprowadził go na grób ojca, a potem do Rajbrotu, gdzie po śmierci męża osiadła Anna Brodzińska, jego macocha.

W latach 1800-1809 kontynuował naukę w Gimnazjum w Tarnowie. Tam posiadał dobrą znajomość języka niemieckiego i zdobył podstawy do dalszej nauki, rozwoju intelektualnego i twórczości literackiej. Twórczość ta, mimo młodego wieku, skłoniła go do nurtu poezji sentymentalnej, egzystencjalnej, a szczególnie po powrocie – jako żołnierz Księstwa Warszawskiego spod Moskwy czy Lipska – do nurtu poezji mesjanistycznej. Zwraca uwagę na egzystencjalną sytuację człowieka jako bytu zmierzającego do śmierci i na stałą obecność cierpienia w jego ziemskiej niedoli. W jego twórczości przewija się świadomość przemijania i śmierci, ale też stoicka postawa wobec niej zmierzająca w kierunku pocieszenia i nadziei.

Brodziński zmarł młodo, lecz pozostawił po sobie spory dorobek literacki w nowym stylu krytycznych prac. Sam wielki Adam Mickiewicz nazwał go naczelnikiem szkoły romantycznej w Polsce. Ziemia lipnicka czci jego pamięć przez nadanie jego imienia wielu obiektom, takim jak m.in. Szkoła Podstawowa im. K. Brodzińskiego w Lipnicy Murowanej, do której sam uczęszczałem w 1946 r.

**DOCTORUM EMINENTIUM PERSONÆ AC TYPI
– SYLWETKI UCZONYCH**

KS. EDWARD WALEWANDER *

KSIĄDZ ROMAN DZWONKOWSKI SAC (1930-2020) –
KUSTOSZ PAMIĘCI POLAKÓW NA „NIELUDZKIEJ ZIEMI”.
REFLEKSJE TUŻ PO ODEJŚCIU

Pod sam koniec trudnego 2020 r., w środę 30 grudnia, w wieku 90 lat zmarł ks. prof. dr hab. Roman Dzwonkowski SAC, socjolog, wieloletni profesor nauk społecznych na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II. Od 1989 r. członek Komitetu Badań Polonii PAN i Polskiej Akademii Umiejętności. Od 1992 r. należał do Rady Krajowej Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”. Był również bardzo aktywnym członkiem Komitetu Obrony Dobrego Imienia Polski i Polaków.

Urodził się 30 listopada 1930 r. we wsi Dzwonek na Mazowszu, w powiecie ostrołęckim. W 1949 r. ukończył Gimnazjum w Ostrołęce i wstąpił do Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego (Księży Pallotyni), rozpoczynając nowicjat zakonny w Ołtarzewie koło Warszawy. W 1958 r. ukończył studia filozoficzno-teologiczne w tamtejszym Wyższym Seminarium Duchownym, a rok wcześniej, w 1957 r., przyjął święcenia kapłańskie. W 1961 r. został absolwentem studiów z zakresu katolickiej nauki społecznej na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej KUL i rozpoczął pracę wykładowcy w swoim zakonnym Seminarium Duchownym w Ołtarzewie. W 1966 r. uzyskał na KUL stopień doktora. W 1977 r. został etatowym pracownikiem naukowym KUL, specjalizującym się w historii Kościoła katolickiego w ZSRR i socjologii grup etnicznych. Habilitował się w 1984 r. na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej KUL. W 1992 r. otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 2001 r. zwyczajnego. Wykładał także w Wyższym Seminarium Duchownym Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego (Księży Pallotynów) w Ołtarzewie oraz w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Kamieniecko-Podolskiej w Gródku Podolskim na Ukrainie.

Ks. prof. dr hab. EDWARD WALEWANDER – był kierownikiem Katedry Pedagogiki Porównawczej i Filozofii Wychowania w Instytucie Pedagogiki na Wydziale Nauk Społecznych KUL; członek czynny Wydziału Nauk Społecznych KUL.

Od 1972 r. często przebywał we Francji, gdzie prowadził badania nad emigracją polską w tym kraju. Ich wynikiem jest książka *Polska opieka religijna we Francji 1909-1939* (Poznań 1988). W 1970 r. po raz pierwszy przebywał na Wileńszczyźnie, wówczas jeszcze stanowiącej część ZSRS, gdzie zajmował się badaniem kultury polskiej, szczególnie religijnej, na dawnych Kresach Wschodnich I i II Rzeczypospolitej. Później zajął się także problemami Polaków na terytorium całego ZSRS.

W 2000 r. został odznaczony Krzyżem Kawalerskim, a w 2010 r. Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. W 70. rocznicę urodzin jako „wyraz uznania i wdzięczności za pracę naukową w Instytucie Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL (1977-1990)” pracownicy tego Instytutu dedykowali ks. Romanowi Dzwonkowskemu 21 tom „Studiów Polonijnych”. Biblioteka Narodowa w Warszawie w swoim katalogu wylicza pod Jego nazwiskiem 228 publikacji. Przede wszystkim są to prace naukowe, popularnonaukowe i publicystyczne. Wśród wydanych przez Niego książek należy wymienić m.in.: *Polacy na dawnych Kresach Wschodnich. Z problematyki narodowościowej i religijnej* (Lublin 1994), *Kościół katolicki w ZSRS 1917-1939. Zarys historii*” (Lublin 1997) czy choćby jeszcze *Leksykon duchowieństwa polskiego represjonowanego w ZSRS 1939-1988* (Lublin 2003). Publikacje ks. prof. Dzwonkowskiego są wysoko cenione w krajowych i zagranicznych środowiskach naukowych. Mają też szerokie grono czytelników w Polsce i w krajach, których dotyczyły zrelacjonowane w nich badania. Budzą duże zainteresowanie, bo poruszana w nich problematyka przez długi czas była mało znana, a nawet wręcz zakazana. Ksiądz Profesor był jednym z pionierów, którzy się nią zajęli. I to pionierem nader odważnym, szukającym skutecznych sposobów dotarcia do niedostępnych źródeł i przez dziesiątki lat zastraszonych świadków.

Dokonania naukowe ks. prof. Dzwonkowskiego na przestrzeni Jego długiego życia są niezwykle bogate. Z biegiem czasu porzucił temat Polonii francuskiej, ongiś bardzo mu bliski, wydawało się wręcz, że dokonania w tym zakresie będą Jego opus vitae. Przedmiotem Jego badań zostało jednak coś ważniejszego i bardziej pasjonującego – Polacy za Bugiem, i to nie tylko w najbliższej od tej rzeki odległości, ale na rozległych ziemiach dawnego Kraju Rad, „nieobjętych dla ludzkiego oka”, jak kiedyś o tym śpiewano, a teraz już tylko się wspomina.

Z perspektywy lat należy doprawdy pogratulować wyczucia, bo warto było zrobić ten długi krok znad Sekwany aż nad Wołgę. Na Wschodzie wiele spraw ludzkich leżało zagrzebanych nie tylko w niepamięci czy też w pa-

mięci stale jeszcze sterroryzowanej i zafałszowanej. Ksiądz Profesor wiele się natrudził, aby tę pamięć odkopać czy też ośmielić przechowujących ją świadków i sprawić, by stała się świadectwem. To wielka zasługa Księcia Profesora. Z pewnością inni napiszą o tym jeszcze bardzo wiele, trzeba jednak od razu stwierdzić, że tych ginących świadectw nikt by już za jakiś czas nie zdołał uratować. Ks. prof. Roman Dzwonkowski uczynił to z wielkim powodzeniem.

Dziś każdy, kto pisze na temat Polaków na Wschodzie, sięga niechybnie do publikacji ks. prof. Romana Dzwonkowskiego, który stał się po prostu przewodnikiem w tych badaniach, niczym koryfeusz w starogreckim chórze. Zaczytając jako zwykłego badacza, z biegiem czasu został wytrawnym profesjonalistą i miłośnikiem Kościoła katolickiego i polskości na Wschodzie. Przy różnych okazjach z pasją zabierał głos na temat obrony języka polskiego w sprawowanej tam liturgii. W duchu umiłowania problematyki wschodniej odbył na Wschód wiele podróży. Był chyba we wszystkich krajach dawnego ZSRS. Nawiązywał do korzeni chrześcijaństwa na tych ziemiach. Nie tylko o tym pisał, ale też czynnie udzielał się w tamtejszym duszpasterstwie. Umacniał wiernych w wierze i służbę ludowi Bożemu. Z autopsji poznał zapach owczarni, która długo była pozbawiona swoich pasterzy.

Pisał o niezwykle trudnej pracy kapelanów. Wspomnienia Rufina Piotrowskiego, sybiraka, oddają z pewnością doświadczenia nie tylko ks. prof. Dzwonkowskiego, ale także wielu z nas podróżujących na Wschód. Warto je zacytować. Były bowiem bliskie nie tylko naszemu wybitnemu badaczowi dziejów Polaków na Wschodzie. Są doprawdy nader pouczające.

„Religia katolicka tak jest narodową polską [...] – napisał Piotrowski – że Polacy nawet niekatolicy [...] z chęcią przychodziły na naszą mszę świętą i szczerze się modlili; a gdym się zapytał, dlaczego tam chodzili, odpowiedzieli: bo ten ksiądz i ta msza katolicka tak przypominają Polskę i jej narodowość [...]. I ja ich bardzo dobrze rozumiałem. [...]. Przybycie księcia [...] było dla nas pewnym rodzajem uroczystości, jak to zapewne w Syberii wszędzie się dzieje, gdzie ksiądz polski do Polaków przybędzie, już to dlatego, że przybywa do nich do spełnienia aktu tak ważnego, tak świętego dla każdego katolika, jakim jest spowiedź; już to dlatego, że ksiądz polski dla Polaka zawsze jest miłym, i pożądany gościem: bo i obrokiem duchownym gospodarza nakarmi, i rad poczciwych udziela, a przy tym takie u niego serce polskie!”¹.

¹ R. PIOTROWSKI, *Pamiętniki z pobytu na Syberii*, t. III, Poznań 1861, s. 16.

Ksiądz prof. Dzwonkowski w swoich publikacjach odmalowywał troskę rodzin o wychowanie religijne i patriotyczne swych dzieci. Wiele miejsca poświęcił nawet babciom, które osłaniały zapracowanych rodziców i z pełnym poświęceniem troszczyły się o patriotyczne wychowanie przyszłych pokoleń Polaków na Wschodzie, dokąd zagnał ich często zły los, a gdzie potrafiły znaleźć swój dom, przyjazne serca i w miarę bezpieczny byt. Barwnie mówił o tym między innymi w pasjonującej książce *Za wschodnią granicą 1917-1993. O Polakach w dawnym ZSRR z Romanem Dzwonkowskim rozmawia Jan Pałyga*. Nie dziwi, że praca ta doczekała się dwóch wydań (Warszawa 1993 oraz Warszawa 1995). Książki ks. prof. Romana Dzwonkowskiego, choć nie trafiają na półki jako bestsellery, są jednak bardziej potrzebne niż te ostatnie, bo raz przywołana na pamięć tradycja tak łatwo nie umiera. I to było właśnie jego zadanie, by trudną przeszłość ożywiać, utrzymać i przekazywać następnym pokoleniom. To jego niekwestionowana zasługa i choć z pewnością na te tematy napisze się jeszcze wiele, to jednak tych ginących świadectw nikt by już nie zdołał uratować.

Ksiądz Dzwonkowski uprawiał swoje poletko nie dla sławy, czyjejś pochwały, ale dlatego, że się za coś wywdzięczał. Czynił to w poczuciu serdecznej więzi z polskim i katolickim Wschodem, szczególnie ze Wschodnimi Kresami dawnej Rzeczypospolitej. Nie potrafił przejść obojętnie obok tego przez dziesiątki lat zaprzepaszczonego tematu. Zbierał okruchy i – jak to bywa z człowiekiem poszukującym – stał się bogaczem. Uzbierał tyle dobra! Publikacje ks. prof. Dzwonkowskiego są świadectwem. W świadectwie nie może być fałszu. Świadectwo jest wzorem. Uczy, co dobre, co warto naśladować... Pokazuje, co złe... Przestrzega, czego trzeba unikać...

Z podróży na Wschód miał wiele ciekawych obserwacji i wspomnień. Barwnie o tym opowiadał. Rozbudzał w polskim społeczeństwie zainteresowanie sprawą niesienia pomocy materialnej i duchowej wierzącym za naszą wschodnią granicą. Przy tym bliscy mu byli nie tylko katolicy, pomagał też wielokroć prawosławnym. Szczerze cieszył się z „odzyskiwanej wolności religijnej przez wiernych rozmaitych wyznań i praw do swobodnej działalności duszpasterskiej przez poszczególne Kościoły – pisał już w 1991 r. – Dzieje każdego z nich [...] naznaczone są męczeńską śmiercią wielu tysięcy wyznawców, uciskiem i ciężkimi stratami, jakkolwiek każdy z nich znalazł się w innej sytuacji prawnej i faktycznej”². Zawsze podkreślał z prze-

² R. DZWONKOWSKI, *Odrodzenie Kościoła katolickiego obrządku łacińskiego w ZSRR*, w: *Polacy w Kościele katolickim w ZSRR*, red. E. Walewander, Lublin 1991, s. 21.

konaniem, że polski ksiądz nie tylko dla Polaka na Wschodzie jest zawsze miłym i pożądany gościem. Był znany i ceniony nie tylko przez starsze pokolenie, ale także przez ludzi młodych, którzy z chęcią gromadzili się wokół niego. Cenili go ludzie prości i uczeni, duchowni i świeccy. Miał ręce zawsze otwarte dla potrzebujących wsparcia, zwłaszcza duchowego, którego na Wschodzie potrzeba dzisiaj bardziej niż kiedykolwiek wcześniej.

Pracę Ksiedza Romana obserwowałem przez lata, zwłaszcza od 1977 r. odkąd obaj byliśmy pracownikami Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Kiedy później, pod koniec lat osiemdziesiątych, Ksiądz Roman przeszedł do Instytutu Socjologii na Wydziale Nauk Społecznych nasze kontakty nie urwały się. Nauczyłem się od niego wiele. Imponował mi swoją pracowitością i bardzo rzetelnym podejściem do nauki. Wspomnę choćby taki drobiazg. Żeby niczego nie uronić, notował sobie od razu główne myśli do zapamiętania czy też do druku. Na swoim biurku miał ich cały stosik. Kiedy w 1987 r. wyjeżdżałem do Kanady, by tam zbierać materiały do słownika parafii i kościołów polskich w tym kraju, wtedy zachęcił mnie serdecznie, bym rozmawiał z kapłanami, zwłaszcza starszymi, i ciekawymi ludźmi tamtejszej Polonii, a to z myślą o opracowaniu ich życiorysów oraz upowszechnianiu ich życiowych doświadczeń. Propozycję kolegi z pracy potraktowałem na serio. To mi pozostało. Do dzisiaj w moich badaniach ważne miejsce zajmuje biografistyka kapłańska. Opracowuję chętnie życiorysy kapłanów oraz świeckich w panoramie środowiska ich pochodzenia i życiowego owocowania. Powtarzam często, że biografie są żywym przyczynkiem do dziejów społeczności, w której opisani ludzie żyli i działały. Dzieje konkretnych diecezji, a także poszczególnych parafii, byłyby bardziej plastyczne, gdyby pojawiły się w nich choćby najskromniej ujęte biografie duszpasterzy. Rzeczywistość bowiem budują nie tyle urzędy i ich aktywność, co konkretni, żywi ludzie. Ich opis i charakterystyka są najbardziej plastycznym tworzywem historycznym.

Ksiądz prof. Dzwonkowski starał się doceniać pracę innych ludzi. W dwa miesiące przed jego śmiercią posłałem mu moją najnowszą książkę, zbiór wygłoszonych laudacji, zatytułowaną *Człowiek i książka* (Lublin 2020). Dwa tygodnie później otrzymałem od niego list z podziękowaniem. Myślałem, że wart jest zacytowania w całości, ponieważ niniejszy artykuł jest też spłacaniem dłużu zaciągniętego wobec zmarłego Profesora. „Edward! Miłą niespodziankę sprawiłeś mi przez Twoją najnowszą, oryginalną pozycję «Człowiek i książka». Dziękuję Ci bardzo i gratuluję jej opublikowania. Jest

mi bliska, ponieważ znałem czy znam ogólną większość z 84 laureatów, których laudację wygłosiłeś w latach 1991-2020, w tym i moją. Ale najważniejsze jest to, że ta publikacja ocalała od niepamięci miłe dla wszystkich wymienianych osób wydarzenia i zasięg przyjaznych kontaktów KUL, ponieważ wśród laureatów są osoby, duchowne i świeckie z KUL i spoza KUL, Polacy i przyjaciele Polski, z kraju i z zagranicy. Pomimo niemałej różnicy wieku należymy do pokolenia, które uczyło się łaciny. Z przyjemnością czytałem ponadczasowe sentencje łacińskie, które cytujesz. Życzę Ci, Edward, dalszych osiągnięć naukowych i oryginalnych publikacji. Szczęść Boże! Roman Dzwonkowski SAC”.

Po ks. prof. Romanie Dzwonkowskim zostało puste miejsce³. Przyszedł czas, by Jego dziedzictwo z równą gorliwością podjęło nowe pokolenie, zdolne tak jak On do poświęceń, bo też i na Wschodzie „żniwo sprawdzie wielkie, ale robotników mało” (Łk 10, 2).

Uroczystości pogrzebowe ks. Romana Dzwonkowskiego miały miejsce najpierw Lublinie, a później w jego rodzinnej parafii w Czerwinie koło Ostrołęki. W lubelskim kościele pw. Wieczerzy Pańskiej 4 stycznia była sprawowana uroczysta Msza św. żałobna z udziałem trzech biskupów i 40 kapłanów przy licznym udziale wiernych. Wśród nich byli przedstawiciele nie tylko środowiska naukowego Lublina, ale także innych ośrodków badawczych Polski, reprezentanci władz lokalnych i centralnych. Podobnie było także dzień później, 5 stycznia, w dniu pogrzebu w Czerwinie, gdzie ks. Dzwonkowski, potomek polskiej szlachty mazowieckiej, spoczął w grobowcu rodzinnym. Tutaj także, mimo pandemii, żegnany był tłumnie, przede wszystkim przez społeczność lokalną, duchowieństwo, a także przez ludzi nauki, polityki, władz samorządowych.

W licznych przemówieniach nad trumną Zmarłego mocno podkreślano niezwykłe zasługi zmarłego Profesora. W tle tych wystąpień na nowo odżyły słowa Bolesława Prusa, wypowiedziane u progu XX stulecia:

„Po całej kuli ziemskiej rozsypali się bracia nasi, Polacy – pisał Prus w 1909 r. – Spotkać ich można w Moskwie i Berlinie, w Irkucku i Nowym Jorku, nad Renem i Amurem, nie mówiąc o takich [...] okolicach, jak: Wołyń, Podole, Ukraina i Litwa. Wszyscy oni tę posiadają wspólność wobec naszego serca i pamięci, że – prawie ich nie znamy, bardzo niewiele o nich wiemy i nader mało interesujemy się nimi. Syto im czy głodno, zimno czy

³ Por. na ten temat ciekawy i obszerny artykuł Adama BOBRYKA *Badacz polskiego Wychodźstwa i Kresów Wschodnich - ks. prof. dr hab. Roman Dzwonkowski SAC (1930-2020)*, „Doctrina. Studia Społeczno-Polityczne” 12 (2020), s. 379-390.

gorąco, żyją i rozwijają się czy też giną bez ratunku – nas to nie obchodzi, zapewne dlatego, że i oni nie zwracają się do nas.

A jednak – może i niezłe byłoby nie tylko od czasu do czasu usłyszeć coś od nich, ale – utrzymywać z nimi ciągle zetknięcie i starać się, ażeby między nami i nimi wytworzył się duchowy prąd myśli i uczuć. My przypominalibyśmy im daleką ojczyznę, za którą każdy Polak tęskni, oni opowiadaliby nam o krajach, ludach i stosunkach, wśród których żyją; my ogrzewalibyśmy ich, oni wzbogacaliby naszą wiedzę. Znajomość obcych ludów jest źródłem bodaj czy nie największej mądrości praktycznej” (Notatki wołyńskie „Tygodnik Ilustrowany”, nr 49 z 3 XII 1909).

Te słowa wielkiego pisarza polskiego Ksiądz Profesor z Lublina zapisał głęboko w swoim sercu i z najwyższym poświęceniem oraz pełnym sukcesem zrealizował je pod koniec XX oraz na początku XXI stulecia. Załugi te docenili między innymi władze Instytutu Pamięci Narodowej, które w 2019 r. przyznały ks. prof. Dzwonkowskiemu prestiżową Nagrodę IPN „Semper Fidelis” – „za upamiętnianie dziedzictwa polskich Kresów Wschodnich”. Natomiast Prezydent RP, dr Andrzej Duda, przyznał pośmiertnie zmarłemu Kapłanowi polskie odznaczenie państowe: Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu „Odrodzenia Polski” – „za wybitne osiągnięcia na polu oświaty i nauki”.

Ks. prof. Roman Dzwonkowski SAC podczas wizyty na Wschodzie..

Z głębokim smutkiem żegnam

Ks. Prof. Romana Dzwonkowskiego SAC

Odszedł od nas przyjaciel i duszpasterz Polaków na Wschodzie
Opiekun i badacz historii Kościoła katolickiego na Wschodzie

Wieloletni wykładowca Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Wyższego Seminarium

Duchownego w Ołtarzewie i seminarium duchownego w Gródku Podolskim na Ukrainie

Członek Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności

Jeden z założycieli Stowarzyszenia Wspólnota Polska

Obrońca Dobrego Imienia Polski i Polaków

Odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski

oraz odznaką honorową MSZ Bene Merito – za działalność wzmacniającą pozycję Polski
na arenie międzynarodowej

Księdza Profesora zapamiętamy jako człowieka modlitwy i czynu

**Rodzinie, przyjaciółom oraz wszystkim Rodakom
składam najgłębsze wyrazy współczucia**

Jan Dziedziczak

Sekretarz Stanu w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów
Pełnomocnik Rządu do Spraw Polonii i Polaków za Granicą

DR HAB. GRZEGORZ JĘDREJEK, PROF. UKSW

19 stycznia 2020 r. w zmarł prof. dr hab. Grzegorz Jędrzejek, prawnik, doktor habilitowany nauk prawnych, profesor nadzwyczajny UKSW, wykładowca KUL, w latach 2017-2020 sędzia Trybunału Konstytucyjnego, członek Państwowej Komisji Wyborczej (2019-2020), członek korespondent Wydziału Nauk Prawnych TN KUL.

Urodził się 11 lutego 1973 r. w Puławach. Był absolwentem I Liceum Ogólnokształcącego im. księcia Adama Czartoryskiego w Puławach. Ukończył studia w zakresie prawa (1997) i historii (1998) na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W 2002 r. uzyskał stopień naukowy doktora. Był asystentem i adiunktem na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL. W 2003 r. podjął pracę w Sądzie Najwyższym RP, a w 2005 r. na Wydziale Prawa i Administracji UKSW.

W 2011 r. na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL na podstawie dorobku naukowego oraz rozprawy *Intercyzy. Pojęcie – treść – dochodzenie roszczeń* uzyskał stopień doktora habilitowanego nauk prawnych ze specjalnością prawo cywilne. W 2012 r. został profesorem nadzwyczajnym Wydziału Prawa i Administracji UKSW. Zajmował też stanowiska wice-przewodniczącego Komisji Dyscyplinarnej do spraw nauczycieli akademickich przy Radzie Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz kierownika Katedry Postępowania Cywilnego WPiA UKSW.

24 lutego 2017 r. z rekomendacji posłów Prawa i Sprawiedliwości został wybrany przez Sejm RP w skład Trybunału Konstytucyjnego. 27 lutego 2017 r., obejmując urząd, złożył ślubowanie przed prezydentem RP Andrzejem Dudą.

Był członkiem Rady Naukowej Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości i zastępcą przewodniczącego tej rady. W kwietniu 2019 r. został powołany w skład Państwowej Komisji Wyborczej, zasiadał w niej do śmierci.

Liczba pozostawionych publikacji (ponad 200 – z zakresu prawa cywilnego, postępowania cywilnego, prawa pracy i historii prawa) najlepiej obrazuje jego niezwykłą pasję pisania i miłość do nauki. Różnorodność poruszanych w nich zagadnień pokazuje otwartość umysłu i bogactwo wiedzy. Profesor miał niezwykły dar mówienia prosto o rzeczkach trudnych, poruszał tematy zapomniane przez innych, czego najlepszym dowodem jest ostatnia jego monografia *Wykładania przepisów prawa cywilnego* (2019), ukończona na kilka tygodni przed śmiercią. Niektóre inne publikacje: *Legitymacja procesowa w postępowaniu cywilnym* (2018), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz* (wyd. 2, 2017), *Dochodzenie roszczeń związanych z mobbingiem, dyskryminacją i molestowaniem* (2017), *Zarząd majątkiem wspólnym małżonków* (2012), *Mobbing. Środki ochrony prawnej* (wyd. 2, 2011), *Cywилnoprawna odpowiedzialność za stosowanie mobbingu* (2010), *Intercyzy. Pojęcie, treść, dochodzenie roszczeń* (2010).

Postanowieniem prezydenta A. Dudy z 20 stycznia 2020 r. został pośmiertnie odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

„Wybitny prawnik”, „cierpliwy nauczyciel”, „wspaniały wzór dla swoich studentów i doktorantów”, „niezwykle uczynny, pracowity i życzliwy”, ale przede wszystkim „dobry człowiek” – te słowa najczęściej powtarzają się we wspomnieniach osób, które osobiście znały Profesora Grzegorza Jędrejka. Dla najbliższych współpracowników Profesor był przyjacielem, opiekunem i bezcennym wsparciem. Dbał, aby nikomu nie działa się krzywda, wyrozumiałe, zawsze gotów wyciągnąć pomocną dłoń, wskazać właściwą drogę. Odszedł niespodziewanie, zbyt szybko, w wieku zaledwie 46 lat.

Uroczystości pogrzebowe odbyły się 23 stycznia 2020 r. w Parafii Macierzyństwa NMP w Garbowie-Cukrowni.

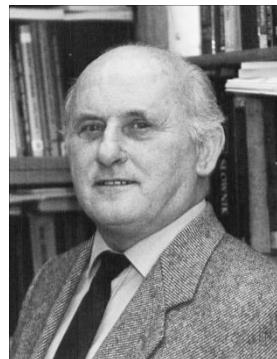
*Na podstawie materiałów internetowych**
opracował Stanisław Sarek

* https://www.kul.pl/odszedl-prof-grzegorz-jedrejek,art_88604.html; https://pl.wikipedia.org/wiki/Grzegorz_J%C4%99drzejek; <https://wpia.uksw.edu.pl/sites/default/files/dokumenty/in%20memoriam%20prof.%20J%C4%99drzejek.pdf>.

PROF. DR HAB. WIESŁAW MÜLLER

29 stycznia 2020 r. w Lublinie zmarł prof. dr hab. Wiesław Müller, historyk, profesor zwyczajny nauk humanistycznych, emerytowany pracownik Instytutu Historii KUL, twórca i pierwszy kierownik Katedry Historii XVI-XVIII wieku, członek czynny Wydziału Historyczno-Filologicznego TN KUL.

Urodził się 7 listopada 1929 r. Mościskach na Kresach II Rzeczypospolitej. Wielokulturowe pogranicze ukształtowało jego charakter, osobowość, zainteresowania i upodobania: otworzył się na różnorodność, utrwały w sobie chęć poznania tego, co bliskie, a odmienne, nauczył się współistnienia z innymi. Wydarzenia września 1939 r., a następnie dramatyczny czas wojny rzuciły go na inne pogranicze – do Szczecina.

Po maturze postanowił podjąć studia uniwersyteckie, niestety jego pochodzenie społeczne i „kresowe” czyniło go podejrzewanym dla komunistycznej władzy i uczyniło studia na uczelniach państwowych sprawą niemożliwą. Swoje losy związał zatem z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim, jedyną w bloku komunistycznym oazą akademickiej wolności. Studia magisterskie w zakresie historii ukończył w 1955 r. W tym samym roku został zatrudniony w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL, a od 1957 r. na stanowisku asystenta jako pracownik naukowo-dydaktyczny Sekcji Historii. Jako obiecujący, młody uczeń, otrzymał stypendia naukowe (Instytut Polski w Paryżu oraz Instytut Polski w Rzymie), dzięki którym mógł rozwijać swoje zainteresowania i prowadzić kwerendy. W 1965 r. obronił pracę doktorską, a w 1974 r. został doktorem habilitowanym, acz z powodu narzuconych KUL przez władze komunistyczne ograniczeń w nadawaniu stopni naukowych oba te stopnie uzyskał na UW. W latach 70. dzięki pewnej liberalizacji w relacjach ze światem zewnętrznym nawiązał owocne kontakty z historykami Zachodniej Europy (Włochy, Francja, Belgia). Byli wśród nich uczeni tej rangi, co Gabriele de

Rosa, Bernard Dompnier czy Maria Adelaine Mongini. Szczególnie cenny pod tym względem był jego udział w rzymskim kolegium Scuola Storica Italo-Polacca. Kwerendy prowadzone w Rzymie, Paryżu, Leuven zaowocowały kolejnymi publikacjami. Aktywności naukowej i dydaktycznej towarzyszyły awanse w uniwersyteckiej hierarchii: w 1974 r. został docentem w Katedrze Historii Kultury Polskiej. W 1981 r. powierzono mu kierowanie nowo utworzoną przez Senat Akademicki Katedrą Historii XVI-XVIII wieku. Uwieńczeniem uniwersyteckiej kariery stała się profesura KUL (1988) oraz tytuł profesora zwyczajnego (1992).

Główne kierunki jego zainteresowań i badań były związane z historią społeczno-religijną, historią Kościoła, kulturą szlachecką, relacjami polsko-włoskimi. Pierwsze publikacje z lat pięćdziesiątych dotyczyły początków Lublina. Kolejne poświęcone były problematyce struktur organizacji kościelnej w Polsce. Wiele tekstów stanowiło owoc jego zagranicznych kwerend archiwalnych. Na uwagę zasługują również pisane przez profesora recenzje, hasła encyklopedyczne, sprawozdania z konferencji naukowych. Warto też dodać, że teksty profesora ukazywały się poza granicami Polski, głównie w języku włoskim i francuskim. Łączny dorobek prof. Müllera to około 120 publikacji.

Istotnym komponentem uniwersyteckiej drogi prof. Müllera była również jego praca dydaktyczna. Przez kilkadziesiąt lat prowadził różnorodne zajęcia (seminaria, proseminalia, wykłady kursoryczne i monograficzne, ćwiczenia, konwersatoria) z historii nowożytnej powszechnej, z historii Kościoła, kultury. Owocem Jego trudu są liczne prace doktorskie i magisterskie (łącznie około 150). Profesor angażował się również w działalność o charakterze organizacyjnym i społecznym. Pełnił funkcję kierownika Sekcji Historii, kierownika Kursu Języka i Kultury Polskiej dla Studentów Zagranicznych. Był członkiem Towarzystwa Naukowego KUL, Lubelskiego Towarzystwa Naukowego oraz wspomnianej Scuola Historica w Rzymie. Zasiadał w Zarządzie Instytutu Geografii Historycznej Kościoła w Polsce.

Msza św. pogrzebowa została odprawiona 6 lutego w kościele Akademickim KUL, a uroczystości pogrzebowe odbyły się na cmentarzu przy ulicy Lipowej.

*Na podstawie materiałów internetowych**
opracował Stanisław Sarek

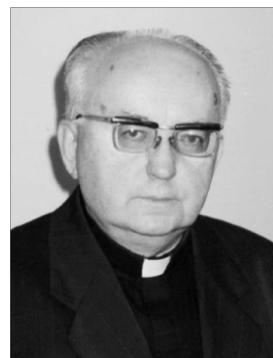
* https://www.kul.pl/odsedl-prof-dr-hab-wieslaw-muller,art_88735.html; <https://www.kul.pl/files/1404/enckul100-.muller.doc>.

KS. PROF. DR HAB. CZESŁAW STANISŁAW BARTNIK

21 marca 2020 r. w Lublinie zmarł ks. prof. dr hab. Czesław Stanisław Bartnik, kapłan archidiecezji lubelskiej, prałat honorowy Ojca Świętego, kanonik honorowy Kapituły Lubelskiej, profesor nauk teologicznych i filozof – jedn z twórców personalizmu, wieloletni profesor dogmatyki na Wydziale Teologii KUL, członek czynny Wydziału Teologii TN KUL.

Urodził się 9 sierpnia 1929 r w Źrebcach koło Szczebrzeszyna. Szkołę średnią ogólnokształcącą rozpoczęł w 1944 r. w tajnym nauczaniu w Radecznicy, kontynuował w Szczebrzeszynie (1944-1947), a ukończył w Liceum Biskupim w Lublinie oraz egzaminem dojrzałości w Państwowym Liceum dla Dorosłych im. T. Kościuszki w 1948 r. Po maturze wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Lublinie, uczęszczając przez dwa lata na Wydział Filozoficzny KUL, a przez trzy dalsze lata na Wydział Teologiczny KUL. Święcenia kapłańskie przyjął w Lublinie w 1953 r., uzyskując przed tym magisterium z teologii w zakresie historii Kościoła na podstawie pracy *Rzym a stosunki czesko-polskie za Władysława Jagiełły*, napisanej pod kierunkiem ks. doc. M. Żywczyńskiego. Po święceniah został skierowany na studia doktoranckie z teologii fundamentalnej na KUL, gdzie pod kierunkiem ks. prof. B. Radomskiego napisał pracę licencjacką *Romano Guardini. Metoda witalistyczno-fenomenologiczna* (Lublin 1954), a następnie doktorską *Formacja światopoglądowa Niemieckiego Ruchu Młodzieżowego w publikacjach Romano Guardiniego* (Lublin 1956). W latach 1956-1958 pracował w redakcji Encyklopedii Katolickiej jako adiustator naukowy.

Od roku akademickiego 1957/58 prowadził wykłady m.in. z teologii fundamentalnej, historii Kościoła, filozofii historii w lubelskich seminariach i dla świeckich studentów teologii KUL. W 1963 r. został adiunktem Katedry Chrystologii Apologetycznej. Równocześnie był wychowawcą w Wyż-

szym Seminarium Duchownym w Lublinie, najpierw jako prefekt (1959-1966), a następnie jako wicerektor (1966-1973). Habilitował się w zakresie teologii fundamentalnej i teologii historii w 1966 r. na podstawie rozprawy *Teologia historii według Leona Wielkiego*. W 1969 r. objął Katedrę Teologii Historii KUL, przemianowaną później na Katedrę Historii Dogmatów. W 1974 r. uzyskał tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego, a w 1979 r. – profesora zwyczajnego. Na Wydziale Teologii KUL był prodziekanem (1973-1975). W 2004 r. przeszedł na emeryturę, acz w latach 2006-2013 był profesorem politologii w WSKSiM w Toruniu.

Był członkiem Komitetu Nauk Filozoficznych Polskiej Akademii Nauk (1984-1989), Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów (1990-2002). Zasiadał w Komitecie Nauk Teologicznych PAN (2004-2007), od 1976 r. był przewodniczącym Sekcji Teologii Dogmatycznej, a w latach 1996-2010 pełnił funkcję konsultora Komisji Nauki Wiary przy Konferencji Episkopatu Polski.

Otrzymał różne odznaczenia i nagrody, wśród których można wymienić np. Lubelską Doroczną Nagrodą Naukową Praemium Scientiarum Lublinense za rok 2002/2003, tzw. Lubelski Nobel (2004), i Nagrodę im. Księcia Idziego Radzińskiego za rok 2005 przyznaną przez Towarzystwo Naukowe KUL.

Ks. prof. Czesław Bartnik pozostawił po sobie ponad 3200 publikacji, w tym 92 książki, np. *Personalizm* (Lublin 1995; 2000), dwutomowy podręcznik *Dogmatyka katolicka* (Lublin 1999-2003). Wypromował 62 doktoratów oraz 479 magisterów i licencjatów. Napisał 96 recenzji doktorskich oraz 212 habilitacyjnych i profesorskich.

O dorobku intelektualnym ks. prof. Bartnika napisano już ponad 60 prac naukowych, w tym 9 rozpraw doktorskich, w kraju i za granicą, oraz jedną pracę habilitacyjną (Ukraina).

Uroczystości pogrzebowe rozpoczęły się 23 marca 2020 r. Mszą św. żałobną w kaplicy Domu Księży przy ul. Bernardyńskiej 7 w Lublinie, a 24 marca została odprawiona Msza św. żałobna w Archikatedrze Lubelskiej, o 15.30 zaś Msza św. pogrzebowa w kościele pw. św. Mikołaja w Szczebrzeszynie. Po Mszy św. nastąpiło złożenie ciała do grobu na miejscowym cmentarzu parafialnym.

*Na podstawie materiałów internetowych**
opracował Stanisław Sarek

* https://www.kul.pl/ks-prof-dr-hab-czeslaw-stanislaw-bartnik,art_8222.html; <https://archidiecezja.lubelska.pl/blog/zmarl-ks-prof-czeslaw-stanislaw-bartnik/>.

O. PROF. DR HAB. LUDWIK GRZEBIĘŃ SJ

30 marca 2020 r w Krakowie zmarł o. prof. dr hab. Ludwik Grzebień SJ, długoletni nauczyciel akademicki, rektor Wyższej Szkoły Filozoficzno-Pedagogicznej Ignatianum w Krakowie w latach 2004-2010, wybitny historyk i badacz dziejów Towarzystwa Jezusowego, członek czynny Wydziału Teologii TN KUL.

Urodził się 15 sierpnia 1939 r. w Tułkowicach koło Strzyżowa (woj. podkarpackie). Sakrament chrztu oraz bierzmowania przyjął w swojej parafii pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Dobrzechowie. Tam też ukończył siedem klas szkoły podstawowej, a następnie przez dwa lata uczył się w liceum w Czudcu (1954-1956), gdzie – dzięki dyrektorowi szkoły Władysławowi Woroszyńskiemu, który pożyczał mu przedwojenne książki, czasopisma, kalendarze – zaczęła się największa ze świeckich pasji: książki i stare papiery. Do Towarzystwa Jezusowego wstąpił 8 sierpnia 1956 r. w Starej Wsi koło Brzozowa, gdzie odbył dwuletni nowicjat i złożył pierwsze śluby zakonne. Po nowicjacie pozostał w kolegium starowiejskim i pod okiem wybitnych jezuitów, z których niektórzy uczyli jeszcze przed II wojną światową w słynnym Zakładzie Naukowo-Wychowawczym w Chyrowie oraz konspiracyjnie podczas II wojny światowej w Starej Wsi, kontynuował naukę w zakresie szkoły średniej. Ostatnią maturalną klasę ukończył w Kaliszu, gdzie 13 czerwca 1961 r. zdał egzamin dojrzałości. Święcenia kapłańskie przyjął 17 czerwca 1967 r. w Warszawie.

Studiował filozofię na Wydziale Filozoficznym Towarzystwa Jezusowego w Krakowie (1961-1964), gdzie pod kierunkiem ks. prof. Jana Popiela SJ napisał pracę licencjacką *Filozofia Jana Bohomolca SJ*, teologię na Wydziale Teologicznym „Bobolanum” w Warszawie (1964-1968), wieńcząc studia pracą licencjacką *Nieznane Estreicherom polonica w Bibliotece Teologicznej „Bobolanum”*, której promotorem był prof. dr Marian Żurkowski SJ, oraz historię w Instytucie Historii Kościoła KUL (1967-1970),

gdzie w 1971 r. obronił pracę magisterską *Biblioteka biskupa Hieronima Rozrażewskiego (1542-1600)*, którą napisał na seminarium ks. prof. dr. hab. Stanisława Librowskiego (1913-2002). W 1972 r. uzyskał tytuł doktora historii Kościoła na podstawie rozprawy *Organizacja bibliotek jezuickich w Polsce od XVI do XVIII w.*, którą napisał tudzież pod kierunkiem ks. prof. S. Librowskiego. W 1978 r. habilitował się na podstawie rozprawy *Pionierski trud misjonarzy słowiańskich 1881-1969* (Kraków 1978) w ATK w Warszawie. W 1990 r. został profesorem nadzwyczajnym, w 1999 r. otrzymał tytuł profesora zwyczajnego nauk teologicznych.

Pracował jako asystent Katedry Nauk Pomocniczych Historii Kościoła KUL (1972-1973) i prowadził wykłady z zakresu historii Kościoła w ATK w Warszawie (1979-1982). Był dyrektorem Wydawnictwa Apostolstwa Modlitwy w Krakowie (1981-1985). Od 1985 wykładał metodologię i metodykę pracy naukowej na Wydziale Filozoficznym Towarzystwa Jezusowego w Krakowie, gdzie w latach 1988-1994 pełnił urząd dziekana. W latach 2004-2010 był rektorem Wyższej Szkoły Filozoficzno-Pedagogicznej Ignatianum w Krakowie. Był też pracownikiem naukowym Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Kierował Biblioteką Pisarzy Towarzystwa Jezusowego w Krakowie.

Współpracował z redakcją *Polskiego Słownika Biograficznego*. Opublikował blisko 2 tys. prac naukowych, głównie z dziedziny historii zakonu, w tym 9 książek, m.in.: *Organizacja bibliotek jezuickich w Polsce od XVI do XVIII w.* (Lublin 1975), *Pionierski trud misjonarzy słowiańskich 1881-1969. Wśród ludu Zambii*, t. 1 (Kraków 1977), *Burzliwe lata Polonii amerykańskiej* (Kraków 1983), *Chyrowiacy* (Kraków 1990), był też redaktorem t. 5-7 *Słownika polskich teologów katolickich*.

26 listopada 2014 r. otrzymał nagrodę Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego dla nauczycieli akademickich za całokształt dorobku, za osiągnięcia naukowe lub dydaktyczne oraz za osiągnięcia organizacyjne.

Uroczystości pogrzebowe odbyły się 3 kwietnia 2020 r. w bazylice Najśw. Serca Pana Jezusa w Krakowie, gdzie została odprawiona Msza św., a po niej trumna została złożona w jezuickim grobowcu na Cmentarzu Rakowickim.

*Na podstawie materiałów internetowych**
opracował Stanisław Sarek

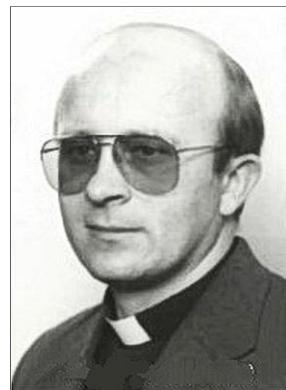
* <https://diecezja.pl/aktualnosci/zmarl-sp-ks-prof-ludwik-grzebien-sj-byly-rektor-ignatianum-w-kra>; <https://jezuici.pl/2020/03/odszedl-do-pana-sp-o-ludwik-grzebien-sj/>.

KS. DR HAB. WOJCIECH ŻYCIŃSKI SDB, PROF. UPJPII

7 kwietnia 2020 r w Krakowie zmarł ks. dr hab. Wojciech Życiński SDB, prof. UPJPII, doktor habilitowany nauk teologicznych, mariolog, dziekan Wydziału Teologicznego PAT w Krakowie w latach 1997-2000, prorektor PAT w Krakowie w latach 2000-2006, członek współpracownik Wydziału Teologii TN KUL.

Urodził się 22 lutego 1953 r. w Nowej Wsi w powiecie piotrkowskim. Był młodszym bratem, Józefa Życińskiego, arcybiskupa lubelskiego (zm. 2011). W 1972 r. uzyskał świadectwo dojrzałości. Rok później wstąpił do Towarzystwa Salezjańskiego i rozpoczął nowicjat zakonny w Kopcu koło Kłobucka. W latach 1974-1981 odbył studia w Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Salezjańskiego w Krakowie. 18 czerwca 1980 r. w Krakowie złożył śluby wieczyste, a 19 czerwca 1981 r. również w Krakowie przyjął święcenia prezbiteratu, których udzielił mu bp Albin Małysiak. W latach 1981-1985 studiował na KUL-u, uzyskując kolejno magisterium (1981), licencjat (1983) i doktorat (1985). Przebywał na stypendium naukowym w Catholic University of America w Waszyngtonie (1986) i na Marianum w Rzymie (1989). W 1994 r. uzyskał habilitację w zakresie nauk teologicznych na Wydziale Teologii KUL na podstawie rozprawy *Jedność w wielości. Perspektywy mariologii ekumenicznej*.

Od 1985 r. był wykładowcą dogmatyki i ekumenizmu w Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Salezjańskiego w Krakowie, gdzie w latach 1990-1994 pełnił też funkcję prefekta studiów. W latach 1989-1994 był asystentem Katedry Mariologii na Wydziale Teologii KUL, a od 1992 r. pracownikiem naukowym PAT w Krakowie, gdzie w 2000 r. objął stanowisko profesora nadzwyczajnego. W latach 1995-2017 był kierownikiem najpierw II Katedry Dogmatyki, a następnie Katedry Mariologii PAT. W latach

1994-1997 sprawował urząd prodziekana Wydziału Teologicznego PAT, a w latach 1997-2000 dziekana tego wydziału. W latach 2000-2006 był prorektorem PAT ds. nauki i współpracy krajowej i zagranicznej.

Od 2012 r. był członkiem zwyczajnym Papieskiej Międzynarodowej Akademii Mariologicznej. Był też członkiem współpracownikiem Wydziału Teologii TN KUL. Uczestniczył również w pracach Uniwersyteckiej Komisji Akredytacyjnej (UKA).

Był autorem monografii mariologicznych, m.in. *Johna H. Newmana teoria rozwoju doktryny mariologicznej* (Lublin 2010) i *Matka, która pozostała Dziewicą* (Kraków 2017). Ponadto w ramach „Biblioteki Mariologicznej” opublikował artykuły: *50 lat dogmatu o Wniebowzięciu Maryi. Ekuumeniczne wątpliwości i nadzieje*, w: *Mariologia na przełomie wieków* (BM, 3, red. L. Balter, P. M. Lenart, Częstochowa–Niepokalanów 2001, s. 117-129), „*Rosarium Virginis Mariae*” Jana Pawła II i nasze uczenie się Chrystusa od Maryi, w: *Odkrywanie Różańca* (BM, 6, red. T. Siudy, W. Życiński, Częstochowa–Kraków 2003, s. 107-117), *Jana mariologia na polskiej drodze maryjnej dzisiaj?*, w: *Na polskiej drodze maryjnej* (BM, 10, red. A. Gąsior, J. Królikowski, Częstochowa–Pasierbiec 2007, s. 139-151). Był promotorem 6 prac doktorskich oraz recenzentem 16 prac doktorskich i habilitacyjnych.

W 2019 r. Senat UPJPII przyznał mu złoty medal Bene Merenti za wyjątkowy wkład w rozwój uczelni.

Msza św. żałobna została odprawiona 14 kwietnia 2020 r. w kaplicy wewnętrznej Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Salezjańskiego w Krakowie, skąd odprowadzono ciało Zmarłego na miejsce wiecznego spoczynku na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

*Na podstawie materiałów internetowych**
opracował Stanisław Sarek

* <https://diecezja.pl/aktualnosci/nie-zyje-ks-prof-wojciech-zycinski-sdb/>; <https://diecezja.pl/aktualnosci/zmarl-sp-ks-prof-wojciech-zycinski-sdb-byly-prorektor-papieskiej-akademii-teologicznej-w-krakowie/>; <https://seminarium.sdb.org.pl/zmarl-ks-wojciech-zycinski-sdb/>.

KS. DR HAB. GRZEGORZ BUGAJAK, PROF. UKSW

17 maja 2020 r. zmarł ks. dr hab. Grzegorz Bugajak, prof. UKSW, kapłan diecezji łódzkiej, filozof przyrody, dyrektor Instytutu Filozofii UKSW, członek korespondent Wydziału Filozoficznego TN KUL.

Urodził się 6 października 1966 r. w Łodzi. Po studiach filozoficzno-teologicznych w Wyższym Seminarium Duchownym w Łodzi w 1992 r. przyjął święcenia kapłańskie, po których trafił do parafii w Kurowicach jako wikariusz, ale nie dane mu było tam długo pracować duszpastersko. Bardzo szybko został wysłany na studia specjalistyczne z filozofii.

Był absolwentem, a od 1995 r. pracownikiem Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej ATK/UKSW w Warszawie, od 2014 r. jako profesor UKSW. Od 2016 r. pełnił funkcję dyrektora Instytutu Filozofii UKSW. Od 1997 r. był sekretarzem redakcji czasopisma naukowego Instytutu Filozofii UKSW „*Studia Philosophiae Christianae*”. Był także wykładowcą Wyższego Seminarium Duchownego w Łodzi. W 1999 r. uzyskał stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie filozofii, a w 2013 r. – stopień doktora habilitowanego.

W swojej pracy naukowej zajmował się m.in. filozofią kosmologii, kategorią przypadku, kategorią natury, zagadnieniem relacji między naukami przyrodniczymi i teologią. Opublikował kilkadziesiąt prac naukowych w Polsce i za granicą.

Był członkiem krajowych i międzynarodowych towarzystw naukowych, m.in. European Society for the Study of Science and Theology – ESSSAT, Słowackiego Towarzystwa Filozoficznego, Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, w których pełnił także funkcję członka zarządu. Przez wiele lat był członkiem Zarządu Sekcji Filozofii Przyrody i Nauk Przyrodniczych PTF.

Brał udział w licznych konferencjach naukowych w kraju i za granicą.

Otrzymał Medal Komisji Edukacji Narodowej i Medal Brązowy za Długoletnią Służbę, a także trzykrotnie otrzymał nagrodę Rektora ATK/UKSW za pracę organizacyjną.

Jak napisano na stronie internetowej UKSW, jego przedwczesne odejście jest wielką stratą dla społeczności Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej i UKSW, a także całego środowiska filozoficznego w Polsce. W pamięci współpracowników pozostaje jako człowiek sumiennie wykonujący swoje obowiązki, filozof twórczo realizujący pracę naukową, życzliwy kolega i serdeczny przyjaciel.

Nie pozostawał jednak zamknięty w salach wykładowych, przez wiele lat pomagał duszpastersko w parafii Nowosolna pod Łodzią, gdzie – jak wielu mówiło – chodziło się na Mszę św. Księda Profesora. Mimo ogromnego zasobu wiedzy filozoficznej i teologicznej „przemawiał w ludzkim języku”, to znaczy prostym i zrozumiałym. Chętnie prowadził rekolekcje czy dni skupienia.

Msza św. w intencji śp. Księda Profesora została odprawiona w kościele parafialnym pw. Św. Józefa w Łodzi-Rudzie 21 maja 2020 r. Pogrzeb, rozpoczęty Mszą św. w tym samym kościele parafialnym, odbył się 22 maja 2020 r. Ciało złożono do grobu na miejscowym cmentarzu (ul. Mierzejowa 1).

*Na podstawie materiałów internetowych**
opracował Stanisław Sarek

* <https://www.filozofiaprzyrody.pl/zmarl-ks-prof-uksw-dr-hab-grzegorz-bugajak/>; <https://www.archidiecezja.lodz.pl/aktualnosci/2020/05/zmarl-sp-ksiadz-doktor-hab-grzegorz-bugajak>; https://www.kul.pl/zmarl-ks-prof-uksw-dr-hab-grzegorz-bugajak,art_90310.html.

DR HAB. ZDZISŁAW DYWAN, PROF. KUL

18 maja 2020 r. w Lublinie zmarł dr hab. Zdzisław Dywan, prof. KUL, wybitny logik specjalizujący się w logice formalnej, logice programowania, historii logiki, zastosowaniach informatyki w ekonomii, pionier informatyzacji na KUL-u, członek korespondent Wydziału Filozoficznego TN KUL.

Urodził się 22 kwietnia 1951 r. W 1974 r. ukończył studia na Wydziale Filozofii KUL (Sekcja Filozofii Teoretycznej), w 1977 r. obronił pracę doktorską, a w 1986 r. habilitował się.

Współtwórca i wieloletni kierownik Katedry Podstaw Informatyki na Wydziale Filozofii KUL. Był autorem kilkunastu artykułów głównie z zakresu logiki formalnej: *On a Certain Condition of the Finite Structural Axiomatization of the Classical Propositional Calculus*, „Reports on Mathematical Logic” 9 (1977), s. 23-26; *Dual counterparts of strongly finite consequence*, „Bulletin of the Section of Logic” 7/2 (1978); *Decidability of structural completeness for strongly finite propositional calculi*, „Bulletin of the Section of Logic” 7/3 (1978); *Finite structural axiomatization of every finite-valued propositional calculus*, „Bulletin of the Section of Logic” 8/2 (1979); *Quasi-strongly finite sentential calculi*, „Bulletin of the Section of Logic” 9/2 (1980); (z T. Stępnim), *Every two-valuated propositional calculus has the interpolation property*, „Bulletin of the Section of Logic” 9/4 (1980); *Finite Structural Axiomatization of Every Finite-Valued Propositional Calculus*, „Studia Logica” 39/1 (1980); *The necessity of modal logic S5 is metalogical*, „Bulletin of the Section of Logic” 10/4, 1981; *Finite Unaxiomatizability of Propositional Calculi with One Variable*, „Reports on Mathematical Logic” 12 (1981); *The connective of necessity of modal logic S5 is metalogical*, „Notre Dame Journal of Formal Logic” 24/3 (1983); *An interpretation of Aristotle's syllogistic and a certain fragment of set theory in propositional calculi*, „Bulletin of the Section of

*Logic” 13/2 (1984); *On Lemmon’s interpretations of the connective of necessity*, „Bulletin of the Section of Logic” 13/2 (1984); *An interpretation of a certain fragment of arithmetic in some propositional calculus*, „Bulletin of the Section of Logic” 13/2 (1984); *On a certain method of producing logical matrices*, „Bulletin of the Section of Logic” 14/1 (1985); *A new variant of the Gödel-Malcev theorem for the classical propositional calculus*, „Bulletin of the Section of Logic” 14/1 (1985); *On Lemmon’s Interpretations of the Connective of Necessity*, „Logique et Analyse” 28/112 (1985); *On some method of axiomatization of some propositional calculi*, „Bulletin of the Section of Logic” 15/2 (1986); *A new variant of the Gödel-Mal’cev theorem for the classical propositional calculus and correction to my paper: “The connective of necessity of modal logic S5 is metalogical”*, „Notre Dame Journal of Formal Logic” 27/4 (1986); *On some method of axiomatization of some propositional calculi*, „Zeitschrift für mathematische Logik und Grundlagen der Mathematik” 33/1, 1987.*

Jego zainteresowania naukowe obejmowały takie zagadnienia, jak logika formalna, logika programowania, historia logiki, zastosowania informatyki w ekonomii.

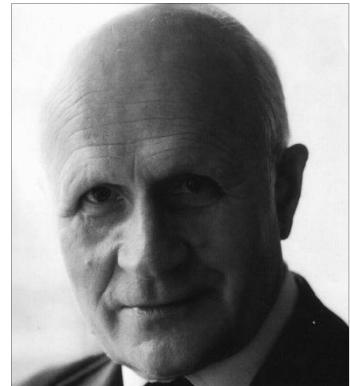
Uroczystości pogrzebowe odbyły się 21 maja 2020 r. na Cmentarzu Komunalnym w Lublinie przy Drodze Męczenników Majdanka.

*Na podstawie materiałów internetowych**
opracował Stanisław Sarek

* https://www.kul.pl/zmarl-prof-kul-dr-hab-zdzislaw-dywan,art_90761.html; https://www.kul.pl/publikacje,art_16372.html.

O. PROF. DR HAB. WACŁAW HRYNIEWICZ OMI

26 maja 2020 r w Lublińcu zmarł ks. prof. dr hab. Wacław Hryniewicz OMI, kapłan Zgromadzenia Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej (OMI), profesor zwyczajny Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, doktor *honoris causa* Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej, doktor *honoris causa* Uniwersytetu Opolskiego, wybitny teolog i ekumenista, znawca teologii prawosławnej, współzałożyciel i wieloletni dyrektor Instytutu Ekumenicznego KUL, członek czynny Wydziału Teologii TN KUL.

Urodził się 23 lipca 1936 r. w Łomazach koło Białej Podlaskiej. Święcenia kapłańskie otrzymał 1960 r. w Zgromadzeniu Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej. W 1966 r. uzyskał stopień doktora teologii na podstawie pracy *O soteriologicznym znaczeniu zmartwychwstania Chrystusa w teologii katolickiej (1933-66)*, której promotorem był profesor i rektor KUL, a dziś Sługa Boży ks. Wincenty Granat. Od 1963 r. był asystentem II Katedry Teologii Dogmatycznej. W latach 1968-1970 przebywał na stypendium badawczym w Louvain/Leuven, w Paryżu, Londynie i Rzymie. Pobyt ten zaowocował przedstawieniem rozprawy habilitacyjnej *Rola tradycji w interpretacji teologicznej. Analiza współczesnych poglądów dogmatyczno-ekumenicznych* (1974). Rok później został docentem, w 1984 r. profesorem nadzwyczajnym, a w 1992 r. profesorem zwyczajnym.

Od 1975 do 1983 r. był kierownikiem Sekcji Teologii Porównawczej i Ekumenicznej Wydziału Teologii KUL, a od powstania w 1983 r. Instytutu Ekumenicznego KUL – którego był współtwórcą – kierownikiem Katedry Teologii Prawosławnej i zastępcą kierownika tegoż Instytutu. Od 1 października 1997 do 14 lutego 2005 był dyrektorem Instytutu Ekumenicznego.

Był redaktorem naczelnym „Zeszytów Naukowych KUL” (1975-1978), zeszytu 7 „Roczników Teologicznych”: Teologia ekumeniczna (do 2007 r.),

a także serii wydawniczych „Teologia w dialogu”, „Jeden Pan, jedna wiara” (do 2007 r.).

Był członkiem towarzystw naukowych w kraju i za granicą: Towarzystwa Naukowego KUL (od 1983 r.), European Society for Ecumenical Research Societas Oecumenica (od 1988) oraz Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej w Lublinie (od 1992).

Rozległe zainteresowania badawcze zaowocowały imponującą liczbą publikacji. Jego bibliografia liczy blisko 1000 pozycji, w tym 25 książek oraz 164 artykuły naukowe w językach obcych. Przez wiele lat prowadził badania nad chrześcijańską teologią paschalną, teologią nadziei i uniwersalizmem zbawienia. Głębokie zakorzenienie w tradycji chrześcijaństwa wschodniego sprawiało, że rozwijał teologię ekumeniczną, otwartą na dialog, szukającą dróg pojednania. Obok teologii paschalnej najbardziej charakterystycznym rysem jego twórczości, rozwijanym konsekwentnie przez wiele już lat, była eschatologia, a w niej nadzieja na pojędnanie z Bogiem wszelkiego stworzenia.

Kompetencje teologiczne ks. prof. Hryniewicza z wdzięcznością wykorzystywały czasopisma naukowe i wydawnictwa, z którymi współpracował.

Wypromował 14 doktorów, recenzował 7 rozpraw habilitacyjnych i 8 doktorskich, nie wspominając o rzeszy magistrantów.

Był laureatem wielu nagród i odznaczeń: Krzyża Kawalerskiego Orderu Odrodzenia Polski (Warszawa 2004), Nagrody Księcia Konstantego Ostrogskiego (Białystok-Supraśl 1994), Nagrody im. św. Brata Alberta (Warszawa 1994), Nagrody im. Jana Długosza (Kraków 2004), Nagrody im. Ks. Józefa Tischnera (Kraków 2005), Medalu im. Anny Kamieńskiej (Gdańsk 1994), Medalu 100-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II (Lublin 2018).

Uroczystości pogrzebowe odbyły się 30 maja 2020 r. w sanktuarium Matki Bożej Kodeńskiej w Kodniu. Na KUL-u Msza św. za śp. ks. prof. Wacława Hryniewicza została odprawiona w kościele Akademickim 3 czerwca 2020 r. Przewodniczył ks. prof. Andrzej Kiciński, prorektor KUL, a kazanie wygłosił ks. prof. Przemysław Kantyka, kierownik Sekcji Ekumenizmu.

*Na podstawie materiałów internetowych**
opracował Stanisław Sarek

* https://www.kul.pl/ks-prof-waclaw-hryniewicz,art_90388.html; https://www.kul.pl/odszedl-dopana-ks-prof-waclaw-hryniewicz-omi,art_90370.html;

PROF. DR HAB. JERZY ŁUKASZEWSKI

3 czerwca 2020 r. w Brukseli zmarł prof. dr hab. Jerzy Łukaszewski, polski i belgijski prawnik, politolog i dyplomata, wieloletni rektor Kolegium Europejskiego w Brugii, były ambasador RP we Francji, członek korespondent Wydziału Historyczno-Filologicznego TN KUL.

Urodził się w 21 lipca 1924 r. w Terebiejowie (obecnie na Białorusi). Ukończył studia w zakresie ekonomii i nauk politycznych na Uniwersytecie Poznańskim, gdzie następnie uzyskał stopień doktora nauk prawnych. Od 1951 do 1957 r. był nauczycielem akademickim na KUL. W tych latach zrodziła się jego bliska znajomość z Karolem Wojtyłą, późniejszym papieżem Janem Pawłem II.

W latach 1957-1959 J. Łukaszewski, uważany przez władze komunistycznej Polski za element wywrotowy, dostał po wielu trudach pozwolenie na studia w Uniwersytecie Harvarda jako stypendysta Fundacji Forda. Po zakończeniu studiów w USA w 1959 r. podjął pracę w biurze Międzynarodowej Organizacji Pracy w Genewie. Ze względu na brak akceptacji jego nominacji przez władze PRL, w 1961 r. był zmuszony wycofać swoją kandydaturę. Zdecydował się pozostać na emigracji. W tym samym roku podjął pracę w Collège d'Europe (Kolegium Europejskim) w Brugii, jak sam napisał – „na zasadach próby”. Był kolejno pracownikiem, wykładowcą oraz rektorem Kolegium Europejskiego. Kolegium Europejskie pod jego kierownictwem stało się kluczową instytucją oferującą wykształcenie w sferze studiów europejskich. W 1988 r. na jego zaproszenie do Brugii przybyła premier Wielkiej Brytanii Margaret Thatcher, która wygłosiła tam słynną mowę, tzw. *Bruges Speech*. Brytyjska polityk po raz pierwszy użyła w niej określenia „eurosceptyzm”. Wykładał także prawo na Uniwersytecie w Namur.

Po zakończeniu swojej misji w Kolegium Europejskim objął w latach 1991-1996 polską placówkę dyplomatyczną w Paryżu. Niezwykłe sukcesy,

jakie odnosił w służbie Polsce, wiązały się z jego bliskim kontaktami z przedstawicielami elit politycznych we Francji – m.in. jego bliskim przyjacielem był Jacques Delors, niegdysiejszy przewodniczący Komisji Europejskiej.

W latach 1998-2002 był członkiem Komitetu Integracji Europejskiej, czynnie przyczyniając się wraz z Janem Kułakowskim do przygotowania polskiego członkostwa w UE. Od 2005 r. był członkiem Group of Political Analysis, organu doradczego Przewodniczącego Komisji Europejskiej.

Do późnych lat życia wciąż prowadził zajęcia na temat historii integracji europejskiej w Kolegium Europejskim w Natolinie. Cieszyły się one tym większą popularnością, że wykładowca znał osobiście większość spośród Ojców Założycieli Wspólnot Europejskich,

Jest autorem licznych publikacji na tematy polityczne, historyczne oraz dotyczących integracji europejskiej, m.in. *Ze studiów nad imperializmem niemieckim (sprawa misji gen. Limana von Sanders w Turcji)* (Lublin 1955, wydana przez TN KUL), *Les démocraties populaires après Prague: hégémonie soviétique, nationalisme, intégration régionale?* (Bruges 1970), *Coudenhove-Kalergi* (Lausanne 1977), *Cel: Europa. Dziewięć esejów o budowniczych jedności europejskiej* (Warszawa 2002), *O Polsce i Europie bez niedomówień* (Warszawa 2006), *Unia i Polska w świecie wstrząsów i przemian*, Lublin 2014). W 2018 r. opublikował swoje obszerne wspomnienia *Iść, jak prowadzi busola*, w których szczegółowo opowiedział o swoich doświadczeniach z władzą komunistyczną i działaniach na rzecz zjednoczenia Europy.

Został uhonorowany wieloma odznaczeniami państwowymi polskimi i zagranicznymi, m.in. Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski i Krzyżem Wielkim Orderu Odrodzenia Polski (pośmiertnie) oraz komandorią Orderu Leopolda (Belgia) i komandorią Legii Honorowej (Francja), a także Odznaką Honorową „Bene Merito” – polskim resortowym odznaczeniem cywilnym, nadawanym przez ministra spraw zagranicznych.

Msza św. żałobna została odprawiona w Brukseli 8 czerwca 2020 r. (po złuzowaniu obostrzeń pandemicznych), a pogrzeb odbył się w Brugii.

*Na podstawie materiałów internetowych**
opracował Stanisław Sarek

* <https://www.gov.pl/web/francja/zmarl-prof-jerzy-lukaszewski-byly-ambasador-rp-we-francji>;
<https://dzieje.pl/wiadomosci/zmarl-jerzy-lukaszewski-b-rektor-college-europe>; <https://www.tvp.info/48408301/w-wieku-95-lat-zmarl-jerzy-lukaszewski-b-rektor-college-of-europe-wieszwiecej>.

PROF. DR HAB. MARIAN KALLAS

6 czerwca 2020 r. zmarł prof. dr hab. Marian Kallas, wieloletni pracownik naukowy Wydziału Prawa i Administracji UMK, specjalista historii administracji oraz historii państwa i prawa polskiego, członek czynny Wydziału Nauk Prawnych TN KUL.

Urodził się 3 grudnia 1938 r. w Kościerzynie. W 1955 ukończył Liceum Ogólnokształcące TPD w Starogardzie Gdańskim i podjął studia historyczne na Wydziale Humanistycznym UMK w Toruniu. Ukończył je w 1960 r., broniąc pracy magisterskiej napisanej pod kierunkiem Witolda Łukaszewicza.

Po studiach pracował jako nauczyciel w Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk Rakietowych i Artylerii (1960-1961) w Toruniu oraz w I Liceum Ogólnokształcącym im. Jana Kasprowicza w Inowrocławiu (1961-1962).

W 1962 r. został zatrudniony jako asystent na Wydziale Prawa UMK w Toruniu. W 1968 r. uzyskał na tej uczelni stopień naukowy doktora na podstawie rozprawy *Konstytucja Księstwa Warszawskiego z 22 VII 1807 r., jej powstanie, systematyka i główne instytucje w związku z praktyką i ustawodawstwem szczegółowym*, której promotorem był prof. Wojciech Hejnosz. W 1975 r. uzyskał stopień doktora habilitowanego na podstawie dorobku i rozprawy *Organy administracji terytorialnej w Księstwie Warszawskim*, przedstawionej na UAM w Poznaniu. W 1992 r. otrzymał tytuł profesora nauk prawnych.

Na UMK pracował do 2004 r., od 1997 na stanowisku profesora zwykłego. W latach 1978-1990 kierował Zespołem Konstytucjonalizmu Polskiego XVIII-XX wieku. W latach 1995-1998 był kierownikiem Katedry Historii Państwa i Prawa Polskiego.

Od 1998 pracował także w UKSW, gdzie kierował Katedrą Historii Prawa na Wydziale Prawa Kanonicznego. Został również kierownikiem Katedry Historii Ustroju i Prawa na wydziale Prawa, Administracji i Integracji Europejskiej Wyższej Szkoły Menadżerskiej w Warszawie, a także dziekanem

Wydziału Prawa i Administracji Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Warszawie. Był związanym również z Wyższą Szkołą Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych im. prof. E. Lipińskiego w Kielcach. Współpracował z Wyższą Szkołą Handlu i Prawa im. R. Łazarskiego w Warszawie i Wyższą Szkołą Humanistyczno-Ekonomiczną we Włocławku.

W swojej pracy naukowej zajmował się głównie dziejami Polski w kontekście konstytucjonalizmu, parlamentaryzmu i administracji. Specjalizował się w historii ustroju Polski od XVIII do XX wieku. Jest autorem blisko 200 publikacji naukowych, m.in. *Józefa Kalasantego Szaniawskiego nieznany projekt konstytucji dla Wielkiego Księstwa Poznańskiego (1815 r.)* (Toruń 1970), *Konstytucja Księstwa Warszawskiego: jej powstanie, systematyka i główne instrukcje w związku z normami szczególnymi i praktyką* (Toruń 1970), *Organy administracji terytorialnej w Księstwie Warszawskim* (Toruń 1975), *Sejmy na Zamku w czasach Księstwa Warszawskiego* (Warszawa 1987), *Mała Konstytucja z 1992 r.* (Warszawa 1993), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* (Warszawa 1997), *Historia ustroju Polski* (Warszawa 2005).

Od jesieni 1980 r. był działaczem Komisji Konsultacyjno-Porozumiewawczej Podstawowych Organizacji Partyjnych, czyli tzw. struktur pozłomowych PZPR i Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania w Toruniu. W 1981 r. był internowany w Potulicach, Jaworzu i w Iławie. W latach 1989-1990 był członkiem Komitetu Obywatelskiego w Toruniu. W latach 1989-1991 był ekspertem Komisji Konstytucyjnej Senatu RP.

W 2000 r. został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, a w 2014 r. Krzyżem Oficerskim tego orderu. W 2015 r. otrzymał Krzyż Wolności i Solidarności.

Był sekretarzem generalnym Towarzystwa Naukowego w Toruniu, poza tym członkiem Towarzystwa Naukowego KUL, Bydgoskiego i Włocławskiego Towarzystwa Naukowego, Stowarzyszenia Archiwistów Polskich oraz Polsko-Niemieckiego Stowarzyszenia Prawników.

Uroczystości pogrzebowe odbyły się w Warszawie 19 czerwca 2020 r. w Domu przedpogrzebowym na cmentarzu wojskowym na Powązkach. Ceremonia pogrzebowa 20 czerwca 2020 r. w kościele pw. św. Mikołaja na Leszczynkach w Gdyni Chyłoni.

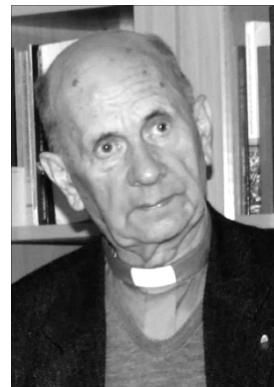
*Na podstawie materiałów internetowych**
opracował Stanisław Sarek

* <https://www.umk.pl/wiadomosci/?id=26792>; https://pl.wikipedia.org/wiki/Marian_Kallas;
<https://www.nekrologi.net/kondolencje/marian-kallas/57250375>.

KS. PROF. DR HAB. IRENEUSZ PAWLAK

15 lipca 2020 r. w Lublinie zmarł ks. prof. dr hab. Ireneusz Pawlak, długoletni wykładowca KUL, dyrektor Instytutu Muzykologii (1989-1991 i 2003-2005), wybitny znawca historii chorału gregoriańskiego w Polsce, muzyk kościelny, dyrygent i kompozytor, członek czynny Wydziału Teologii TN KUL.

Urodził się 22 marca 1935 r. we Wrześni. W latach 1954-1960 odbył formację seminarijną w Prymasowskim Wyższym Seminarium Duchownym w Gnieźnie. Po święceniach kapłańskich w 1960 r. rozpoczął studia w Instytucie Muzykologii Kościelnej KUL, które ukończył w 1965 r. pracą magisterską *Analiza paliograficzno-muzyczna graduatu klarysek gnieźnieńskich 1418*, napisaną pod kierunkiem Hieronima Feichta, oraz licencjatem z teologii. Po studiach na krótko wrócił do Gniezna, gdzie objął kierownictwo Chóru Katedralnego przy Bazylei Prymasowskiej oraz prowadził wykłady z muzyki kościelnej w seminariu duchownym. W 1970 r. został zatrudniony w Instytucie Muzykologii KUL. W 1976 r. uzyskał tytuł doktora, przedstawiając pracę *Śpiewy „Alleluja” w graduale Macieja Drzewickiego z 1536 roku*, przygotowaną pod kierunkiem Karola Mrowca, w 1989 r. – doktora habilitowanego na podstawie rozprawy *Graduały piotrkowskie jako przekaz chorału gregoriańskiego w Polsce po Soborze Trydenckim*, a w 2001 r. tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego – rozprawa *Muzyka liturgiczna po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*. W 2002 r. nadano mu tytuł profesora zwyczajnego.

W 1974 r. założył zespół muzyczny „Schola Gregoriana KUL”, którym kierował do 2005 r. W latach 1989-1991 oraz 2003-2005 pełnił funkcję dyrektora Instytutu Muzykologii KUL. Od 1990 r. kierował Katedrą Monodii Liturgicznej, a w latach 1995-2002 był kierownikiem Katedry Chorału Gregoriańskiego KUL. Wykładał na KUL przez niemal 40 lat aż do 2008 r.

Jego zainteresowania naukowe obejmowały przede wszystkim takie dziedziny, jak historia chorału gregoriańskiego w Polsce, odnowa muzyki liturgicznej po Soborze Watykańskim II oraz współczesna monodia liturgiczna.

Jest autorem ponad 300 publikacji naukowych i popularnonaukowych, w tym książek: *Muzyka liturgiczna po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła* (Lublin 1999), *Gradualy piotrkowskie jako przekaz chorału gregoriańskiego w Polsce po Soborze Trydenckim* (Lublin 1988), „*Thesaurus musicae sacrae summa cura servetur et faveatur. Historia i współczesność muzyki liturgicznej w Polsce 100 lat od wydania Motu proprio papieża Piusa X*” (Lublin 2004), rozpraw i artykułów, a także edycji krytycznych i redakcji naukowej wydawnictw nutowych, w tym współredaktorem wydanego przez TN KUL *Śpiewnika liturgicznego* (Lublin 1991). Jako kompozytor jest twórcą wielu kompozycji muzycznych przeznaczonych do liturgii (3 msze w języku polskim, nieszpory, pieśni, hymny, psalmy), znanych wielu osobom chociażby z części stałych Mszy św. Jest też autorem około 100 pieśni kościelnych, m.in. popularnej „Radośnie Panu hymn śpiewajmy”.

Należał do wielu renomowanych stowarzyszeń i gremiów naukowych, m.in. w latach 1970-1995 był członkiem Podkomisji Episkopatu Polski ds. Muzyki Kościelnej, od 1988 do 1991 r. wiceprezesem Związku Kompozytorów Polskich – Sekcji Muzykologów, w latach 2000-2007 prezesem Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych. Był członkiem Towarzystwa Naukowego KUL (od 1977 r.), członkiem Consociatio Internationalis Musicæ Sacrae (od 2001 r.) oraz Komitetu Nauk Teologicznych PAN (od 2003 r.). Zainicjował publikację rocznika „*Annales Lublinenses pro Musica Sacra*” (2010 r.).

Otrzymał nagrodę Prymasa Polski „Srebrna piszczałka” (2003 r.) oraz honorowe odznaczenie Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych „Per musicam ad fidem” (2014 r.).

Uroczystości pogrzebowe odbyły się 18 lipca we Wrześni w kościele pw. Wniebowzięcia NMP i św. Stanisława BM (fara), natomiast dzień wcześniej 17 lipca 2020 r. w kościele Akademickim KUL została odprawiona Msza św. żałobna pod przewodnictwem biskupa Mieczysława Cisło.

*Na podstawie materiałów internetowych**
opracował Stanisław Sarek

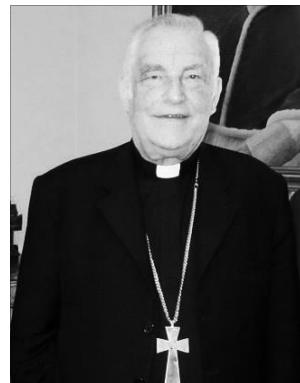
* <https://archidiecezjalubelska.pl/blog/zmarl-ks-prof-ireneusz-pawlak-muzykolog-dlugoletni-wykadowca-kul/>; https://www.kul.pl/odszedl-ks-prof-ireneusz-pawlak,art_91070.html.

DR ZENON KARD. GROCHOLEWSKI

17 lipca 2020 r. w Rzymie zmarł dr Zenon kard. Grocholewski, specjalista prawa kanonicznego, bliski współpracownik papieża – św. Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka, członek czynny Wydziału Nauk Prawnych TN KUL.

Urodził się 11 października 1939 r. w Bródkach koło Pniew. Od 1953 r. kształcił się w Niższym Seminarium Duchownym w Wolsztynie. W latach 1957-1963 odbyły studia filozoficzno-teologiczne w Arcybiskupim Seminarium Duchownym w Poznaniu. 26 maja 1963 r. w archikatedrze poznańskiej przyjął święcenia prezbiteratu z rąk arcybiskupa Antoniego Baraniaka. Przez trzy lata pracował jako wikariusz w poznańskiej parafii Chrystusa Odkupiciela. W 1966 r. został skierowany na studia w zakresie prawa kanonicznego na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie, uzyskując tam w 1968 r. licencjat (za tę pracę otrzymał złoty medal uczelni), a w 1972 r. doktorat na podstawie dysertacji *De exclusione indissolubilitatis ex consensu matrimoniali eiusque probatione. Considerationes super recentiores sententias rotales*, która została nagrodzona złotym medalem papieskim przez papieża Pawła VI. Był pierwszym Polakiem, mogącym poszczycić się takimi wyróżnieniami. W latach 1968-1969 i 1972-1974 kształcił się w Studium Rotalnym w Rzymie, zdobywając dyplom adwokata rotalnego. Odbył też kursy językowe we Francji i Niemczech.

6 stycznia 1983 r. w bazylice św. Piotra w Rzymie przyjął sakrę biskupią wraz z godnością biskupa tytularnego Agropoli. Konsekrował go papież Jan Paweł II. Jako dewizę biskupią przyjął słowa *Illum oportet crescere* („On ma wzrastać”). 16 grudnia 1991 r. został wyniesiony do godności arcybiskupa, a w 1991 r. mianowany arcybiskupem. 21 stycznia 2001 r. papież Jan Paweł II ogłosił go kardynałem. Uczestniczył w konklawie w 2005 r., na którym

papieżem został wybrany Benedykt XVI, i w konklawe w 2013 r., w wyniku którego papieżem został Franciszek.

W latach 1972-1998 pracował w Najwyższym Trybunale Sygnatury Apostolskiej, będącym kościelnym odpowiednikiem świeckiego Sądu Najwyższego, Najwyższego Sądu Administracyjnego oraz Ministerstwa Sprawiedliwości. Sprawował tam funkcje kanclerza (1980), sekretarza (1982), a następnie prefekta (1998). 15 listopada 1999 r. otrzymał funkcję prefekta Kongregacji Wychowania Katolickiego.

W latach 1975-1999 prowadził zajęcia z kanonicznego prawa procesowego, a także z kanonicznego prawa małżeńskiego na Wydziale Prawa Kanonicznego Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego, kanonicznego prawa administracyjnego na Wydziale Prawa Kanonicznego Papieskiego Uniwersytetu Laterańskiego. W 1982 r. jako najmłodszy uczestnik brał udział w pracach komisji przygotowującej nowy *Kodeks Prawa Kanonicznego*.

Był członkiem Międzynarodowego Stowarzyszenia Studiów Prawa Kanonicznego (od 1970 r.), Towarzystwa Naukowego KUL (od 1983 r.), Międzynarodowego Stowarzyszenia Studiów Prawa Kościołów Wschodnich (od 1987 r.), Stowarzyszenia Kanonistów Polskich (od 1992) i Międzynarodowego Stowarzyszenia Naukowego „Winfried Schulz” (od 1996 r.).

Należał do Kongregacji Biskupów, był prezesem Papieskiego Dzieła Powołań Kapłańskich, członkiem Kongregacji Doktryny Wiary, a także Wielkim Kanclerzem Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego, Papieskiego Instytutu Archeologii Chrześcijańskiej, Papieskiego Instytutu Studiów Arabskich i Islamsistyki. Był uważany jest za jednego z najlepszych światowych znawców prawa kanonicznego, co znalazło wyraz w ponad 1500 publikacjach naukowych jego autorstwa, wydanych w kilkunastu językach.

Za swoją działalność i wybitne osiągnięcia został uhonorowany siedmioma tytułami doktora *honoris causa*, przyznanymi przez: ATK w Warszawie (obecnie UKSW), KUL, Uniwersytet w Passawie (Passau), Uniwersytet w Glasgow, Uniwersytet Komeńskiego w Bratysławie, Papieski Uniwersytet Katolicki w Buenos Aires, Uniwersytet Fu Jen w Taipei oraz UAM w Poznaniu.

Po uroczystościach żałobnych w Rzymie Msza św. pogrzebowa została odprawiona 25 lipca 2020 r. w poznańskiej katedrze, gdzie ostatecznie został pochowany w krypcie biskupów poznańskich.

*Na podstawie materiałów internetowych**
opracował Stanisław Sarek

* https://www.kul.pl/zyciorys-zenona-kardynala-grocholewskiego,art_12017.html.

KS. PROF. DR HAB. IRENEUSZ MROCZKOWSKI

17 sierpnia 2020 r. w domu rodzinnym w Borutach, w parafii Rzewnie (obecnie diec. łomżyńska, woj. mazowieckie) zmarł ks. prof. dr hab. Ireneusz Mroczkowski, kanonik honorowy Kapituły Katedralnej Płockiej (1996), kapelan Ojca Świętego i prałat (1997), profesor nauk teologicznych, specjalista z zakresu teologii moralnej i etyki, wykładowca wpierw Wydziału Teologii KUL, potem Wydziału Teologicznego i Wydziału Studiów Nad Rodziną UKSW, członek czynny Wydziału Teologii TN KUL.

Urodził się 24 grudnia 1949 r. w Makowie Mazowieckim. Po szkole podstawowej uczęszczał do Liceum św. Stanisława Kostki w Płocku, gdzie w 1967 r. zdał maturę. W latach 1967-1974 odbył studia filozoficzno-teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym w Płocku (z przerwą na przymusową służbę wojskową w 54 Batalionie Ratownictwa Terenowego w Bartoszycach, w tzw. jednostce kleryckiej; po 47 latach, 22 maja 2017 r., otrzymał awans oficerski i uzyskał stopień podporucznika) i 16 czerwca 1974 r. w Makowie Mazowieckim przyjął święcenia kapłańskie z rąk biskupa Bogdana Sikorskiego. Po święceniam był wikariuszem w parafiach Rypin i Płońsk. W latach 1977-1980 odbył specjalistyczne magistersko-licencjackie studia na Wydziale Teologii KUL – magisterium 26 czerwca 1979 r., licencjat w 1980 r. (praca: *Problematyka moralna w dziełach Stanisława Przybyszewskiego*, promotor: ks. prof. dr hab. Stanisław Witek), a w latach 1980-1984 doktoranckie w Academia Alfonsiana na Pontificia Universitas Lateranensis (doktorat na podstawie rozprawy *La dimensione etico-teologica dei diritti dell'uomo*, napisanej pod kierunkiem o. prof. Jullio de La Torre i obronionej 18 maja 1984 r., został nostryfikowany na KUL 25 czerwca 1985 r.).

6 czerwca 1994 r. odbył kolokwium habilitacyjne na KUL na podstawie dorobku i rozprawy habilitacyjnej *Osoba i cielesność. Moralne aspekty teologii ciała* (Płock 1994, ss. 303), a 26 października 2001 r. uzyskał tytuł

naukowy profesora nauk teologicznych (książka profesorska: *Zło i grzech. Studium filozoficzno-teologiczne*, Lublin 2000).

Po powrocie do diecezji w 1984 r. został ojcem duchownym WSD w Płocku, wykładowcą teologii moralnej i etyki w WSD, Soborowym Studium Teologiczno-Pastoralnym Diecezji Płockiej (sekcja katolików świeckich), Kolegium Teologicznym Diecezji Płockiej. Był asystentem kościelnym Klubu Inteligencji Katolickiej w Płocku (1987-1999). Pełnił funkcję redaktora naczelnego „Studiów Płockich” (1997-2012). Przez dwie trzyletnie kadencje (1999-2005) był rektorem WSD w Płocku. Został też pierwszym przewodniczącym Stowarzyszenia Teologów Moralistów w Polsce (2006).

W latach 1985-2002 prowadził wykłady kursoryczne i monograficzne na kursie licencjacko-doktorskim w Instytucie Teologii Moralnej na Wydziale Teologii KUL. W latach 1997-2002 był kierownikiem Katedry Teologii Moralnej w Instytucie Teologii Moralnej KUL. Problematyka badawcza: etyczno-teologiczna interpretacja praw człowieka, moralny wymiar sakramentów, antropologia moralnoteologiczna, implikacje kulturowo-moralne natury osoby ludzkiej; filozofia i teologia zła.

Od 2002 r. był profesorem UKSW na Wydziale Teologii i na Wydziale Studiów nad Rodziną. Problematyka badawcza: teologia rodziny, gender, nowy feminizm, biologiczne, psychiczne i duchowe wymiary macierzyństwa i ojcostwa, sumienie i prawo natury.

Od 2018 r. był profesorem Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Ciechanowie.

W 2007 został odznaczony Wielkim Orderem św. Zygmunta, najwyższym odznaczeniem diecezji płockiej. W 2017 r. otrzymał od studentów tytuł Belfra Roku dla najlepszego wykładowcy na Wydziale Studiów nad Rodziną na UKSW. W 2017 r. został wyróżniony tytułem Superpłoczanina za całokształt działalności, a szczególnie za prowadzenie i inicjowanie dyskusji w Sekcji Dialogu w Towarzystwie Naukowym Płockim.

Uroczystości pogrzebowe odbyły się 20 sierpnia w Bazylice Katedralnej w Płocku. Mszy św. pogrzebowej przewodniczył biskup Piotr Libera. Ciało Księcia Profesora zostało złożone do grobu na cmentarzu katolickim przy ulicy Kobylińskiego w Płocku.

*Na podstawie materiałów internetowych**
opracował Stanisław Sarek

* <https://plock.gosc.pl/doc/6467800.Nie-zyje-ks-prof-Ireneusz-Mroczkowski>; https://pl.wikipedia.org/wiki/Ireneusz_Mroczkowski.

PROF. DR HAB. MARIAN KARD. JAWORSKI

5 września 2020 w Krakowie zmarł prof. dr hab. Marian kard. Jaworski, były metropolita lwowski, pierwszy rektor Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, członek czynny Wydziału Filozoficznego TN KUL.

Urodził się 21 sierpnia 1926 r. we Lwowie. Kształcił się we lwowskim VI Państwowym Gimnazjum im. Stanisława Staszica i w X Państwowym Gimnazjum im. Henryka Sienkiewicza. W 1945 r. uzyskał świadectwo dojrzałości i został przyjęty do lwowskiego Arcybiskupiego Wyższego Seminarium Duchownego, które w tym samym roku zostało przeniesione do Kalwarii Zebrzydowskiej. To tam w latach 1945-1950 odbył studia filozoficzno-teologiczne. Święcenie prezbiteratu udzielił mu 25 czerwca 1950 r. w kaplicy obrazu Matki Bożej Kalwaryjskiej w kościele Matki Bożej Anielskiej w Kalwarii Zebrzydowskiej arcybiskup metropolita lwowski Eugeniusz Baziak. W 1950 r. na Wydziale Teologicznym UJ otrzymał magisterium z teologii. W 1951 r. na tym samym wydziale rozpoczął studia specjalistyczne, ukończone w 1952 r. doktoratem z teologii na podstawie dysertacji *Rozwój poglądów Józefa Geysera na zasadę przyczynowości*. Od 1953 r. studiował na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej KUL, gdzie w 1953 r. uzyskał magisterium z filozofii, a w 1955 r. doktorat na podstawie pracy *Arystotelesowska i tomistyczna teoria przyczyny sprawczej na tle pojęcia bytu*. W 1966 r. habilitował się w zakresie filozofii religii na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej ATK w Warszawie na podstawie rozprawy *Poznanie religijne Boga według Romano Guardiniego*. W 1967 r. został profesorem nadzwyczajnym na Wydziale Teologicznym w Krakowie, a w 1976 r. profesorem zwyczajnym. Prowadził zajęcia dydaktyczne w Studiu Filozoficzo-Teologicznym w Kalwarii Zebrzydowskiej, w Arcybiskupim Wyższym Seminarium Duchownym w Krakowie, na Wydziale Teologicznym w Krakowie i zakonnych seminariach duchownych w Krakowie,

na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej KUL, na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej ATK w Warszawie i w Wyższym Seminarium Duchownym Archidiecezji Lwowskiej we Lwowie-Brzuchowicach. Na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej ATK w Warszawie był w latach 1967-1974 kierownikiem Katedry Filozofii Religii, a w latach 1968-1970 zajmował stanowiska prodziekana. W latach 1974-1982 piastował urząd dziekana Wydziału Teologicznego w Krakowie, następnie w latach 1982-1988 był rektorem nowo erygowanej Papieskiej Akademii Teologicznej.

W 1984 r. papież Jan Paweł II mianował go biskupem i administratorem apostolskim polskiej części archidiecezji lwowskiej z siedzibą w Lubaczowie. Sakrę biskupią przyjął z rąk Franciszka kard. Macharskiego. W 1991 r. został metropolitą lwowskim, a rok później wybrano go przewodniczącym Konferencji Episkopatu Rzymskokatolickiego Ukrainy. W latach 1996-98 był także administratorem apostolskim diecezji łuckiej. W 1998 r. Jan Paweł II mianował abp. Mariana Jaworskiego kardynałem *in pectore*, a trzy lata później ogłosił jego nominację. Kardynał szczególną troską otaczał utworzone we Lwowie seminarium duchowne, sprawę powołań kapłańskich, remonty i budowę kościołów.

Marian kard. Jaworski przyjaźnił się z papieżem Janem Pawłem II, który przy wielu okazjach wyrażał swoje uznanie dla Księcia Kardynała za jego pracę kapłańską i profesorską oraz olbrzymi wkład w rozwój nauki katolickiej. Jako bliski przyjaciel papieża Polaka, kard. Jaworski udzielił mu również przed śmiercią sakramentu namaszczenia chorych.

Postanowieniem z 19 stycznia 2017 r. „w uznaniu znamienitych zasług dla odbudowy życia religijnego na Kresach Wschodnich oraz pogłębiania dialogu ekumenicznego, za osiągnięcia naukowe w dziedzinie filozofii i teologii” prezydent RP Andrzej Duda odznaczył Mariana kard. Jaworskiego Orderem Orła Białego. Kardynał był doktorem *honoris causa* m.in. UKSW w Warszawie i PAT w Krakowie. Od 2006 r. jest honorowym obywatelem Krakowa, gdzie mieszkał od przejścia na emeryturę w 2008 r.

Uroczystości pogrzebowe rozpoczęły się 8 września 2020 r. w Lubaczowie, 10 września Zmarłego pożegnała społeczność akademicka Krakowa, a 11 września 2020 r. w Kalwarii Zebrzydowskiej w krypcie kaplicy cudownego obrazu Matki Bożej Kalwaryjskiej spoczęła trumna z Jego ciałem.

*Na podstawie materiałów internetowych**
opracował Stanisław Sarek

* <https://diecezja.pl/aktualnosci/zmarl-kard-marian-jaworski/>; <https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/zmarl-kard-marian-jaworski>.

DR IRENA WINKLER-LESZCZYŃSKA

26 września 2020 r. w Warszawie zmarła dr Irena Winkler-Leszczycńska, wybitna dialektolog, pracownik naukowy KUL oraz Instytutu Języka Polskiego PAN w Krakowie, członek współpracownik Wydziału Historyczno-Filologicznego TN KUL.

Urodziła się 9 września 1924 r. w Warszawie. Uczyła się najpierw w Warszawie, potem w Gimnazjum im. Henryka Dąbrowskiego w Kutnie, które jednak po wybuchu II wojny światowej, jak wszystkie szkoły w Warthegau, zostało zamknięte. Okupację spędziła w Warszawie, gdzie kontynuowała naukę w II Miejskim Gimnazjum i Liceum im. Jana Kochanowskiego (działającym pod przykrywką szkoły farbiarskiej) i w czerwcu 1944 r. zdała maturę. Zaraz po wojnie, we wrześniu 1945 r., rozpoczęła studia w Uniwersytecie Łódzkim. Magisterium obroniła w lipcu 1950 r. na podstawie pracy *Ściągnięte i nieściągnięte formy czasowników typu *bojati sę, *stojati itp. w staropolskich zabytkach i gwarach*, przygotowanej pod kierunkiem prof. Stiebera. W 1964 r. obroniła w UW pracę doktorską *Sufiksy -ity, -isty, -aty, -asty w języku polskim na tle ogólnosłowiańskim*, której promotorem pracy był również prof. Stieber. W tym samym roku praca ukazała się drukiem (Wrocław 1964).

Zaraz po studiach magisterskich, dzięki staraniom prof. Stiebera, zaczęła pracę w Łodzi – najpierw krótko w szkole (II Szkoła Ogólnokształcąca TPD w Łodzi), później w Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Ludwika Waryńskiego w Łodzi. Niebawem z pozytywną opinią swojego łódzkiego mistrza trafiła do Lublina. W KUL pracowała w latach 1951-1954 oraz 1967-1997. (od przejścia na emeryturę w 1989 r. prowadziła zajęcia zlecone dla studentów filologii polskiej). W latach 1954-1967 pracowała w Pracowni Atlasu i Słownika Gwar Polskich Zakładu Językoznawstwa PAN w Krakowie (obecnie Instytut Języka Polskiego PAN) u prof. Kazimierza Nitscha. Tam zajmowała się opracowywaniem materiałów i przygotowywaniem map do *Małego*

atlasu gwar polskich. Dzieło w trzynastu tomach ukazało się w latach 1957-1970, a zespół, który je przygotował, otrzymał w lipcu 1972 r. Nagrodę Państwową I Stopnia w dziedzinie nauk społecznych.

Wszyscy, którym dane było aż prawie do końca XX wieku słuchać wykładów dr Ireny Winkler-Leszczyńskiej, podkreślają jej zdolności pedagogiczne i talent dydaktyczny. Wśród jej wychowanków było wielu późniejszych profesorów, z najstarszych wymienić tu trzeba prof. Michała Łesiowa, slawistę, znawcę języka ukraińskiego i jego gwar, prof. UMCS w Lublinie, później także na slawistyce KUL. Z młodszych uczniami Pani Doktor był m.in. prof. Ireneusz Bobrowski, były dyrektor Instytutu Języka Polskiego PAN w Krakowie, tego samego, w którym wcześniej, w latach 1954-1967 dr Winkler-Leszczyńska pracowała, dr Zygmunt Gałecki, dr Agnieszka Karolczuk, wreszcie najmłodsze pokolenie kulowskich językoznawców (dr Natalia Sosnowska, dr Małgorzata Nowak-Barcińska). Wśród swoich uczniów dr Winkler-Leszczyńska wspomina także prof. Stefana Nieznanowskiego, badacza literatury staropolskiej, oraz Juliusza Burskiego (1933-1990), reżysera radiowego, telewizyjnego i filmowego oraz scenarzystę i pedagoga.

Wielki wpływ „Pani Irena” miała także na członków Sekcji Językoznawczej Koła Polonistów Studentów KUL.

Współpracowała także z „Rocznikiem Slawistycznym”. Czasopismo od początku, czyli od 1908 r., do 1992 r. (t. XLVIII) drukowało adnotowaną bibliografię językoznawstwa słowiańskiego. Dr Winkler-Leszczyńska współpracowała z tym działem pisma od 1965 r. (t. XXV) przez kilka dziesięcioleci, co redakcja każdorazowo skrupulatnie odnotowywała w wykazie współpracowników.

Dorobek dr Winkler-Leszczyńskiej ukryty jest przede wszystkim w *Małym atlasie gwar polskich*. Poza mapami i komentarzami do nich napisała i opublikowała niewiele innych prac. Wszystkie one jednak, tak jak i sam *Atlas*, zachowują swoją odkrywczość po dziś dzień, o czym świadczą odwołania w najnowszej literaturze lingwistycznej. Największym jej osiągnięciem są jednak jej uczniowie, w których zaszczepiła miłość i do języka polskiego, i do lingwistyki.

Uroczystości pogrzebowe odbyły się 2 października 2020 r. w Warszawie.

*Na podstawie materiałów internetowych**
opracował Stanisław Sarek

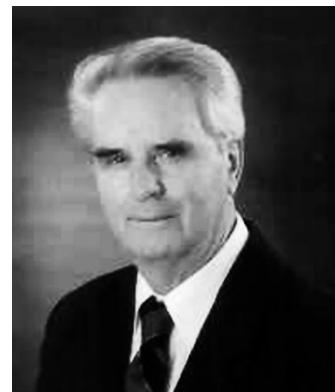
* https://www.kul.pl/irena-winkler-leszczynska,art_55724.html.

PROF. DR HAB. SYLWESTER DWORACKI

12 października 2020 r. w Poznaniu zmarł prof. dr hab. Sylwester Dworacki, emerytowany profesor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, wybitny hellenista, tłumacz i popularyzator kultury klasycznej, członek czynny Wydziału Historyczno-Filologicznego TN KUL.

Urodził się 3 listopada 1937 r. w Ziemiałkach w powiecie gostyńskim. W lipcu 1944 r. wraz z rodziną i rodzeństwem został wywieziony do Rzeszy na roboty przymusowe i tam przebywał do końca wojny. W 1957 r. ukończył liceum ogólnokształcące w Lesznie i rozpoczął studia filologii klasycznej na UAM w Poznaniu, zwieńczone w 1962 r. uzyskaniem stopnia magistra. Jego mistrzem uniwersyteckim był prof. Wiktor Steffen. We wrześniu 1962 r. otrzymał stanowisko asystenta w Katedrze Filologii Klasycznej UAM. W 1968 r. uzyskał stopień doktora, a w 1969 r. stanowisko adiunkta. Rok akademicki 1973/74 spędził w Center for Hellenic Studies w Waszyngtonie jako stypendysta Harvard University. W 1975 r. uzyskał stopień doktora habilitowanego, a w 1976 r. stanowisko docenta. W 1990 r. uzyskał tytuł naukowy profesora, a w 1999 r. stanowisko profesora zwyczajnego.

Na UAM pełnił rozmaite funkcje administracyjne: był zastępcą dyrektora Instytutu Filologii Klasycznej (1977-1981 i 1988-1993), kierownikiem Zakładu Hellenistyki (1977-1987), kierownikiem Pracowni Prozy Greckiej w Instytucie Filologii Klasycznej UAM (od 1999), prodziekanem Wydziału Filologicznego (1982-1985), prorektorem UAM (1993-1999), kuratorem Studium Języka Niemieckiego dla pracowników UAM (2000-2007). Poza tym był członkiem Państwowej Komisji Akredytacyjnej (2002-2007), redaktorem periodyku naukowego „Eos” (z siedzibą redakcji w UAM), od 1983 r. jego redaktorem naczelnym, członkiem Komitetu Nauk o Kulturze Antycznej PAN (1978-2011), członkiem czynnym Wydziału Historyczno-Filologicznego TN KUL (od 1993 r.).

Jego zainteresowania naukowe dotyczyły komedii Menandra, poety greckiego z IV w. przed Chr. z kręgu tzw. komedii nowej. Badał aspekty gatunkowe komedii Menandra. Kilka artykułów poświęcił tragedii greckiej. Przełożył i opracował *Opowieść etiopską o Theagenesie i Chariklei* Heliodora. Ponadto interesował się twórczością Diodora Sycylijskiego. Otrzymał grant (2003-2006) na przekład z komentarzem zachowanych 15 ksiąg historii powszechnnej Diodora (I w. przed Chr.) i w tym celu (wspólnie z prof. R. Turasiewiczem z UJ) zebrał zespół tłumaczy z kilku ośrodków naukowych w Polsce. Po śmierci R. Turasiewicza (2005) wspólnie z prof. L. Mrozeviczem koordynował całość grantu. Na jego dorobek naukowy składa się: 11 książek (w tym 6 jako redaktor naukowy), 54 artykuły, 9 recenzji, 10 drobnych przekładów, 13 artykułów z zakresu popularyzacji, 24 roczniki „Eos” – jako redaktor naczelny. Wypromował 6 doktorów i 67 magistrów.

Najważniejsze publikacje – książki: *Technika dramatyczna Menandra* (Poznań 1975), *Eupolis i fragmenty jego komedii* (Poznań 1991), *Menander quomodo personas in „Dyscolo” fabula in scaenam induxerit. Studia Menandrea ad „Dyscolum” pertinentia* (Wrocław 1965, skrót pracy magisterskiej); przekłady: *Helidor. Opowieść etiopska o Theagenesie i Chariklei* (Poznań 2000), *Diodor Sycylijski. Czyny i dzieła herosów i półbogów* (Poznań 2013 – przekład IV księgi Biblioteki).

Nagrody i wyróżnienia: Nagroda naukowa im. A. Brücknera (PAN) (1978), wielokrotnie nagrody Rektora UAM, Nagroda Ministra (za rozdział o romanście greckim w *Literaturze Grecji Starożytnej* wydanej przez TN KUL), dwukrotnie nagroda Ministra za prace w PKA, Złoty Krzyż Zasługi, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Medal Komisji Edukacji Narodowej, Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski (2011), Medal Palmae Universitatis Studiorum Posnaniensis.

Był niezwykle cenionym i popularnym nauczycielem akademickim, doskonałym i cierpliwym mentorem, znakomitym kolegą i mistrzem. Studenci i koleżanii zapamiętali go jako prawego, dobrego człowieka i życzliwego przyjaciela.

Msza św. pogrzebową została odprawiona 17 października 2020 r. w kościele pw. Świętego Krzyża na Górczynie w Poznaniu, a uroczystości pogrzebowe odbyły się na Cmentarzu Górczyńskim.

*Na podstawie materiałów internetowych**
opracował Stanisław Sarek

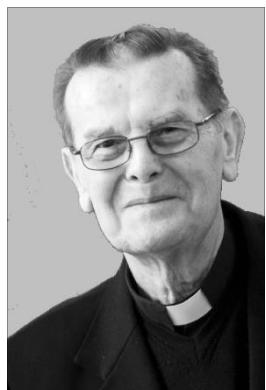
* <https://amu.edu.pl/wiadomosci/aktualnosci/nekrologi/zmarl-profesor-sylwester-dworacki>;
https://pl.wikipedia.org/wiki/Sylwester_Dworacki.

KS. PROF. DR HAB. HENRYK MISZTAL

28 października 2020 r. w zmarł ks. prof. Henryk Misztal, emerytowany profesor KUL, specjalista prawa wyznaniowego i kanonizacyjnego, dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego i Nauk Prawnych KUL (1987-1989), sędzia Sądu Biskupiego w Lublinie (1970-1981), dyrektor Archiwum Archidiecezjalnego Lubelskiego, kanonik gremialny Kapituły Lubelskiej, członek czynny Wydziału Nauk Prawnych TN KUL.

Urodził się 10 kwietnia 1936 r. w Skubiszy koło Lublina. W 1964 r. ukończył studia na Wydziale Teologii i Prawa Kanonicznego KUL. W 1968 r. uzyskał doktorat z prawa kanonicznego na podstawie rozprawy *Cenzura uprzednia pism i druków w Kościele Zachodnim*, napisanej pod kierunkiem ks. prof. Aleksego Petraniego, w 1979 r. habilitację za osiągnięcia naukowe ze szczególnym uwzględnieniem rozprawy *Causae historicae w postępowaniu beatyfikacyjnym i kanonizacyjnym*. Tytuł naukowy profesora nauk prawnych w zakresie prawa kanonicznego uzyskał w 1986 r. na podstawie dorobku naukowego, w tym w szczególności rozprawy *Biegli w postępowaniu beatyfikacyjnym i kanonizacyjnym*. W 1992 r. został powołany na stanowisko profesora zwyczajnego. Pracę naukową łączył z obowiązkami administracyjnymi. W latach 1980-2007 kierował Katedrą Prawa Wyznaniowego, równolegle był kuratorem Katedry Prawa Kanonizacyjnego (1984-2004). W latach 1983-1987 był prodziekanem, a następnie – 1987-1989 – dziekanem Wydziału Prawa Kanonicznego i Nauk Prawnych KUL.

W latach 1986 i 1988 był stypendystą Katolickiego Uniwersytetu w Mediolanie. Wykładał także na innych uniwersytetach, m.in. w latach 1997-1998 na Wydziale Teologicznym w Spiskiej Kapitule (Słowacja), w latach 1999-2000 na Wydziale Teologii w Welehradzie (Czechy), a w latach 2000-2005 na Wydziale Teologii Uniwersytetu Vytautas Magnus w Kownie na Litwie.

Był również wykładowcą Wydziału Zamiejscowego Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL w Tomaszowie Lubelskim.

Wniósł znaczący wkład w rozwój polskiej kanonistyki, szczególnie prawa kanonizacyjnego oraz nauk prawnych w zakresie prawa wyznaniowego. Naukowy dorobek ks. prof. Misztala obejmuje w sumie około 500 publikacji, w tym ponad 40 książek, 170 artykułów naukowych, ponad 50 recenzji, 20 haseł encyklopedycznych, blisko 30 biogramów, ponad 30 przekładów oraz wiele innych publikacji. Wypromował 32 doktorów nauk prawnych oraz ponad 170 magistrów i licencjatów.

Należał do wielu towarzystw naukowych, m.in. Consociatio Internationalis Iuris Canonici Promovendo, Stowarzyszenia Kanonistów Polskich, Sekcji Prawniczej Oddziału PAN w Lublinie, Polskiego Towarzystwa Prawa Wyznaniowego i Towarzystwa Naukowego KUL.

Był członkiem rady Naukowej „Studiów z Prawa Wyznaniowego”, „Przeglądu Prawa Wyznaniowego”, „Roczników Nauk Prawnych”, „Review of Comparative Law”, „Studiów Prawniczych KUL” periodyku „Soter” (Religijos mokslo žurnalas – Journal of Religious Science), wydawanego przez Uniwersytet Vytautas Magnus w Kownie.

Prowadził siedem procesów polskich kandydatów na ołtarze zakończonych beatyfikacją, w tym sześciu błogosławionych z Ziemi Lubelskiej z listy 108 męczenników z czasów II wojny światowej, i sprawował nadzór naukowy w wielu innych procesach kanonizacyjnych w Polsce.

Otrzymał trzy nagrody rektorskie i jedną państwową za oryginalne i twórcze osiągnięcia naukowe oraz kształcenie kadru naukowych. 9 sierpnia 2000 r. został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, w 2004 r. Złotym Medalem American Bibliographical Institute „Leading Intellectuals of the World 2004” United States of America, w 2006 r. Medal Komisji Edukacji Narodowej, w 2007 r. Medal za Zasługi dla Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, a 18 października 2009 r. Złoty Medal za Długoletnią Służbę.

Msza św. żałobna pod przewodnictwem bp. Józefa Wróbla została odprawiona 30 października 2020 r. w kościele Akademickim KUL. Uroczystości pogrzebowe, rozpoczęte Mszą św. pogrzebową, miały miejsce w kościele parafialnym pw. Matki Bożej Anielskiej w Motyczu 31 października 2020 r.

*Na podstawie materiałów internetowych**
opracował Stanisław Sarek

* https://www.kul.pl/odszedl-ks-prof-henryk-misztal,art_92162.html; https://www.kul.pl/ks-prof-dr-hab-henryk-misztal,art_1099.html.

DR HAB. ANGELIKA MODLIŃSKA-PIEKARZ

1 listopada 2020 r. w Lublinie zmarła dr hab. Angelika Modlińska-Piekarz, filolog klasyczny, neolatynista, literaturoznawca, długoletni pracownik Biblioteki Uniwersyteckiej KUL, członek współpracownik Wydziału Historyczno-Filologicznego TN KUL.

Urodziła się 1 lutego 1974 r. w Pajęcznie (obecnie woj. łódzkie). Po szkole podstawowej uczyła się w I Liceum Ogólnokształcącym im. J. Słowackiego w Częstochowie w klasie o profilu humanistycznym z językiem angielskim, niemieckim i łacińskim.

W latach 1994-1999 studiowała na kierunku filologia klasyczna ze specjalizacją archiwistyczną na Wydziale Nauk Humanistycznych w Instytucie Filologii Klasycznej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. 14 czerwca 2006 r. otrzymała tytuł doktora nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa na podstawie rozprawy doktorskiej *Parafraza psalmu „In Te, Domine, speravi” Klemensa Janickiego oraz parafrazy psalmów Eobanusa Hessusa i George'a Buchanana*. Habilitację uzyskała 20 marca 2019 r. na podstawie monografii *Łacińska poezja biblijna na Śląsku w XVI i XVII wieku*.

Po ukończeniu studiów została zatrudniona w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL, przechodząc wszystkie stopnie awansu zawodowego. Od 2011 r. pracowała na stanowisku adiunkta. Niemal od początku (z wyjątkiem kilku początkowych miesięcy) była związana z Sekcją Rękopisów (znajdującą się od 2007 r. w strukturze Oddziału Zbiorów Specjalnych). Później pracowała w Oddziale Informacji Naukowej.

Zrealizowała dwa projekty badawcze: grant promotorski Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego *Poetyckie parafrazy psalmów w języku łacińskim w XVI i XVII wieku* pod kierunkiem prof. Andrzeja Budzisz oraz *Łacińska poezja biblijna na Śląsku w XVI i XVII wieku*, finansowany przez

Narodowe Centrum Nauki w latach 2012-2016. W 2004 r. w ramach realizacji projektu badawczego przebywała w Katholieke Universiteit Leuven.

Zainteresowania naukowe Angeliki Modlińskiej koncentrowały się wokół poezji łacińskiej XVI-XVII wieku oraz źródeł rękopiśmiennych znajdujących się w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej KUL. Opublikowała trzy monografie: *Votum Davidicum. Poetyckie pararazy psalmów w języku łacińskim w XVI i XVII wieku* (Lublin 2009), *Nowy katalog dokumentów i listów Biblioteki Uniwersyteckiej KUL* (Lublin 2012), *Łacińska poezja biblijna na Śląsku w XVI i XVII wieku* (Lublin 2018). Jest autorką licznych artykułów, publikowanych w takich czasopismach, jak: „Roczniki Humanistyczne”, „Studia Classica et Neolatina”, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, „Kultura i Historia”, „Bibliotheca Nostra”, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce”, „Terminus. Czasopismo Wydziału Polonistyki UJ” oraz w tomach pokonferencyjnych i monografiach zbiorowych. Napisała również szereg haseł słownikowych i encyklopedycznych w *Słowniku pisarzy śląskich* i *Encyklopedii 100-lecia KUL*. Rezultaty swoich badań przedstawała na licznych konferencjach.

Niezwykle uzdolniona, ceniona w środowisku naukowym, skupiona na pracy i własnych badaniach, nauka była dla niej celem samym w sobie. Cechowała się nieprzeciętnym poczuciem humoru.

Była członkiem Towarzystwa Naukowego KUL oraz Lubelskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Filologicznego.

W latach 2003 i 2009 otrzymała nagrodę rektorską zespołową, a w 2019 r. indywidualną za wyróżniającą się rozprawę habilitacyjną.

Uroczystości pogrzebowe odbyły się 6 listopada w kościele parafialnym pw. Jana Chrzciciela w Nowej Brzeźnicy (archidiec. łódzka).

*Na podstawie materiałów internetowych**
opracował Stanisław Sarek

* http://www.bu.kul.pl/angelika-modlinska-piekarz-1974-2020,art_92271.html.

PROF. DR HAB. PIOTR FRANCUZ

14 listopada 2020 r. w Tomaszowie Lubelskim zmarł prof. dr hab. Piotr Francuz, wybitny psycholog, ceniony wykładowca i naukowiec, kierownik Katedry Psychologii Eksperimentalnej oraz Laboratorium Psychoneurofizjologicznego, były dyrektor Instytutu Psychologii KUL, członek współpracownik Wydziału Nauk Społecznych TN KUL.

Urodził się 2 października 1960 r. w Bielsku-Białej. Był absolwentem III Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Żeromskiego w Bielsku-Białej. W 1984 r. ukończył studia psychologiczne na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II. W styczniu 1990 r. obronił pracę doktorską *Funkcja ilościowych i jakościowych cech w kategoryzacji przedmiotów*, napisaną pod kierunkiem Zdzisława Chlewińskiego, 22 grudnia 2003 r. habilitował się na podstawie rozprawy *Rozumienie przekazu telewizyjnego. Psychologiczne badania telewizyjnych programów informacyjnych*. 17 lutego 2015 r. nadano mu tytuł profesora w zakresie nauk społecznych. Był stypendystą uniwersytetów amerykańskich i europejskich, m.in. Catholic University of America, Catholic University of Leuven, University of Wisconsin-Madison, Purdue University, Cornell University, Universita Italiana per Stranieri, University of London.

Przez ponad 40 lat był związany z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim. Od 2003 r. kierował Katedrą Psychologii Eksperimentalnej, w 2012 r. został dyrektorem Instytutu Psychologii na Wydziale Nauk Społecznych KUL.

W centrum jego zainteresowań badawczych znajdowała się problematyka rozumienia przekazów wizualnych, w szczególności obrazów malarskich i audiowizualnych, w perspektywie psychologii i neuronauki poznawczej. Był autorem unikatowych w kraju psychologicznych badań eksperimentalnych, prowadzonych we współpracy z TVP, nad wpływem struktury mediów audiowizualnych na umysł odbiorcy.

Był autorem, redaktorem i współredaktorem ponad 20 książek oraz ponad 100 artykułów w czasopismach ogólnopolskich i międzynarodowych, w tym w renomowanych czasopismach naukowych z tzw. listy fladelfijskiej, z zakresu psychologii poznawczej i neuronauki, metodologii psychologii i komunikowania za pośrednictwem mediów wizualnych.

Od 2015 r. był członkiem Komitetu Psychologii PAN. W latach 2007-2010 był wiceprezesem Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej.

Był cenionym wykładowcą, wyróżnianym przez swoich studentów m.in. honorowymi tytułami Mentor Roku, Osobowość Roku, a w 2011 r. za „postawę wzbudzającą szacunek oraz uznanie studentów” otrzymał także miano „Wykładowcy Roku”, nadane przez Parlament Studentów Rzeczypospolitej Polskiej. Prowadził zajęcia z psychologii percepcji, uczenia, pamięci, myślenia, decyzji, psychologii eksperymentalnej, poznawczej psychologii mediów i komunikacji społecznej oraz psychologii procesów poznawczych. Wyprawiał kilkunastu doktorów.

Obok pracy naukowo-dydaktycznej podejmował zadania organizacyjne, m.in. kierował Ośrodkiem Psychologicznych Analiz Komunikowania Społecznego, był Prezesem Stowarzyszenia Rodzin Dzieci z Uszkodzeniem Mózgu w Lublinie, Przewodniczącym Zespołu Stałego Ekspertów Narodowego Centrum Nauki w dziale nauk humanistycznych, społecznych i o sztuce, członkiem Komitetu Psychologii PAN oraz Agencji Stolicy Apostolskiej do Spraw Oceny i Promocji Jakości Kształcenia na Uniwersytetach i Wydziałach Kościelnych (AVEPRO).

W 2008 r. został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, w 2014 r. Medalem Komisji Edukacji Narodowej. W 2014 r. otrzymał też przyznawaną przez miesięcznik „Charakter” Nagrodę Teofrasta – za najlepszą naukową książkę psychologiczną w 2013 r. (*Imagia, w kierunku neurokognitywnej teorii obrazu*), a w 2016 r. Nagrodę Wydziału I Nauk Humanistycznych i Społecznych PAN im. Władysława Witwickiego za wybitne osiągnięcia naukowe w dziedzinie psychologii.

Pogrzeb odbył się w 21 listopada 2020 r. w Krężnicy Jarej koło Lublina. W przeddzień została odprawiona Msza św. pogrzebowa w kościele Akademickim KUL.

*Na podstawie materiałów internetowych**
opracował Stanisław Sarek

* https://www.kul.pl/odsedl-prof-piotr-francuz,art_92369.html.

KS. PROF. DR HAB. JAN SZYMCZYK

15 listopada 2020 r. w Lublinie zmarł ks. prof. dr hab. Jan Szymczyk, socjolog, wieloletni wykładowca KUL, dyrektor Instytutu Nauk Socjologicznych, kierownik Katedry Socjologii Struktur, Procesów Społecznych i Pracy Socjalnej, członek korespondent Wydziału Nauk Społecznych TN KUL.

Urodził się 19 czerwca 1963 w Nowym Mieście nad Pilicą. W 1989 r. ukończył studia filozoficzno-teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym w Sandomierzu. Święcenia kapłańskie przyjął 20 maja 1989 r. w Radomiu z rąk bp. Edwarda Materskiego.

Od 1992 r. był diecezjalnym duszpasterzem akademickim w Radomiu.

25 czerwca 1996 r. obronił pracę doktorską *Zasada dobra wspólnego w ujęciu przedstawicieli Szkoły Lubelskiej*, napisaną pod kierunkiem ks. prof. Stanisława Kowalczyka. Tego samego roku został zatrudniony w Instytucie Socjologii KUL w Katedrze Filozofii Społecznej, kierowanej wówczas przez ks. prof. Stanisława Kowalczyka.

W 2007 r. uzyskał habilitację z zakresu socjologii na podstawie rozprawy *W świecie ludzkich kreacji. Stanisława Ossowskiego koncepcja rzeczywistości społeczne*. W tym też roku został kierownikiem Katedry Socjologii Ruchów Społecznych, a od czerwca 2008 r. Katedry Socjologii Makrostruktur i Ruchów Społecznych. W październiku 2020 r. został dyrektorem Instytutu Nauk Socjologicznych KUL.

Przedmiotem jego naukowej refleksji były zagadnienia z zakresu m.in. socjologii wartości, socjologii ruchów społecznych, makrostruktur społecznych, socjologii sportu i turystyki, socjologii ciała, socjologii władzy. Autor książek: *Patrząc na ten świat* (1991), *Odkrywanie wartości. Z problematyki socjologiczno-aksjologicznej* (2004), *Pomiędzy marzeniami a faktami. Szkice socjologiczne* (2005), *W świecie ludzkich kreacji. Stanisława Ossowskiego koncepcja rzeczywistości społecznej* (2005), *Elements of the Application of*

the Complementarity Principle. Issues of the Sociology of Subjectivity and Social Structures (2014). Autor ponad 80 artykułów naukowych i popularnonaukowych.

Zainicjował i był redaktorem naczelnym serii wydawniczej „*Studia nad wartościami. Perspektywa socjologii makrostruktur i ruchów społecznych*”. Współorganizował międzynarodowe i ogólnopolskie konferencje naukowe z cyklu „*Studia nad wiedzą*” oraz był współredaktorem serii wydawniczej pod tym samym tytułem.

W 2008 r. został powołany przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego na członka zespołu kierunków studiów społecznych i prawnych Państwowej Komisji Akredytacyjnej (obecnie: Polskiej Komisji Akredytacyjnej).

W 2016 r. został powołany przez Premier Beatę Szydło w skład Rady Centrum Badania Opinii Społecznej. W 2018 r. na to samo stanowisko, na drugą kadencję, został powołany przez Premiera Mateusza Morawieckiego.

Był członkiem OZ NSZZ „Solidarność” KUL oraz Rady Regionalnej Sekcji Nauki Regionu Środkowowschodniego NSZZ „Solidarność”.

Był laureatem nagród Fundacji im. Reinholda Schneidera (Hamburg), Fundacji im. Marii Książopolskiej-Strzeszewskiej oraz Rektora KUL (trzykrotnie – w tym I stopnia za oryginalne i twórcze osiągnięcia naukowe). Otrzymał też dyplom uznania przyznany przez Polski Komitet Olimpijski i Polską Akademię Olimpijską za „wysiłek dydaktyczny włożony w krzewienie idei olimpijskiej” (prace licencjackie i magisterskie napisane pod jego kierunkiem zostały nagrodzone przez te instytucje). W 2012 r. został odznaczony Medalem Komisji Edukacji Narodowej.

Msza św. pogrzebowa została odprawiona 19 listopada 2020 r. w parafii św. Macieja w Klwowie (diec. radomska). Po Mszy św. ciało zostało złożone w grobie na miejscowym cmentarzu.

*Na podstawie materiałów internetowych**
opracował Stanisław Sarek

* https://www.kul.pl/odszedl-ks-prof-jan-szymczyk,art_92353.html; <https://www.ekai.pl/zmarl-ks-prof-jan-szymczyk/>.

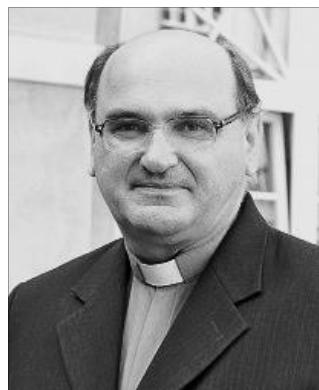
KS. PROF. DR HAB. ANDRZEJ MARYNIARCZYK SDB

27 grudnia 2020 r. w Lublinie zmarł ks. prof. dr hab. Andrzej Maryniarczyk SDB, salezjanin, pracownik naukowy i dydaktyczny KUL, filozof-metafizyk, kierownik Katedry Metafizyki KUL, założyciel i prezes Polskiego Towarzystwa Tomasz z Akwinu – oddziału Società Internazionale Tommaso d'Aquino, redaktor naczelny *Powszechnej Encyklopedii Filozofii*, członek czynny Wydziału Filozoficznego TN KUL.

Urodził się w 26 stycznia 1950 r. w Witowie na skalnym Podhalu, u źródeł Czarnego Dunajca.

Po maturze w oświęcimskim Liceum Ogólnokształcącym im. Stanisława Konarskiego wstąpił do w nowicjatu salezjańskiego w Kopcu koło Częstochowy, gdzie złożył pierwsze śluby zakonne. W latach 1970-1976 odbył studia filozoficzno-teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Salezjańskiego w Krakowie. 9 lipca 1972 r. złożył śluby wieczyste. 22 maja 1976 r. w Krakowie przyjął święcenia kapłańskie, a 27 maja 1976 r. obronił na KUL pracę magisterską z katechetyki *Wartości katechetyczne systemu prewencyjnego św. Jana Bosko*, przygotowaną pod kierunkiem ks. dr hab. Mieczysława Majewskiego SDB. Tego samego roku rozpoczął studia filozoficzne na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej KUL, które ukończył w 1979 r., uzyskując absolutorium z filozofii. W ramach studiów doktoranckich w Katedrze Metafizyki przygotował rozprawę doktorską *Metoda separacji a metafizyka. Związek formowania pojęcia bytu z determinacją przedmiotu metafizyki*, napisaną pod kierunkiem o. prof. Mieczysława A. Krąpcza, którą obronił 7 września 1983 r. na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej KUL.

Równocześnie (w latach 1980-1987) pełnił funkcje wicedyrektora i kierownika studiów w Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Salezjańskiego w Krakowie, gdzie prowadził również wykłady z metafizyki, teodycji oraz logiki.

Po obronie doktoratu zajmował się nadal badaniem podstaw poznania metafizycznego. W 1984 r. prowadził wykłady zlecone z wybranych zagadnień z metafizyki na Wydziale Filozofii KUL, a od 1987 r. kontynuował pracę w KUL jako etatowy nauczyciel akademicki i pracownik naukowy, przygotowujący rozprawę habilitacyjną.

Stopień doktora habilitowanego uzyskał 26 czerwca 1991 r. na podstawie dysertacji *System metafizyki. Analiza „przedmiotowo-zbiorowego” poznania*. W 1991 r. został zatrudniony na stanowisku adiunkta. W 1995 r. został powołany na stanowisko profesora nadzwyczajnego KUL, a w 1996 r. został kierownikiem Katedry Metafizyki jako następca o. prof. Krąpca po jego przejściu na emeryturę. W latach 1992-2001 kierował Sekcją Filozofii Teoretycznej KUL. 27 kwietnia 2001 r. uzyskał tytuł i stanowisko profesora zwyczajnego. Był kierownikiem Katedry Metafizyki, a także od 1997 r. kierownikiem Zakładu Metafizyki, obejmującego kilka katedraż do formalnej likwidacji zakładów naukowych na wydziale. 30 września 2020 r. przeszedł na emeryturę.

Był autorem 23 książek naukowych, blisko 300 artykułów, 38 haseł encyklopedycznych i 10 recenzji książkowych. W 1998 r. rozpoczął trwającą dekadę pracę jako redaktor naczelny *Powszechniej Encyklopedii Filozofii*, której wydawcą jest Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu. Encyklopedia stanowi pierwsze skuteczne przedsięwzięcie tego typu w Polsce i piąte w świecie. Encyklopedia ukazała się w dziesięciu tomach w latach 2000-2009. Po jej ukończeniu z inicjatywy ks. prof. Maryniarczyka i pod jego redakcją ukazała się dwutomowa *Encyklopedia Filozofii Polskiej* (2011) oraz *Słownik-przewodnik filozoficzny. Problemy – przeglądy – terminy* (2012).

Ks. prof. Maryniarczyk był cenionym dydaktykiem i promotorem 171 prac magisterskich i 41 doktoratów (pisanych w językach polskim, słowackim i angielskim), z których blisko połowa została opublikowana lub jest w druku w postaci książek doktorskich, a inne ukazały się jako artykuły naukowe.

Został odznaczony m.in. Złotym Krzyżem Zasługi, Złotym Medalem „Zasłużony Kulturze Gloria Artis” i Jubileuszowym Medalem 100-lecia KUL.

Msza św. pogrzebowa została odprawiona 30 grudnia 2020 r. w kościele pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych w Lublinie (Parafia Księży Salezjanów). Po Mszy św. nastąpiło złożenie ciała w grobowcu zakonnym na cmentarzu przy ulicy Unickiej w Lublinie.

*Na podstawie materiałów internetowych**
opracował Stanisław Sarek

* https://www.kul.pl/odszedl-do-pana-ks-prof-andrzej-maryniarczyk-sdb,art_92964.html.

KS. PROF. DR HAB. ROMAN DZWONKOWSKI SAC

30 grudnia 2020 r. w Lublinie zmarł ks. prof. dr hab. Roman Dzwonkowski SAC, pallotyn, socjolog i historyk Kościoła, emerytowany profesor KUL, specjalista w zakresie badań nad Polonią na Kresach Wschodnich, członek korespondent Wydziału Nauk Społecznych TN KUL.

Urodził się 30 listopada 1930 r. w Dzwonku na Mazowszu. W 1957 r. po studiach filozoficzno-teologicznych w seminarium Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego (pallotyni) w Ołtarzewie przyjął święcenia kapłańskie.

W 1961 r. ukończył studia specjalistyczne na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej KUL. W 1966 r. uzyskał stopień doktora, w 1984 r. habilitację. W 2001 r. otrzymał tytuł naukowy profesora.

Od 1977 r. został zatrudniony na KUL-u, początkowo w Instytucie Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym, a następnie (od 1989) na stanowisku kierownika Katedry Socjologii Grup Etnicznych na Wydziale Nauk Społecznych. Był również wykładowcą Wyższego Seminarium Duchownego Księży Pallotynów w Ołtarzewie, a w latach 1994-2001 seminarium duchownego w Gródku Podolskim na Ukrainie. Jego specjalizacją naukową była historia Kościoła katolickiego w ZSRR i socjologia grup etnicznych.

Od lat 70. XX wieku zajmował się kulturą polską, szczególnie religijną, na dawnych Kresach Wschodnich I i II RP, zajął się także problemami Polaków w ZSRS. Często wyjeżdżał, dzięki zaproszeniom prywatnym, na Litwę, Łotwę, Białoruś, Ukrainę, do Gruzji i do Rosji, by poznać Polaków mieszkających na tych terenach oraz nieść im pomoc, najpierw ukrytą, a później jawną. Początkowo prace na temat Kościoła i Polaków w ZSRS publikował w paryskiej „Kulturze” (od 1973 r.) i w innych pismach emigracyjnych. Na początku lat 90. stało się to możliwe również w kraju. W jego dorobku publikacyjnym znalazły się m.in. nagradzane książki (wydane przez TN

KUL): *Kościół katolicki w ZSSR 1917-1939. Zarys historii* (Lublin 1997) oraz *Losy duchowieństwa katolickiego w ZSSR 1917-1939. Martyrologium* (Lublin 1998).

Był członkiem Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności. W 1992 r. wszedł w skład rady krajowej Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”. Był członkiem Komisji Konferencji Episkopatu Polski ds. Duszpasterstwa Emigracji Polskiej, ds. Seminariorów Duchownych oraz Komisji Episkopatu „Justitia et Pax”, Komitetu Obrony Dobrego Imienia Polski i Polaków. Także członkiem rad redakcyjnych wielu czasopism naukowych.

W 2000 r. został odznaczony Krzyżem Kawalerskim, a w 2010 r. Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. Z innych odznaczeń i wyróżnień należy wymienić: Srebrny Medal Papieski od Sekretariatu Stanu Stolicy Apostolskiej, Medal Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”, Odznakę Zasłużony Działacz Kultury od Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Odznakę „Bene Merito” od Ministra Spraw Zagranicznych, Dyplom Uznania za Zasługi dla Związku Polaków na Białorusi od Rady Naczelnej Związku Polaków na Białorusi, Medal 700-lecia Miasta Lublin od Prezydenta Miasta Lublin, a także Nagrodę Indywidualną Ministra Edukacji Narodowej, Nagrodę kwartalnika „Przegląd Wschodni” (1998), nagrodę Stowarzyszenia Wydawców Katolickich (Feniks 1999) oraz nagrodę Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego w Londynie.

Jak wspomina ks. prof. Sławomir Pawłowski, współpr. śp. ks. prof. Dzwonkowskiego, „miesiąc temu obchodził swoje 90. urodziny. Od dłuższego czasu zmagał się z chorobą nowotworową, z którą dzielnie walczył. Ciągle jeszcze pracował naukowo, czytał, pisał, rozmawiał. Pomimo wieku zawsze gotowy, aby pomagać w pracy duszpasterskiej. Znany ze swojej pomocy ubogim. Pomagał także studentom, zwłaszcza zza naszej wschodniej granicy. Niechaj Bóg przyjmie go do swojej chwały – *Requiescat in pace!*”.

Msza św. żałobna została odprawiona 4 stycznia 2021 r. w kościele parafialnym pw. Wieczerzy Pańskiej w Lublinie (Księży Pallotyni). Msza św. pogrzebowa zaś była sprawowana 5 stycznia 2021 r. w kościele pw. Trójcy Przenajświętszej w Czerwinie koło Ostrołęki. Po Mszy św. nastąpiło złożenie ciała w rodzinnym grobowcu na miejscowym cmentarzu.

*Na podstawie materiałów internetowych**
opracował Stanisław Sarek

* https://www.kul.pl/odszedl-ks-prof-roman-dzwonkowski-sac,art_92992.html; <https://archidiecezjalubelska.pl/blog/zmarl-ks-prof-roman-dzwonkowski-sac-pallotyn/>.

**SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO KUL
(2020)**

**SPRAWOZDANIE
Z DZIAŁALNOŚCI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO KUL
ZA OKRES OD 1 STYCZNIA DO 31 GRUDNIA 2020**

Rok sprawozdawczy 2020 był 86. rokiem działalności Towarzystwa Naukowego KUL.

I. WŁADZE

W okresie sprawozdawczym Towarzystwem Naukowym KUL kierował Zarząd w składzie:

prezes: członek czynny – ks. prof. dr hab. Augustyn Eckmann; wiceprezes: członek czynny – ks. prof. dr hab. Józef Krukowski; sekretarz generalny: członek korespondent – dr hab. Ewa M. Ziółek; skarbnik: członek czynny – ks. prof. dr hab. Czesław Krakowiak; referent ds. wydawniczych: członek czynny – prof. dr hab. Stanisław Kiczuk; członek Zarządu: członek korespondent – prof. dr hab. Piotr Kulicki; członek Zarządu: członek korespondent – dr hab. Magdalena Charzyńska-Wójcik, prof. KUL.

W skład Zarządu wchodzili także przewodniczący siedmiu Wydziałów: Teologii: członek korespondent – ks. dr hab. Kazimierz Pek, prof. KUL; Filozoficznego: członek korespondent – dr hab. Zbigniew Wróblewski, prof. KUL; Historyczno-Filologicznego: członek czynny – prof. dr hab. Urszula Paprocka-Piotrowska; Nauk Społecznych: do 9 III 2020 r. członek czynny – ks. prof. dr hab. Edward Walewander, od 9 III 2020 r. członek czynny – prof. dr hab. Marian Surdacki; Nauk Prawnych: członek czynny – ks. prof. dr hab. Józef Krukowski; Matematyczno-Przyrodniczego: członek korespondent – prof. dr hab. Ryszard Szyszka; Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL: członek czynny – ks. prof. dr hab. Tadeusz Guz.

W skład Komisji Rewizyjnej wchodzili:

członek czynny – ks. prof. dr hab. Piotr Moskal; członek czynny – prof. dr hab. Jerzy Flaga; członek czynny – prof. dr hab. Jadwiga Kuczyńska.

Z powodu sytuacji pandemicznej i narzuconych ograniczeń Zarząd odbył jedno posiedzenie 18 III 2020 r. w formie korespondencyjnej.

Wszelkie Sprawy związane z działalnością Towarzystwa Prezes TN KUL konsultował z członkami Zarządu drogą mailową lub telefoniczną.

Walne Zebranie Towarzystwa Naukowego KUL odbyło się 15 VII 2020 r.

II. CZŁONKOWIE

Liczba członków Towarzystwa Naukowego KUL na dzień 31 XII 2020 r. wynosiła 719, w tym: członków honorowych – 7, czynnych – 134, korespondentów – 237, współpracowników – 348.

W okresie sprawozdawczym przyjęto w poczet członków współpracowników 3 nowych członków Towarzystwa:

1. Dr Annę Marię Karczewską
2. Dra Adama Kubiaka
3. Ks. dra Pawła Lewandowskiego

Awansowano 6 członków współpracowników na członków korespondentów z Wydziału Filozoficznego:

1. Ks. dra hab. Rafała Charzyńskiego
2. Ks. dra hab. Dariusza Dąbka
3. Ks. dra hab. Tomasza Dumę
4. Ks. dra hab. Piotra Pasterczyka
5. Ks. dra hab. Marka Słomkę

z Wydziału Historyczno-Filologicznego:

1. Dr hab. Martynę Deszczyńską

Awansowano 4 członków korespondentów z Wydziału Filozoficznego na członków czynnych:

1. Prof. dr hab. Annę Latawiec
2. Prof. dr hab. Annę Lemańską

3. Prof. dra hab. Jana Kłosa
4. Prof. dra hab. Marcina Tkaczyka

W okresie sprawozdawczym zmarło 22 członków Towarzystwa: ks. prof. Czesław Stanisław Bartnik – członek czynny Wydziału Teologii, ks. prof. dr hab. Wacław Hryniewicz OMI – członek czynny Wydziału Teologii, o. prof. dr hab. Ludwik Grzebień SJ – członek czynny Wydziału Teologii, ks. prof. dr hab. Ireneusz Mroczkowski – członek czynny Wydziału Teologii, ks. prof. Ireneusz Pawlak – członek czynny Wydziału Teologii, ks. dr hab. Wojciech Życiński SDB, prof. UPJPII – członek współpracownik Wydziału Teologii, prof. dr hab. Wiesław Müller – członek czynny Wydziału Historyczno-Filologicznego, prof. dr hab. Sylwester Dworacki – członek czynny Wydziału Historyczno-Filologicznego, prof. dr hab. Jerzy Łukaszewski – członek korespondent Wydziału Historyczno-Filologicznego, dr hab. Angelika Modlińska-Piekarcz – członek współpracownik Wydziału Historyczno-Filologicznego, dr Irena Leszczyńska – członek współpracownik Wydziału Historyczno-Filologicznego, prof. dr hab. Piotr Francuz – członek współpracownik Wydziału Nauk Społecznych, ks. prof. dr hab. Jan Szymczyk – członek korespondent Wydziału Nauk Społecznych, ks. prof. dr hab. Roman Dzwonkowski SAC – członek korespondent Wydziału Nauk Społecznych, prof. dr hab. Marian Kallas – członek czynny Wydziału Nauk Prawnych, dr Zenon kard. Grocholewski – członek czynny Wydziału Nauk Prawnych, prof. Henryk Misztal – członek czynny Wydziału Nauk Prawnych, dr hab. Grzegorz Jędrejek, prof. UKSW – członek korespondent Wydziału Nauk Prawnych, prof. dr hab. Marian kard. Jaworski – członek czynny Wydziału Filozoficznego, ks. prof. dr hab. Andrzej Maryniarczyk SDB – członek czynny Wydziału Filozoficznego, dr hab. Zdzisław Dywan – członek korespondent Wydziału Filozoficznego, ks. dr hab. Grzegorz Bugajak, prof. UKSW – członek korespondent Wydziału Filozoficznego.

Proszę o uczczenie Ich pamięci powstaniem i chwilą skupienia!

III. DZIAŁALNOŚĆ WYDZIAŁÓW I KOMISJI

1. Wydział Teologii

Przewodniczącym Wydziału był ks. dr hab. Kazimierz Pek MIC, prof. KUL, wiceprzewodniczącym – ks. dr hab. Andrzej Kiciński, prof. KUL, sekretarzem – dr hab. Michał Wyrostkiewicz. W dniu 31 XII 2020 r. Wydział liczył 158 człon-

ków, w tym czynnych 25, korespondentów 43, współpracowników 90. W okresie sprawozdawczym Wydział odbył w formie online 2 posiedzenia administracyjne.

Wydział opublikował 29 książek, 1 numer „Studiów Liturgicznych” i 13 zeszytów „Roczników Teologicznych”.

2. Wydział Filozoficzny

Przewodniczącym Wydziału był dr hab. Zbigniew Wróblewski, prof. KUL, wiceprzewodniczącym – dr Stanisław Majdański, sekretarzem – ks. dr hab. Dariusz Dąbek. W dniu 31 XII 2020 r. Wydział liczył 114 członków, w tym honorowych 3, czynnych 31, korespondentów 41, współpracowników 40. W okresie sprawozdawczym Wydział odbył 1 posiedzenie administracyjne i 1 zebranie naukowe.

W ramach Wydziału Filozoficznego działały cztery komisje: Komisja Filozofii Przyrody pod przewodnictwem dra hab. Józefa Zona, prof. KUL, Komisja Badań nad Religią pod przewodnictwem s. prof. dr hab. Zofii Zdybickiej, Komisja Kulturoznawstwa pod przewodnictwem ks. prof. dra hab. Piotra Moskala i Komisja Naukoznawstwa pod przewodnictwem dra hab. Pawła Kawałca, prof. KUL. W okresie sprawozdawczym opublikowano 3 książki, 4 numery „Roczników Filozoficznych” i 5 numerów „Roczników Kulturoznawczych”.

3. Wydział Historyczno-Filologiczny

Przewodniczącym Wydziału była prof. dr hab. Urszula Paprocka-Piotrowska, wiceprzewodniczącą dr hab. Jolanta Klimek-Grądzka, prof. KUL, sekretarzem dr Dagmara Nowacka. W dniu 31 XII 2020 r. Wydział liczył 187 członków, w tym honorowych 4, czynnych 28, korespondentów 61, współpracowników 94.

W ramach Wydziału Historyczno-Filologicznego działała Komisja Historyczna pod przewodnictwem prof. dra hab. Eugeniusza Niebelskiego. Komisja wydaje czasopismo „Teka Komisji Historycznej”; Komisja Badań nad Antykiem Chrześciańskim, przewodniczący – ks. prof. dr hab. Mariusz Szram; wiceprzewodniczący – dr hab. Ewa Osek; sekretarz – dr Anna Głowa. W okresie sprawozdawczym komisja zorganizowała 2 zebrania naukowe. Opublikowano 18 książek, 15 zeszytów „Roczników Humanistycznych”, 1 tom „Studiów Norwidianów”, 2 tomy „Studiów Polonijnych” oraz 1 tom „Teki Komisji Historycznej”.

4. Wydział Nauk Społecznych

Przewodniczącym Wydziału do 9 III 2020 r. był ks. prof. dr hab. Edward Walewander, wiceprzewodniczącym – prof. dr hab. Marian Surdacki, sekretarzem – dr hab. Piotr Paweł Gach, prof. KUL. Od 9 III 2020 r. funkcję przewodniczącego pełnił prof. dr hab. Marian Surdacki, wiceprzewodniczącego – dr hab. Wiesław Partyka, sekretarza – dr Helena Błažińska. W dniu 31 XII 2020 r. Wydział liczył 139 członków, w tym czynnych 17, korespondentów 37, współpracowników 85. Wydział odbył 1 posiedzenie naukowo-administracyjne, na którym wybrano nowe Władze Wydziału.

W ramach Wydziału Nauk Społecznych istnieją: Komisja Pedagogiczna pod przewodnictwem dr hab. Aliny Rynio i Komisja Psychologiczna pod przewodnictwem dr hab. Małgorzaty Tatali, prof. KUL. W okresie sprawozdawczym Wydział opublikował 5 książek oraz 6 numerów „Roczników Psychologicznych”, 4 numery „Roczników Pedagogicznych”, 4 numery „Roczników Nauk Społecznych”, 4 numery „Przeglądu Psychologicznego”, 2 numery czasopisma „Journal for Perspectives of Economic, Political and Social Integration” (wspólnie z Uniwersytetem Jagiellońskim).

5. Wydział Nauk Prawnych

Przewodniczącym Wydziału był ks. prof. dr hab. Józef Krukowski, wiceprzewodniczącym – abp prof. dr hab. Andrzej Dzięga, sekretarzem – ks. prof. dr hab. Mirosław Sitarz. W dniu 31 XII 2020 r. Wydział liczył 110 członków, w tym czynnych 25, korespondentów 50, współpracowników 35. W okresie sprawozdawczym Wydział odbył 1 posiedzenie naukowo-administracyjne. Wydział współorganizował międzynarodową Konferencję Naukową „Bezpieczeństwo prawne państwa i podatnika a sprawiedliwy system podatkowy w procesie integracji europejskiej: Polska – Słowacja – Ukraina – Niemcy”.

Opublikowano 7 książek, 3 numery „Roczników Nauk Prawnych”, 2 numery czasopisma „Kościół i Prawo”.

6. Wydział Matematyczno-Przyrodniczy

Przewodniczącym Wydziału był prof. dr hab. Ryszard Szyszka, wiceprzewodniczącym – dr hab. Henryk Piersa, prof. KUL, sekretarzem – dr Agnieszka Ścibor. W dniu 31 XII 2020 r. Wydział liczył 6 członków, w tym czynnych 2, korespondentów 3, współpracowników 1.

7. Wydział Zamiejscowy Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL

Przewodniczącym Wydziału był ks. prof. dr hab. Tadeusz Guz. W dniu 31 XII 2020 r. Wydział liczył 7 członków, w tym czynny 1, korespondentów 2, współpracowników 4.

IV. DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA TOWARZYSTWA

1. Wydział Nauk Prawnych Towarzystwa Naukowego KUL współorganizował 1 konferencję naukową:

– IV Międzynarodową Konferencję Naukową „Bezpieczeństwo prawne państwa i podatnika a sprawiedliwy system podatkowy w procesie integracji europejskiej: Polska – Słowacja – Ukraina – Niemcy”, zorganizowaną wspólnie z Komisją Prawniczą Polskiej Akademii Nauk, Wydziałem Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL, Wydziałem Prawa i Administracji UMCS w Lublinie, Wydziałem Prawa Uniwersytetu Trnawskiego w Trnawie, Wydziałem Prawa Państwowego Uniwersytetu Spraw Wewnętrznych we Lwowie, Fundacją Polskiej Akademii Nauk, Stowarzyszeniem Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Konferencja odbyła się w dniach **6-7 listopada 2020 r.** w Lublinie (KUL) w formie hybrydowej. Referaty wygłosili: Prof. Janusz Niczyporuk (UMCS) – Kontrola finansowania partii politycznych; Dr Michaela Moravčíková (UT w Trnawie), Churches and religious societies and taxes. Pro et contra; Dr Ivan Krasnytskyi, Dr Roman Blaguta (PUSW we Lwowie), Odpowiedzialność karna za unikanie podatków zgodnie z ustawodawstwem Ukrainy i krajów UE; Prof. Aliona Dutko, Prof. Myroslav Kovaliv (PUSW we Lwowie), Zobowiązanie podatkowe jako kategoria nauk podatkowych; Prof. Andrzej Gorgol (UZ), Konwergencja procesów konstytucjonalizacji systemów prawa podatkowego w Polsce i na Ukrainie; Prof. Jolanta Szołno-Koguc (UMCS), Aspekty sprawiedliwości podatkowej jako postulatu moralno-etycznego a skuteczność poboru podatków; Mec. Jan Hambura (EWSPA w Warszawie/Berlin), Interes państwa a interes jednostki. Porównanie systemów podatkowych w Polsce oraz Niemczech; Doc. dr Michał Maslen (UT w Trnawie), Actions of the entrepreneur in the intra-community trade in good faith and his rights and obligations under the legislation of the common system of value added tax; Doc. dr Peter Varga (UT w Trnawie), Prohibition of discriminatory taxation in European Union law; Prof. Andrzej Niezgoda (UMCS), Zakres przedmiotowy podatku od nieruchomości a zasada pewności prawa; Prof. Leszek Bielecki (UJK), Krajowa Administracja Skarbowa jako narzędzie bezpieczeństwa finansowego

Polski; Prof. Monika Münnich (KUL), Klauzule generalne jako instrumenty gwarantujące bezpieczeństwo i pewność prawa podatkowego; Prof. Przemysław Czarnek (KUL), Bezpieczeństwo prawne w państwie społecznej gospodarki rynkowej; Prof. Witold Modzelewski (UW), Ocena skuteczności prawnych instrumentów mających na celu eliminację ucieczki od opodatkowania i uzyskania nienależnych zwrotów podatku wprowadzonych w Polsce w latach 2016-2019; Prof. Ewa Kruk (UMCS), Model postępowania o udzielenie zezwolenia na dobrowolne oddanie się odpowiedzialności w sprawie o przestępstwo i wykroczenie skarbowe; Prof. Ireneusz Nowikowski (UMCS), Postępowanie w stosunku do nieobecnych w polskim procesie karnym skarbowym (wybrane kwestie); Prof. Jadwiga Potrzeszcz (KUL), Bezpieczeństwo prawne w wykładni prawa podatkowego; Dr Marzena Świdnicka (UMCS), Podatkowe aspekty pomocy prawnej dla obywatel; Dr Marcin Burzec (KUL), Wpływ inflacji na ciężar podatkowy; Dr Juliusz Petraniuk (PAN), Ubezpieczenie społeczne wspólników spółek kapitałowych.

2. Projekty badawcze realizowane pod patronatem TN KUL

Towarzystwo Naukowe KUL realizuje projekty badawcze (granty) przyznane przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (obecnie Ministerstwo Edukacji i Nauki) w ramach zadań z zakresu Działalności Upowszechniającej Naukę, konkursu „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki”, przez Kancelarię Prezesa Rady Ministrów oraz Narodowe Centrum Nauki w Krakowie.

a) W ramach Działalności Upowszechniającej Naukę Towarzystwo zrealizowało następujące granty:

1. Wydanie i upowszechnienie w bazach monografii naukowej autorstwa Marcina Lachowskiego *Słownik polskiej krytyki artystycznej XX i XXI wieku (t. I i II)*.
2. Wydanie i zamieszczenie w Internecie monografii naukowej autorstwa Edyty Chlebowskiej *Katalog prac plastycznych Norwida*, t. V.
3. Wsparcie dla czasopism naukowych – „*Studia Polonijne*”.
4. Wsparcie dla czasopism naukowych – „*Roczniki Pedagogiczne*”.

b) W ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki:

1. „Rozszerzona kontynuacja serii wydawniczej ‘Staropolski dramat religijny: Staropolski dramat i dialog religijny’”. Kierownik projektu – dr hab.

Justyna Dąbkowska-Kujko. Termin realizacji: 9 X 2015 – 8 X 2020 r. Zakończona.

2. „Edycja krytyczna tomu I, XII, XIII, XIV, XVIII *Dziejów wszystkich C. Norwida*”. Kierownik projektu: prof. dr hab. Stefan Sawicki. Termin realizacji: 26 IX 2017 – 25 IX 2022 r.

c) w ramach Narodowego Centrum Nauki:

1. „Kongregacja Nadzwyczajnych Kościelnych Spraw wobec ewolucji polityki wyznaniowej w Europie 1814-1870”. Kierownik projektu: dr hab. Anna Barańska. Termin realizacji: 8 VI 2016 – 07 VI 2020 r. Zakończony.
2. „Eksperymenty myślowe w filozofii: geneza, struktura, funkcje”. Kierownik projektu: mgr Piotr Biłgorajski. Termin realizacji: 25 I 2018 – 24 I 2020 r. Zakończony.
3. „Infirmeria Szpitala Św. Ducha w Rzymie w VIII wieku”. Kierownik projektu: prof. dr hab. Marian Surdacki. Termin realizacji 24 I 2019 – 23 I 2022 r.
4. „Brentano, reprezentacjonizm i nowożytna problematyka intencjonalności”. Kierownik projektu – dr Piotr K. Szałek. Termin realizacji 24 VII 2019 – 23 VII 2022 r.
5. „Struktura osobowości w języku polskim: nierestrykcyjne badanie psycholeksykalne czasowników osobowościovych”. Kierownik projektu – mgr Nasturcja Toruj. Termin realizacji 25 VI 2020 – 24 VI 2023 r.

d) Kancelaria Prezesa Rady Ministrów przyznała środki w ramach projektu „Pomoc Polakom i Polonii za granicą” na realizację zadania „Portal Parafie Polskie w USA – inwentaryzacja cyfrowa polskiego dziedzictwa kulturo-wego w Stanach Zjednoczonych”. Kierownik projektu – dr hab. Jacek Gołębiowski, prof. KUL. Termin realizacji 1 X 2020 – 31 XII 2020 r.

3. Promocje, targi

Z powodu pandemii wszelkie imprezy (targi, promocje) były odwoływane. We wrześniu odbyła się promocja monografii naukowej *Polonistyczny autoportret dydaktyczny. Studia – Rozprawy – Szkice* autorstwa Sławomira Jacka Żurka. Promocja odbyła się w Galerii Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie (29 IX 2020 r.).

Towarzystwo Naukowe KUL, od 2019 r., promuje własne publikacje poprzez międzynarodową sieć dystrybucji, która odbywa się w ramach współpracy z międzynarodową platformą AMAZON Service Europe. Na platformie „Amazon” sprzedaż publikacji online jest prowadzona przez oddziały: angielski (156 tytułów), niemiecki (190 tytułów), francuski (182 tytuły), hiszpański (225 tytułów), włoski (211 tytułów) i holenderski (16 tytułów).

Towarzystwo Naukowe KUL korzysta z usług ogólnopolskiej sieci internetowych księgarń, m.in. Bonito, Azymut, Motyle Książkowe. Książki wydane w Towarzystwie od razu pojawiają się na wielu portalach księgarskich – są pozycjonowane i łatwo dostępne w Internecie dla szerokiego grona odbiorców.

Książki dofinansowywane przez Uniwersytet są zamieszczane w wersji online w Repozytorium KUL.

4. Towarzystwo Naukowego KUL łącznie wydaje łącznie 60 woluminów czasopism.

Na podstawie umowy zawartej z Uniwersytetem, od roku 2019, Współwydawcą wydawanych od kilkudziesięciu lat przez Towarzystwo czasopism jest Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II. Zespoły redakcyjne działające w ramach Wydziałów Towarzystwa i Uniwersytetu przygotowały następujące czasopisma: „Roczniki Teologiczne” (z. 1-12: Praca socjalna, Teologia dogmatyczna, Teologia moralna, Historia Kościoła, Teologia duchowości, Teologia pastoralna, Teologia ekumeniczna, Liturgika, Teologia fundamentalna i religiologia, Nauki o rodzinie, Katechetyka, Homiletyka,), „Roczniki Filozoficzne” (nr 1-4), „Roczniki Humanistyczne” (z. 1-12: Literatura polska, Historia, Filologia klasyczna, Historia sztuki, Neofilologią, Językoznawstwo, Słowianoznawstwo, Lingwistyka korpusowa i translatoryka, Sinologia, Glottodydaktyka, Anglica, Muzykologia), „Roczniki Nauk Społecznych” (nr 1-4), „Roczniki Pedagogiczne” (nr 1-4), „Roczniki Nauk Prawnych” (nr 1-4), „Roczniki Psychologiczne” (nr 1-4), „Roczniki Kulturoznawcze” (nr 1-4), „Kościół i Prawo” (nr 1-2), „Studia Norwidiana” i „Studia Polonijne”.

Ponadto Towarzystwo Naukowe KUL wydaje „Summarium Societatis Scientiarum Catholicae Universitatis Lublinensis Ioannis Pauli II”, czasopismo „Teka Komisji Historycznej”. Jest także współwydawcą – razem z Uniwersytetem Jagiellońskim – anglojęzycznego czasopisma „Journal for Perspectives of Economic, Political and Social Integration” (Nº 1-2), a także – razem z Polskim Towarzystwem Psychologicznym – kwartalnika „Przegląd Psychologiczny” (nr 1-4).

Czasopisma wydawane przez Towarzystwo Naukowe KUL, zgodnie z komunikatem Ministra Edukacji i Nauki, znajdują się w wykazie czasopism punktowanych Ministerstwa Edukacji i Nauki z oceną od 20 do 100 punktów. W okresie sprawozdawczym punktacja przedstawiała się następująco: „Roczniki Humanistyczne” – 70 pkt. (2021 r. – 100 pkt); „Roczniki Filozoficzne” – 40 pkt. (2021 r. – 70 pkt.); „Roczniki Nauk Prawnych” – 40 pkt. (2021 r. – 70 pkt.); „Roczniki Psychologiczne” – 40 pkt. (2021 r. – 70 pkt.); „Studia Norwidiana” – 40 pkt. (2021 r. – 100 pkt.); „Roczniki Nauk Społecznych” – 20 pkt. (2021 r. – 40 pkt.); „Roczniki Pedagogiczne” – 20 pkt. (2021 r. – 40 pkt.); „Roczniki Kulturoznawcze” – 20 pkt. (2021 r. – 40 pkt.); „Roczniki Teologiczne” – 20 pkt. (2021 r. – 40 pkt.); „Przegląd Psychologiczny” (2021 r. – 40 pkt.); „Studia Polonijne” – 20 pkt. (2021 r. – 40 pkt.); „Kościół i Prawo” – 20 pkt. (2021 r. – 70 pkt.); „Teka Komisji Historycznej” (2021 r. – 20 pkt.).

Od 2015 r. Towarzystwo Naukowe jest członkiem organizacji CrossRef, której celem jest promowanie, rozwój oraz wykorzystywanie nowych i innowacyjnych technologii w celu przyspieszenia i ułatwienia badań naukowych. Dzięki przynależności do CrossRef Towarzystwo Naukowe otrzymało uprawnienia do nadawania artykułu publikowanym w wydawanych przez siebie czasopismach numerów DOI (ang. digital object identifier, cyfrowych identyfikatorów dokumentów elektronicznych – prefiks DOI TN KUL to 18290). Czasopisma wydawane przez Towarzystwo znajdują się w bazach m.in. CEEOL (Central and Easter European Online Library), Clarivate Analytics – Emerging Sources Citation Index (Web of Science Core Collection), EBSCO, CEJSH, Scopus, JSTOR, znajdują się na liście ERIH⁺ (ERIH PLUS, European Reference Index for the Humanities). Index Copernicus, Google Scholar, POL-index, BazHum, ProQuest, Norwegian Register for Scientific Journals, Series and Publishers, ATLA Religion Database. Poniżej szczegółowy wykaz:

1. Kościół i Prawo:

- Clarivate Analytics – Emerging Sources Citation Index (Web of Science Core Collection)
- EBSCO
- ProQuest
- DOAJ (Directory of Open Access Journals)
- Pol-Index
- ERIH PLUS
- Norwegian Register for Scientific Journals, Series and Publishers (praktycznie ERIH PLUS)

- Index Copernicus
- CEEOL (Central and Eastern European Online Library),
- CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities),
- Biblioteka Nauki CEON
- Google Scholar
- Canon Law Abstracts
- JournalTOCs
- CrossRef
- Biblioteka Cyfrowa KUL

2. Roczniki Filozoficzne:

- ARIANTA
- Biblioteka Cyfrowa KUL
- EBSCO (Philosopher's Index with Full Text database)
- European Reference Index for the Humanities and Social Sciences – ERIH Plus
- Google Scholar
- Index Copernicus Journals Masters List
- JSTOR
- PhilPapers
- Philosophy Documentation Center
- Polska Bibliografia Naukowa
- POL-index
- Scopus – Elsevier
- CEEOL (The Central and Eastern European Online Library)
- CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities)
- The Philosopher's Index
- WorldCat (OCLC)

3. Roczniki Humanistyczne:

- EBSCO
- Clarivate Analytics – Emerging Sources Citation Index (Web of Science Core Collection)
- BazHum
- CEEOL
- CEJSH
- CEON
- CrossRef
- ERIH PLUS
- POL-Index

4. Roczniki Kulturoznawcze:

- CEEOL
- CEJSH
- CEON
- ERIH PLUS
- CrossRef
- POL-Index
- Index Copernicus
- EBSCO

5. Roczniki Nauk Prawnych:

- CEEOL
- CEJSH
- CEON
- ERIH PLUS
- CrossRef
- POL-Index
- EBSCO
- Index Copernicus

6. Roczniki Nauk Społecznych:

- CEEOL
- CEJSH
- CEON
- CrossRef
- POL-Index
- ERIH PLUS
- EBSCO
- Index Copernicus

7. Roczniki Pedagogiczne:

- CEEOL
- CEJSH
- CEON
- CrossRef
- POL-Index
- Index Copernicus

8. Roczniki Psychologiczne:

- CEEOL
- CEJSH
- CEON
- CrossRef
- POL-Index
- Index Copernicus
- ERIH PLUS
- SCOPUS
- EBSCO (jest zgoda na przyjęcie czasopisma do bazy)

9. Roczniki Teologiczne:

- CEEOL
- CEJSH
- CrossRef
- ERIH PLUS
- POL-Index (?)
- Index Copernicus
- EBSCO

10. Studia Polonijne:

- ERIH PLUS
- EBSCO
- CEEOL
- CEJSH
- CEON
- BazHum
- CrossRef
- POL-Index
- Index Copernicus

11. Studia Norwidiana:

- CEEOL
- CEJSH
- CEON
- ERIH PLUS
- CrossRef
- BazHum

- POL-Index
- EBSCO
- Index Copernicus

12. Teka Komisji Historycznej:

- CEEOL
- CEJSH
- CEON
- CrossRef
- POL-Index
- Index Copernicus

Wszystkie czasopisma dostępne są on-line na zasadzie otwartego dostępu *Open access*. Wydawanie zarówno książek, jak i czasopism odbywa się terminowo, max. po upływie 4 miesięcy od złożenia kompletu materiałów publikacja ukazuje się drukiem.

VI. NAGRODY

Towarzystwo Naukowe w roku sprawozdawczym zdobyło następujące nagrody:

- Nagrodę Stowarzyszenia Wydawców Katolickich *Feniks* w kategorii „tłumacz” dla *Castus Ioseph / Niewinny Józef, Simon Simonides Leopoliensis / Szymon Szymonowic, przekł. i oprac. Izabela Bogumił*.
- Wyróżnienie *Feniks* w kategorii „nauki kościelne” za pracę zbiorową pod redakcją naukową ks. Józefa Krukowskiego *Konkordaty Polskie. Historia i teraźniejszość* oraz *Metodologia Teologii Fundamentalnej*, ks. Mariana Ruseckiego, ks. Jacentego Masteja, Krzysztofa Kauchy.
- Wyróżnienie *Feniks* w kategorii „edytorstwo” za *Cyprian Norwid. Katalog prac plastycznych, Tom IV: Prace luźne 2* Edyty Chlebowskiej.
- Wyróżnienie *Feniks* w kategorii „seria wydawnicza (dzieła zebrane)” *Prawda, dobro, sumienie*, Andrzeja Derdziuka OFM Cap.

VII. DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA

Towarzystwo opublikowało następujące pozycje książkowe (75) i czasopisma (66):

1. Ks. Tomasz Adamczyk, *Księża w opinii polskiej młodzieży – autentyczność i duchowość*, objętość 11 ark. wyd., nakład 150 egz.
2. Ajschylos, *Tragedie, t. I: Persowie, Siedmiu przeciw Tebom, Błagalnice, Prometeusz w okowach, Przełożyl, wstępem i przypisami opatrzył Robert R. Chodkowski*, objętość 15,5 ark. wyd., nakład 200 egz. (druk).
3. Antoniego Rozmanitha *wspomnienia o polskim powstaniu nad Bajkałem w 1866 roku*, opracował Eugeniusz Niebelski, objętość 7 ark. wyd., nakład 200 egz.
4. Ks. Tomasz Barankiewicz, *Neoweberyzm, etos służby publicznej. Analiza krytyczna i perspektywy*, objętość 8 ark. wyd., nakład 200 egz.
5. Sabina Bober, *Trudny przeciwnik. Arcybiskup Ignacy Tokarczuk*, objętość 15 ark. wyd., nakład 200 egz.
6. *Bóg, czas i wolność. Wokół problemu przyszłych zdarzeń przygodnych*, red. Anna Maria Karczewska, Anna Starościc, objętość 17 ark. wyd., nakład 200 egz.
7. Edyta Chlebowska, *Katalog prac plastycznych C. Norwida, t. V*, objętość 38 ark. wyd., nakład 500 egz.
8. Marcin Czakon, *Struktura matematyki*, objętość 13 ark. wyd., nakład 200 egz.
9. Monika Dacka, *Kształtowanie się poczucia jakości życia osób w średniej dojrzałości stabilnych zawodowo w kontekście przemian społeczno-ekonomicznych*, objętość 9,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
10. Andrzej Derdziuk OFMCap, *Dojrzały owoc*, objętość 5 ark. wyd., nakład 240 egz.
11. Andrzej Derdziuk OFMCap, *Prawda, dobro, sumienie*, objętość 10 ark. wyd., nakład 70 egz. (druk).
12. *Dialog chrześcijańsko-żydowski – dialog międzyreligijny*, red. Sławomir J. Żurek, objętość 20 ark. wyd., nakład 300 egz.
13. *Dignity in Suffering. Closeness in Dying. Love in Mourning. Interdisciplinary Study*, ed. Christopher Ciccarino, Mirosław Kalinowski, Krzysztof Konstanty Masłowski, Leon Szot, Antoni Świerczek, Dianne Traflet, objętość 18 ark. wyd., nakład 300 egz.
14. Ks. Michał Drożdż, Danuta Grzesiak-Witek, Paweł Witek, *Uczeń a współczesne zagrożenia*, objętość 8,5 ark. wyd., nakład 200 egz.

15. *Dyscyplina rozumu i uczciwość serca. Ks. Ireneusza Mroczkowskiego (1949-2020) sposób uprawiania teologii moralnej*, red. Andrzej Derdziuk OFMCap, ks. Wojciech Kućko, objętość 31 ark. wyd., nakład 150 egz.
16. *Encyklopedia Katolicka* t. XI, objętość 150 ark. wyd., nakład 50 egz. (dodruk).
17. *Encyklopedia Katolicka* t. XVIII, objętość 150 ark. wyd., nakład 350 egz. (dodruk).
18. *Encyklopedia Katolicka* t. XX, objętość 155 ark. wyd., nakład 400 egz. (dodruk).
19. Tadeusz Gacia, Jarosław R. Marczewski, Agnieszka Strycharczuk, “*Maioris ad limina templi*”. *Poezja epigraficzna epoki karolińskiej. Badania i przeklady*, objętość 17 ark. wyd., nakład 250 egz.
20. Ks. Konrad Glombik, Ks. Jacek Goleń, Ks. Antoni Nadbrzeżny, *Droga miłosierdzia i integracji w adhortacji Amoris laetitia. Perspektywa dogmatyczna, moralna i pastoralna*, objętość 14 ark. wyd., nakład 200 egz.
21. Homer, *Odyseja*. Przełożył, wstępem i przypisami opatrzył Robert Roman Chodkowski, objętość 26,5 ark. wyd., nakład 700 egz.
22. Ks. Roman Janiec, *Przygotowanie do małżeństwa w nauczaniu religii katolickiej w szkole*, objętość 19 ark. wyd., nakład 200 egz.
23. Ks. Zdzisław Janiec, *Jak godnie celebrować Mszę świętą? Zasady i nieprawidłowości*, objętość 11 ark. wyd., nakład 400 egz.
24. Ks. Witold Janocha, *Duchowieństwo katolickie w Polsce wobec osób z niepełnosprawnością. Studium socjologiczno-pastoralne*, objętość 13 ark. wyd., nakład 200 egz.
25. Ks. Andrzej Jasnos, *Mój Bóg. Obraz Boga u współczesnej młodzieży. Studium katechetyczne*, objętość 22 ark. wyd., nakład 150 egz.
26. Ks. Przemysław Kantyka, *Ekologia w teologiczno-spolecznej refleksji ekumenicznej. Wybrane ujęcia*, z serii *Ekumeniczna myśl społeczna*, objętość 7 ark. wyd., nakład 200 egz.
27. Ks. Dominik Kiełb, *Eucharystia w życiu duchowym błogosławionego Karola de Foucauld*, objętość 6 ark. wyd., nakład 150 egz.
28. Piotr Kopiec, ks. Przemysław Kantyka, ks. Marcin Składanowski, *Ecumenical Social Thought An Outline*, z serii *Ekumeniczna myśl społeczna*, objętość 8 ark. wyd., nakład 200 egz.
29. Piotr Kopiec, ks. Przemysław Kantyka, ks. Marcin Składanowski, *Экуменическая общественная мысль Очерк*, z serii *Ekumeniczna myśl społeczna* objętość 8 ark. wyd., nakład 150 egz.

30. Ks. Tomasz Kornek, *Hans Küng i Joseph Ratzinger jako teolodzy Soboru Watykańskiego II*, objętość 10 ark. wyd., nakład 200 egz.
31. Ks. Mirosław Kowalczyk, *Bóg w historii. Jezus jako centrum dziejów według Benedykta XVI*, objętość 14 ark. wyd., nakład 200 egz.
32. Grzegorz Kozłowski, *Smart not small. Polityka bezpieczeństwa Republiki Estońskiej*, objętość 21,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
33. Ks. Czesław Krakowiak, *Pontyfikat rzymski Pawła VI*, objętość 8 ark. wyd., nakład 200 egz.
34. Ks. Czesław Krakowiak, *Sakrament święceń. Świecenia biskupa*, objętość 16,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
35. Ks. Józef Krukowski, *Concordats between the Holy See and Poland. History and the Present*, objętość 25 ark. wyd., nakład 250 egz.
36. Bohdan Królikowski, *Ulańskie lato*, objętość 15 ark. wyd., nakład 350 egz. (druk).
37. Ks. Dariusz Kucharek, *Figura króla Manassesa. W świetle analizy narracyjnej opowiadania 2 Krl 33,1-20*, objętość 6 ark. wyd., nakład 200 egz.
38. Magdalena Łuka, Paweł Witek, Danuta Grzesiak-Witek, *Nauczyciel a współczesne zagrożenia*, objętość 9 ark. wyd., nakład 150 egz.
39. Witold Matwiejczyk, *Pruska policja polityczna wobec mniejszości polskiej w latach 1871-1933*, objętość 42 ark. wyd., nakład 200 egz.
40. Ks. Jan Miczyński, *Rozwój duchowy osoby w nauczaniu św. Elżbiety od Trójcy Świętej*, objętość 6 ark. wyd., nakład 200 egz.
41. Ks. Krzysztof Mielnicki, *Od fotografii do smartfona na lekcji religii*, objętość 5,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
42. *Model polsko-węgierskiej samorządowej współpracy międzynarodowej*, red. Marcin Szewczak, Dorota Bis, Małgorzata Ganczar, Anna Ostrowska, Katarzyna Kwiatosz, objętość 6 ark. wyd., nakład 30 egz. (druk).
43. Krzysztof Narecki, *Mneme w epoce przedsokratyków*, objętość 13 ark. wyd., nakład 150 egz.
44. Eugeniusz Niebelski, *A Bullet is Better than Such a Life*, objętość 13 ark. wyd., nakład 200 egz.
45. Ks. Sławomir Nowosad, *On Man, Theology, and the University. Selected Issues in Moral Theology*, objętość 16 ark. wyd., nakład 300 egz.
46. Ewa Odoj, *Wiara bez świadectw? Wokół Alvina Plantingi krytyki ewidentjalizmu w epistemologii religii*, objętość 15 ark. wyd., nakład 200 egz.
47. Mirosława Ołdakowska-Kufel, *Ewangelia według... Powieści „biblijne” inspirowane Księgami Nowego Testamentu*, objętość 10 ark. wyd., nakład 200 egz.

48. Teresa Paszkowska, *Silentium - polisemicka wartość i sprawność*, objętość 25 ark. wyd., nakład 200 egz.
49. Ks. Łukasz Plata, *Dojrzałość uczuciowa w formacji do kapłaństwa*, objętość 20 ark. wyd., nakład 200 egz.
50. *Polscy Żydzi dla Niepodległej (1918-1939)*, red. Sławomir J. Żurek, objętość 20 ark. wyd., nakład 300 egz.
51. *Przypominać zapomniane, odkrywać nieznane. Polskie losy – Kościół – Syberia – Rosja (XIX-XX w.): studia oferowane Profesorowi Eugeniuszowi Niebelskiemu w 70. rocznicę urodzin*, red. Anna Barańska, objętość 40 ark. wyd., nakład 150 egz.
52. Wacław Pyczek, *Dziesięć studiów romantycznych („Anhelli i inne historie”)*, objętość 13 ark. wyd., nakład 150 egz.
53. *Roman Longchamps de Bérier. Dzieła wybrane t. I*, red. Piotr Zakrzewski, Joanna Misztal-Konecka, objętość 35 ark. wyd., nakład 250 egz.
54. *Roman Longchamps de Bérier. Wybór prac, t. II. Uzasadnienie kodeksu zobowiązania*, red. Piotr Zakrzewski, Joanna Misztal-Konecka, objętość 40 ark. wyd., nakład 250 egz.
55. *Roman Longchamps de Bérier. Wybór prac, t. III. Zobowiązania*, red. Piotr Zakrzewski, Joanna Misztal-Konecka, objętość 40 ark. wyd., nakład 250 egz.
56. Wojciech Roszkowski, *Dechristianizacja współczesnej Europy*, objętość 3,5 ark. wyd., nakład 300 egz.
57. Ks. Leon Siwecki, *Człowiek odczytany w Bogu Ojcu. Teologiczno-antropologiczne refleksje w nauczaniu Jana Pawła II*, objętość 15 ark. wyd., nakład 200 egz.
58. Ks. Marcin Składanowski, *"Aby świat uwierzył". Wybrane aspekty ekumenicznej teologii politycznej*, objętość 8 ark. wyd., nakład 200 egz.
59. Anna Słowikowska, *Postulaty Stefana Kardynała Wyszyńskiego w nauczaniu Soboru Watykańskiego II*, objętość 18,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
60. *Słownik polskiej krytyki artystycznej XX i XXI wieku, t. I-II*, red. Ryszard Kasperowicz, Marcin Lachowski, Piotr Majewski, objętość 22 ark. wyd., nakład 400 egz.
61. Ks. Krzysztof Smykowski, *Człowiek i zwierzęta. Szkice teologicznomoralne*, objętość 7,5 ark. wyd., nakład 150 egz.
62. Marian Zdzisław Stepulak, *Leksykon etyki zawodu psychologa. 101 podstawowych pojęć*, objętość 25 ark. wyd., nakład 350 egz.
63. *Studia nad formalnymi i nieformalnymi źródłami prawa*, red. ks. Tomasz Barankiewicz, Tomasz Barszcz, Krzysztof Motyka, Jadwiga Potrzeszcz, objętość 19 ark. wyd., nakład 200 egz.

64. Marian Surdacki, *Miłosierdzie czy opieka społeczna. Od Starożytności do Oświecenia*, objętość 23 ark. wyd., nakład 250 egz.
65. *Sztaluga i pióro. Księga jubileuszowa ku czci profesora Wacława Pyczka*, red. Wojciech Kruszewski, objętość 30 ark. wyd., nakład 200 egz.
66. Stanisław Wilk SDB, *Nadzwyczajne uprawnienia Prymasa Polski Augusta kard. Hlonda w świetle dokumentów Stolicy Apostolskiej*, objętość 16 ark. wyd., nakład 191 egz.
67. *W kręgu ikony Matki Boskiej Chełmskiej*, red. Irena Rolska, objętość 12 ark. wyd., nakład 150 egz.
68. Karol Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność*, objętość 19 ark. wyd., nakład 600 egz. (druk, oprawa miękka).
69. Karol Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność*, objętość 19 ark. wyd., nakład 600 egz. (druk, oprawa twarda).
70. Karol Wojtyła, *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, objętość 36,5 ark. wyd., nakład 500 egz. (druk).
71. Bp Józef Wróbel SCJ, *Tożsamość bioetyki katolickiej*, objętość 13,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
72. Michał Wyrostkiewicz, *Osoba i środowisko*, objętość 10 ark. wyd., nakład 150 egz.
73. Sławomir J. Żurek, *Polonistyczny autoportret dydaktyczny. Studia – Rozprawy – Szkice*, objętość 24 ark. wyd., nakład 252 egz.
74. Ks. Waldemar Żurek SDB, *Ojciec Profesor Henryk Damian Wojtyska 1933-2009. Pasjonista, historyk Kościoła i dydaktyk*, objętość 12 ark. wyd., nakład 150 egz.
75. *Studia liturgiczne*, t. XVI, red. Waldemar Pałęcki MSF, ks. Andrzej Megger, objętość 10 ark. wyd., nakład 150 egz.
76. *Journal for Perspectives of Economic, Political and Social Integration*, 26 (2020), No 1-2, objętość 8 ark. wyd., nakład 50 egz.
77. *Kościół i Prawo*, 8(21) 2019, nr 2, objętość 15 ark. wyd., nakład 80 egz.
78. *Kościół i Prawo*, 9(22) 2020, nr 1, objętość 14,5 ark. wyd., nakład 80 egz.
79. *Przegląd Psychologiczny*, 62 (2019), nr 4, objętość 10 ark. wyd., nakład 130 egz.
80. *Przegląd Psychologiczny*, 63 (2020), nr 1, objętość 8 ark. wyd., nakład 130 egz.
81. *Przegląd Psychologiczny*, 63 (2020), nr 2, objętość 8 ark. wyd., nakład 130 egz.
82. *Przegląd Psychologiczny*, 63 (2020), nr 3, objętość 10 ark. wyd., nakład 130 egz.

83. *Roczniki Filozoficzne*, 68 (2020), nr 1, objętość 11 ark. wyd., nakład 200 egz.
84. *Roczniki Filozoficzne*, 68 (2020), nr 2, objętość 15 ark. wyd., nakład 200 egz.
85. *Roczniki Filozoficzne*, 68 (2020), nr 3, objętość 19,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
86. *Roczniki Filozoficzne*, 68 (2020), nr 4, objętość 31 ark. wyd., nakład 200 egz.
87. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 1: Literatura polska, objętość 15 ark. wyd., nakład 170 egz.
88. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 2: Historia, objętość 14 ark. wyd., nakład 180 egz.
89. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 3: Filologia klasyczna, objętość 10,25 ark. wyd., nakład 180 egz.
90. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 4: Historia sztuki, objętość 18,75 ark. wyd., nakład 160 egz.
91. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 5: Neofilologia, objętość 15,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
92. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 6: Językoznawstwo, objętość 14 ark. wyd., nakład 150 egz.
93. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 7: Słowianoznawstwo, objętość 15,75 ark. wyd., nakład 180 egz.
94. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 8: Lingwistyka korpusowa i translatoryka, objętość 10,25 ark. wyd., nakład 200 egz.
95. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 9: Sinologia, objętość 18 ark. wyd., nakład 120 egz.
96. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 10: Glottodydaktyka, objętość 14 ark. wyd., nakład 130 egz.
97. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 11: Anglicza, objętość 15,5 ark. wyd., nakład 130 egz.
98. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 12: Muzykologia, objętość 13,5 ark. wyd., nakład 150 egz.
99. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 1: Literatura polska – zeszyt specjalny, objętość 39,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
100. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 4: Historia sztuki – zeszyt specjalny, objętość 14 ark. wyd., nakład 200 egz.
101. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 5: Neofilologia – zeszyt specjalny, objętość 11 ark. wyd., nakład 160 egz.
102. *Roczniki Kulturoznawcze*, 10 (2019), nr 3, objętość 9 ark. wyd., nakład 70 egz.
103. *Roczniki Kulturoznawcze*, 10 (2019), nr 4, objętość 9,75 ark. wyd., nakład 50 egz.

104. *Roczniki Kulturoznawcze*, 11 (2020), nr 1, objętość 5,5 ark. wyd., nakład 50 egz.
105. *Roczniki Kulturoznawcze*, 11 (2020), nr 2, objętość 16,5 ark. wyd., nakład 50 egz.
106. *Roczniki Kulturoznawcze*, 11 (2020), nr 3, objętość 5,75 ark. wyd., nakład 50 egz.
107. *Roczniki Nauk Prawnych*, 29(2019), nr 2, objętość 13 ark. wyd., nakład 200 egz.
108. *Roczniki Nauk Prawnych*, 29(2019), nr 3, objętość 18,25 ark. wyd., nakład 150 egz.
109. *Roczniki Nauk Prawnych*, 29(2019), nr 4, objętość 16,5 ark. wyd., nakład 150 egz.
110. *Roczniki Nauk Społecznych*, 11(47) (2019), nr 2, objętość 8 ark. wyd., nakład 130 egz.
111. *Roczniki Nauk Społecznych*, 11(47) (2019), nr 3, objętość 9,75 ark. wyd., nakład 180 egz.
112. *Roczniki Nauk Społecznych*, 11(47) (2019), nr 4, objętość 11,5 ark. wyd., nakład 130 egz.
113. *Roczniki Nauk Społecznych*, 12(48) (2020), nr 1, objętość 7,5 ark. wyd., nakład 180 egz.
114. *Roczniki Pedagogiczne*, 12(48) 2020, nr 1, objętość 12 ark. wyd., nakład 120 egz.
115. *Roczniki Pedagogiczne*, 12(48) 2020, nr 2, objętość 8,5 ark. wyd., nakład 120 egz.
116. *Roczniki Pedagogiczne*, 12(48) 2020, nr 3, objętość 13,5 ark. wyd., nakład 120 egz.
117. *Roczniki Pedagogiczne*, 12(48) 2020, nr 4, objętość 9,75 ark. wyd., nakład 120 egz.
118. *Roczniki Psychologiczne*, 22 (2019), nr 2, objętość 6,5 ark. wyd., nakład 15 egz. (druk.
119. *Roczniki Psychologiczne*, 22 (2019), nr 4, objętość 7,75 ark. wyd., nakład 140 egz.
120. *Roczniki Psychologiczne*, 23 (2020), nr 1, objętość 6,75 ark. wyd., nakład 140 egz.
121. *Roczniki Psychologiczne*, 23 (2020), nr 2, objętość 6,5 ark. wyd., nakład 140 egz.
122. *Roczniki Psychologiczne*, 23 (2020), nr 3, objętość 6,5 ark. wyd., nakład 140 egz.

123. *Roczniki Psychologiczne*, 23 (2020), nr 4, objętość 7 ark. wyd., nakład 140 egz.
124. *Roczniki Teologiczne*, 66 (2019), z. 5: Teologia duchowości, objętość 13 ark. wyd., nakład 170 egz.
125. *Roczniki Teologiczne*, 67 (2020), z. 1: Praca socjalna, objętość 9,5 ark. wyd., nakład 180 egz.
126. *Roczniki Teologiczne*, 67 (2020), z. 2: Teologia dogmatyczna, objętość 10,5 ark. wyd., nakład 170 egz.
127. *Roczniki Teologiczne*, 67 (2020), z. 3: Teologia moralna, objętość 11,25 ark. wyd., nakład 170 egz.
128. *Roczniki Teologiczne*, 67 (2020), z. 4: Historia Kościoła, objętość 11,5 ark. wyd., nakład 180 egz.
129. *Roczniki Teologiczne*, 67 (2020), z. 5: Teologia duchowości, objętość 9,75 ark. wyd., nakład 170 egz.
130. *Roczniki Teologiczne*, 67 (2020), z. 6: Teologia pastoralna, objętość 11,5 ark. wyd., nakład 170 egz.
131. *Roczniki Teologiczne*, 67 (2020), z. 7: Teologia ekumeniczna, objętość 14 ark. wyd., nakład 179 egz.
132. *Roczniki Teologiczne*, 67 (2020), z. 8: Liturgika, objętość 9 ark. wyd., nakład 170 egz.
133. *Roczniki Teologiczne*, 67 (2020), z. 9: Teologia fundamentalna i religiologia, objętość 12,25 ark. wyd., nakład 170 egz.
134. *Roczniki Teologiczne*, 67 (2020), z. 10: Nauki o rodzinie, objętość 12 ark. wyd., nakład 170 egz.
135. *Roczniki Teologiczne*, 67 (2020), z. 11: Katechetyka, objętość 10 ark. wyd., nakład 170 egz.
136. *Roczniki Teologiczne*, 67 (2020), z. 12: Homiletyka, objętość 12 ark. wyd., nakład 170 egz.
137. *Studia Norwidiana*, 38 (2020), objętość 20 ark. wyd., nakład 150 egz.
138. *Studia Polonijne*, 40 (2019), objętość 30 ark. wyd., nakład 130 egz.
139. *Studia Polonijne*, 41 (2020), objętość 24,5 ark. wyd., nakład 140 egz.
140. *Teka Komisji Historycznej*, 2/17 (2020), objętość 10 ark. wyd., nakład 100 egz.
141. *Summarium Societatis Scientiarum Catholicae Universitatis Lublinensis Ioannis Pauli II*, 48(68) 2019, objętość 5 ark. wyd., nakład 150 egz.

W roku sprawozdawczym Towarzystwo Naukowe KUL opublikowało zatem 141 pozycji wydawniczych o łącznej objętości 2 501,5 ark. wyd. i nakładzie 27

217 egz., w tym 75 książek o objętości 1 661 ark. wyd. i nakładzie 17 683 egz. oraz 66 woluminów publikacji ciągłych o objętości 840,5 ark. wyd. i nakładzie 9 534 egz. Ich autorami byli przedstawiciele wielu znaczących środowisk naukowych krajowych i zagranicznych. Łącznie w czasopismach opublikowano 732 artykułów, w tym pracownicy naukowi KUL opublikowali 260 artykułów.

VIII. PRACOWNICY TN KUL

Towarzystwo Naukowe KUL dnia 31 XII 2020 r. zatrudniało 13 pracowników w ramach 13 etatów, w tym 1 etat dyrektor adm., 1 etat sekretariat, 2 etaty księgowość, 5 etatów redakcja, 4 etaty dział marketingu i kolportażu (w tym marketing internetowy, zaopatrzenie i transport oraz magazyn książek).

Lublin, 10 V 2021 r.

Dr hab. Ewa M. Ziółek
Sekretarz Generalny TN KUL

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO KUL

S u m m a r i u m
49 (69) – 2020

POSIEDZENIA WYDZIAŁÓW I KOMISJI

WYDZIAŁ FILOZOFIGCZNY

5 II 2020 r.

Ks. dr hab. Robert Kublikowski wygłosił referat pt. *Inferencjalizm semantyczny Roberta B. Brandoma. Krytyczna panorama tematyki*.

WYDZIAŁ NAUK SPOŁECZNYCH

21 II 2020 r.

Prezentacja książki ks. prof. dra hab. Edwarda Walewandra pt. *Niemirówek w starej fotografii. Ludzie i wydarzenia*.

WYDZIAŁ NAUK PRAWNYCH

11 III 2020 r.

Ks. dr Paweł Lewandowski wygłosił referat pt. *Utrzymanie osób duchownych w polskim prawie partykularnym*.

6-7 XI 2020 r.

Wydział zorganizował IV Międzynarodową Konferencję Naukową *Bezpieczeństwo prawne państwa i podatnika a sprawiedliwy system podatkowy w procesie integracji europejskiej: Polska – Słowacja – Ukraina – Niemcy*, konferencja zorganizowana wspólnie z Komisją Prawniczą Polskiej Akademii Nauk, Wydziałem Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL, Wydziałem Prawa i Administracji UMCS w Lublinie, Wydziałem Prawa

Uniwersytety Trnawskiego w Trnawie, Wydziałem Prawa Państwowego Uniwersytetu Spraw Wewnętrznych we Lwowie, Fundacją Polskiej Akademii Nauk, Stowarzyszeniem Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

WYDZIAŁ HISTORYCZNO-FILOLOGICZNY

16 I 2020 r.

Dr. hab. Ireneusz Łuc wygłosił wykład pt. *Rzymski korpus oficerski w świetle „Zarysu wiedzy wojskowej” Wegecjasza*.

27 II 2020 r.

Ks. prof. dr. hab. Marek Starowieyski wygłosił wykład pt. *Chrystus islamu – apokryficzna „Ewangelia Barnaby”*.

KONFERENCJE NAUKOWE

1. Wydział Nauk Prawnych Towarzystwa Naukowego KUL współorganizował 1 konferencję naukową:

– IV Międzynarodową Konferencję Naukową „Bezpieczeństwo prawne państwa i podatnika a sprawiedliwy system podatkowy w procesie integracji europejskiej: Polska – Słowacja – Ukraina – Niemcy”, zorganizowaną wspólnie z Komisją Prawniczą Polskiej Akademii Nauk, Wydziałem Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL, Wydziałem Prawa i Administracji UMCS w Lublinie, Wydziałem Prawa Uniwersytety Trnawskiego w Trnawie, Wydziałem Prawa Państwowego Uniwersytetu Spraw Wewnętrznych we Lwowie, Fundacją Polskiej Akademii Nauk, Stowarzyszeniem Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Konferencja odbyła się w dniach **6-7 listopada 2020 r.** w Lublinie (KUL) w formie hybrydowej. Referaty wygłosili: Prof. Janusz Niczyporuk (UMCS) – Kontrola finansowania partii politycznych; Dr Michaela Moravčíková (UT w Trnawie), Churches and religious societies and taxes. Pro et contra; Dr Ivan Krasnytskyi, Dr Roman Blaguta (PUSW we Lwowie), Odpowiedzialność karna za unikanie podatków zgodnie z ustawodawstwem Ukrainy i krajów UE; Prof. Aliona Dutko, Prof. Myroslav Kovaliv (PUSW we Lwowie), Zobowiązanie podatkowe jako kategoria nauk

podatkowych; Prof. Andrzej Gorgol (UZ), Konwergencja procesów konstytucjonalizacji systemów prawa podatкового w Polsce i na Ukrainie; Prof. Jolanta Szołno-Koguc (UMCS), Aspekty sprawiedliwości podatkowej jako postulatu moralno-etycznego a skuteczność poboru podatków; Mec. Jan Hambura (EWSPA w Warszawie/Berlin), Interes państwa a interes jednostki. Porównanie systemów podatkowych w Polsce oraz Niemczech; Doc. dr Michał Maslen (UT w Trnawie), Actions of the entrepreneur in the intra-community trade in good faith and his rights and obligations under the legislation of the common system of value added tax; Doc. dr Peter Varga (UT w Trnawie), Prohibition of discriminatory taxation in European Union law; Prof. Andrzej Niezgoda (UMCS), Zakres przedmiotowy podatku od nieruchomości a zasada pewności prawa; Prof. Leszek Bielecki (UJK), Krajowa Administracja Skarbową jako narzędzie bezpieczeństwa finansowego Polski; Prof. Monika Münnich (KUL), Klauzule generalne jako instrumenty gwarantujące bezpieczeństwo i pewność prawa podatkowego; Prof. Przemysław Czarnek (KUL), Bezpieczeństwo prawne w państwie społecznej gospodarki rynkowej; Prof. Witold Modzelewski (UW), Ocena skuteczności prawnych instrumentów mających na celu eliminację ucieczki od opodatkowania i uzyskania nienależnych zwrotów podatku wprowadzonych w Polsce w latach 2016-2019; Prof. Ewa Kruk (UMCS), Model postępowania o udzielenie zezwolenia na dobro-wolne poddanie się odpowiedzialności w sprawie o przestępstwo i wykroczenie skarbowe; Prof. Ireneusz Nowikowski (UMCS), Postępowanie w stosunku do nieobecnych w polskim procesie karnym skarbowym (wybrane kwestie); Prof. Jadwiga Potrzeszcz (KUL), Bezpieczeństwo prawne w wykładni prawa podatkowego; Dr Małgorzata Świdnicka (UMCS), Podatkowe aspekty pomocy prawnej dla obywateli; Dr Marcin Burzec (KUL), Wpływ inflacji na ciężar podatkowy; Dr Juliusz Petroniuk (PAN), Ubezpieczenie społeczne wspólników spółek kapitałowych.

PROJEKTY BADAWCZE

Towarzystwo Naukowe KUL realizuje projekty badawcze (granty) przyznane przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (obecnie Ministerstwo Edukacji i Nauki) w ramach zadań z zakresu Działalności Upowszechniającej Naukę, konkursu „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki”, przez Kancelarię Prezesa Rady Ministrów oraz Narodowe Centrum Nauki w Krakowie.

a) W ramach Działalności Upowszechniającej Naukę Towarzystwo zrealizo-wało następujące granty:

1. Wydanie i upowszechnienie w bazach monografii naukowej autorstwa Marcina Lachowskiego *Słownik polskiej krytyki artystycznej XX i XXI wieku (t. I i II)*.
2. Wydanie i zamieszczenie w Internecie monografii naukowej autorstwa Edyty Chlebowskiej *Katalog prac plastycznych Norwida*, t. V.
3. Wsparcie dla czasopism naukowych – „*Studia Polonijne*”.
4. Wsparcie dla czasopism naukowych – „*Roczniki Pedagogiczne*”.

b) W ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki:

1. „Rozszerzona kontynuacja serii wydawniczej ‘Staropolski dramat religijny: Staropolski dramat i dialog religijny’”. Kierownik projektu – dr hab. Justyna Dąbkowska-Kujko. Termin realizacji: 9 X 2015 – 8 X 2020. Zakończona.
2. „Edycja krytyczna tomu I, XII, XIII, XIV, XVIII *Dzieł wszystkich C. Norwida*”. Kierownik projektu: prof. dr hab. Stefan Sawicki. Termin realizacji: 26 IX 2017 – 25 IX 2022.

c) w ramach Narodowego Centrum Nauki:

1. „Kongregacja Nadzwyczajnych Kościelnych Spraw wobec ewolucji polityki wyznaniowej w Europie 1814-1870”. Kierownik projektu: dr hab. Anna Barańska. Termin realizacji: 8 VI 2016 – 07 VI 2020. Zakończony.
2. „Eksperymenty myślowe w filozofii: geneza, struktura, funkcje”. Kierownik projektu: mgr Piotr Biłgorajski. Termin realizacji: 25 I 2018 – 24 I 2020. Zakończony.
3. „Infirmeria Szpitala Św. Ducha w Rzymie w VIII wieku”. Kierownik projektu: prof. dr hab. Marian Surdacki. Termin realizacji 24 I 2019 – 23 I 2022.
4. „Brentano, reprezentacjonizm i nowożytna problematyka intencjonalności”. Kierownik projektu – dr Piotr K. Szałek. Termin realizacji 24 VII 2019 – 23 VII 2022.
5. „Struktura osobowości w języku polskim: nierestrykcyjne badanie psycholeksykalne czasowników osobowościovych”. Kierownik projektu – mgr Nasturcja Toruj. Termin realizacji 25 VI 2020 – 24 VI 2023.

d) Kancelaria Prezesa Rady Ministrów przyznała środki w ramach projektu „Pomoc Polakom i Polonii za granicą” na realizację zadania „Portal Parafie Polskie w USA – inwentaryzacja cyfrowa polskiego dziedzictwa kulturowego w Stanach Zjednoczonych”. Kierownik projektu – dr hab. Jacek Gołębiowski, prof. KUL. Termin realizacji 1 X 2020 – 31 XII 2020.

SPIS PUBLIKACJI

Towarzystwo opublikowało następujące pozycje książkowe (75) i czasopisma (66):

1. Ks. Tomasz Adamczyk, *Księża w opinii polskiej młodzieży – autentyczność i duchowość*, objętość 11 ark. wyd., nakład 150 egz.
2. Ajschylos, *Tragedie, t. I: Persowie, Siedmiu przeciw Tebom, Błagalnice, Prometeusz w okowach, Przełożył, wstępem i przypisami opatrzył Robert R. Chodkowski*, objętość 15,5 ark. wyd., nakład 200 egz. (druk).
3. Antoniego Rozmanitha *wspomnienia o polskim powstaniu nad Bajkałem w 1866 roku*, opracował Eugeniusz Niebelski, objętość 7 ark. wyd., nakład 200 egz.
4. Ks. Tomasz Barankiewicz, *Neoweberyzm, etos służby publicznej. Analiza krytyczna i perspektywy*, objętość 8 ark. wyd., nakład 200 egz.
5. Sabina Bober, *Trudny przeciwnik. Arcybiskup Ignacy Tokarczuk*, objętość 15 ark. wyd., nakład 200 egz.
6. *Bóg, czas i wolność. Wokół problemu przyszłych zdarzeń przygodnych*, red. Anna Maria Karczewska, Anna Starościc, objętość 17 ark. wyd., nakład 200 egz.
7. Edyta Chlebowska, *Katalog prac plastycznych C. Norwida, t. V*, objętość 38 ark. wyd., nakład 500 egz.
8. Marcin Czakon, *Struktura matematyki*, objętość 13 ark. wyd., nakład 200 egz.
9. Monika Dacka, *Kształtowanie się poczucia jakości życia osób w średniej dorosłości stabilnych zawodowo w kontekście przemian społeczno-ekonomicznych*, objętość 9,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
10. Andrzej Derdziuk OFMCap, *Dojrzały owoc*, objętość 5 ark. wyd., nakład 240 egz.
11. Andrzej Derdziuk OFMCap, *Prawda, dobro, sumienie*, objętość 10 ark. wyd., nakład 70 egz. (druk).
12. *Dialog chrześcijańsko-żydowski – dialog międzyreligijny*, red. Sławomir J. Żurek, objętość 20 ark. wyd., nakład 300 egz.

13. *Dignity in Suffering. Closeness in Dying. Love in Mourning. Interdisciplinary Study*, ed. Christopher Ciccarino, Miroslaw Kalinowski, Krzysztof Konstanty Maslowski, Leon Szot, Antoni Świerczek, Dianne Traflet, objętość 18 ark. wyd., nakład 300 egz.
14. Ks. Michał Drożdż, Danuta Grzesiak-Witek, Paweł Witek, *Uczeń a współczesne zagrożenia*, objętość 8,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
15. *Dyscyplina rozumu i uczciwość serca. Ks. Ireneusza Mroczkowskiego (1949-2020) sposób uprawiania teologii moralnej*, red. Andrzej Derdziuk OFM Cap, ks. Wojciech Kućko, objętość 31 ark. wyd., nakład 150 egz.
16. *Encyklopedia Katolicka* t. XI, objętość 150 ark. wyd., nakład 50 egz. (dodruk).
17. *Encyklopedia Katolicka* t. XVIII, objętość 150 ark. wyd., nakład 350 egz. (dodruk).
18. *Encyklopedia Katolicka* t. XX, objętość 155 ark. wyd., nakład 400 egz. (dodruk).
19. Tadeusz Gacia, Jarosław R. Marczewski, Agnieszka Strycharczuk, "Maioris ad limina templi". *Poezja epigraficzna epoki karolińskiej. Badania i przekłady*, objętość 17 ark. wyd., nakład 250 egz.
20. Ks. Konrad Glombik, Ks. Jacek Goleń, Ks. Antoni Nadbrzeżny, *Droga milosierdzia i integracji w adhortacji Amoris laetitia. Perspektywa dogmatyczna, moralna i pastoralna*, objętość 14 ark. wyd., nakład 200 egz.
21. Homer, *Odyseja*. Przełożył, wstępem i przypisami opatrzył Robert Roman Chodkowski, objętość 26,5 ark. wyd., nakład 700 egz.
22. Ks. Roman Janiec, *Przygotowanie do małżeństwa w nauczaniu religii katolickiej w szkole*, objętość 19 ark. wyd., nakład 200 egz.
23. Ks. Zdzisław Janiec, *Jak godnie celebrować Mszę świętą? Zasady i nieprawidłowości*, objętość 11 ark. wyd., nakład 400 egz.
24. Ks. Witold Janocha, *Duchowieństwo katolickie w Polsce wobec osób z niepełnosprawnością. Studium socjologiczno-pastoralne*, objętość 13 ark. wyd., nakład 200 egz.
25. Ks. Andrzej Jasnos, *Mój Bóg. Obraz Boga u współczesnej młodzieży. Studium katechetyczne*, objętość 22 ark. wyd., nakład 150 egz.
26. Ks. Przemysław Kantyka, *Ekologia w teologiczno-społecznej refleksji eukumenicznej. Wybrane ujęcia*, z serii *Ekumeniczna myśl społeczna*, objętość 7 ark. wyd., nakład 200 egz.
27. Ks. Dominik Kiełb, *Eucharystia w życiu duchowym błogosławionego Karola de Foucauld*, objętość 6 ark. wyd., nakład 150 egz.

-
28. Piotr Kopiec, ks. Przemysław Kantyka, ks. Marcin Składanowski, *Ecumenical Social Thought An Outline*, z serii *Ekumeniczna myśl społeczna*, objętość 8 ark. wyd., nakład 200 egz.
29. Piotr Kopiec, ks. Przemysław Kantyka, ks. Marcin Składanowski, *Экуменическая общественная мысль Очерк*, z serii *Ekumeniczna myśl społeczna* objętość 8 ark. wyd., nakład 150 egz.
30. Ks. Tomasz Kornek, *Hans Küng i Joseph Ratzinger jako teolodzy Soboru Watykańskiego II*, objętość 10 ark. wyd., nakład 200 egz.
31. Ks. Miroslaw Kowalczyk, *Bóg w historii. Jezus jako centrum dziejów według Benedykta XVI*, objętość 14 ark. wyd., nakład 200 egz.
32. Grzegorz Kozłowski, *Smart not small. Polityka bezpieczeństwa Republiki Estońskiej*, objętość 21,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
33. Ks. Czesław Krakowiak, *Pontyfikat rzymski Pawła VI*, objętość 8 ark. wyd., nakład 200 egz.
34. Ks. Czesław Krakowiak, *Sakrament święceń. Świecenia biskupa*, objętość 16,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
35. Ks. Józef Krukowski, *Concordats between the Holy See and Poland. History and the Present*, objętość 25 ark. wyd., nakład 250 egz.
36. Bohdan Królikowski, *Ulańskie lato*, objętość 15 ark. wyd., nakład 350 egz. (dodruk).
37. Ks. Dariusz Kucharek, *Figura króla Manassesa. W świetle analizy narracyjnej opowiadania 2 Krl 33,1-20*, objętość 6 ark. wyd., nakład 200 egz.
38. Magdalena Łuka, Paweł Witek, Danuta Grzesiak-Witek, *Nauczyciel a współczesne zagrożenia*, objętość 9 ark. wyd., nakład 150 egz.
39. Witold Matwiejczyk, *Pruska policja polityczna wobec mniejszości polskiej w latach 1871-1933*, objętość 42 ark. wyd., nakład 200 egz.
40. Ks. Jan Miczyński, *Rozwój duchowy osoby w nauczaniu św. Elżbiety od Trójcy Świętej*, objętość 6 ark. wyd., nakład 200 egz.
41. Ks. Krzysztof Mielnicki, *Od fotografii do smartfona na lekcji religii*, objętość 5,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
42. *Model polsko-węgierskiej samorządowej współpracy międzynarodowej*, red. Marcin Szewczak, Dorota Bis, Małgorzata Ganczar, Anna Ostrowska, Katarzyna Kwiatosz, objętość 6 ark. wyd., nakład 30 egz. (dodruk).
43. Krzysztof Narecki, *Mneme w epoce przedsokratyków*, objętość 13 ark. wyd., nakład 150 egz.
44. Eugeniusz Niebelski, *A Bullet is Better than Such a Life*, objętość 13 ark. wyd., nakład 200 egz.

45. Ks. Sławomir Nowosad, *On Man, Theology, and the University. Selected Issues in Moral Theology*, objętość 16 ark. wyd., nakład 300 egz.
46. Ewa Odoj, *Wiara bez świadectw? Wokół Alvina Plantingi krytyki ewidentjalizmu w epistemologii religii*, objętość 15 ark. wyd., nakład 200 egz.
47. Mirosława Ołdakowska-Kufel, *Ewangelia wedlug... Powieści „biblijne” inspirowane Księgami Nowego Testamentu*, objętość 10 ark. wyd., nakład 200 egz.
48. Teresa Paszkowska, *Silentium - polisemiczna wartość i sprawność*, objętość 25 ark. wyd., nakład 200 egz.
49. Ks. Łukasz Plata, *Dojrzałość uczuciowa w formacji do kapłaństwa*, objętość 20 ark. wyd., nakład 200 egz.
50. *Polscy Żydzi dla Niepodległej (1918-1939)*, red. Sławomir J. Żurek, objętość 20 ark. wyd., nakład 300 egz.
51. *Przypominać zapomniane, odkrywać nieznane. Polskie losy – Kościół – Syberia – Rosja (XIX-XX w.): studia oferowane Profesorowi Eugeniuszowi Niebelskiemu w 70. rocznicę urodzin*, red. Anna Barańska, objętość 40 ark. wyd., nakład 150 egz.
52. Wacław Pyczek, *Dziesięć studiów romantycznych („Anhelli i inne historie”)*, objętość 13 ark. wyd., nakład 150 egz.
53. *Roman Longchamps de Bérier. Dzieła wybrane t. I*, red. Piotr Zakrzewski, Joanna Misztal-Konecka, objętość 35 ark. wyd., nakład 250 egz.
54. *Roman Longchamps de Bérier. Wybór prac, t. II. Uzasadnienie kodeksu zobowiązzeń*, red. Piotr Zakrzewski, Joanna Misztal-Konecka, objętość 40 ark. wyd., nakład 250 egz.
55. *Roman Longchamps de Bérier. Wybór prac, t. III. Zobowiązania*, red. Piotr Zakrzewski, Joanna Misztal-Konecka, objętość 40 ark. wyd., nakład 250 egz.
56. Wojciech Roszkowski, *Dechristianizacja współczesnej Europy*, objętość 3,5 ark. wyd., nakład 300 egz.
57. Ks. Leon Siwecki, *Człowiek odczytany w Bogu Ojcu. Teologiczno-antropologiczne refleksje w nauczaniu Jana Pawła II*, objętość 15 ark. wyd., nakład 200 egz.
58. Ks. Marcin Składanowski, *”Aby świat uwierzył”. Wybrane aspekty ekumenicznej teologii politycznej*, objętość 8 ark. wyd., nakład 200 egz.
59. Anna Słowikowska, *Postulaty Stefana Kardynała Wyszyńskiego w nauczaniu Soboru Watykańskiego II*, objętość 18,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
60. *Słownik polskiej krytyki artystycznej XX i XXI wieku, t. I-II*, red. Ryszard Kasperowicz, Marcin Lachowski, Piotr Majewski, objętość 22 ark. wyd., nakład 400 egz.

-
61. Ks. Krzysztof Smykowski, *Człowiek i zwierzęta. Szkice teologicznomoralne*, objętość 7,5 ark. wyd., nakład 150 egz.
 62. Marian Zdzisław Stepulak, *Leksykon etyki zawodu psychologa. 101 podstawowych pojęć*, objętość 25 ark. wyd., nakład 350 egz.
 63. *Studia nad formalnymi i nieformalnymi źródłami prawa*, red. ks. Tomasz Barankiewicz, Tomasz Barszcz, Krzysztof Motyka, Jadwiga Potrzeszcz, objętość 19 ark. wyd., nakład 200 egz.
 64. Marian Surdacki, *Miłosierdzie czy opieka społeczna. Od Starożytności do Oświecenia*, objętość 23 ark. wyd., nakład 250 egz.
 65. *Sztaluga i pióro. Księga jubileuszowa ku czci profesora Wacława Pyczka*, red. Wojciech Kruszewski, objętość 30 ark. wyd., nakład 200 egz.
 66. Stanisław Wilk SDB, *Nadzwyczajne uprawnienia Prymasa Polski Augusta kard. Hlonda w świetle dokumentów Stolicy Apostolskiej*, objętość 16 ark. wyd., nakład 191 egz.
 67. *W kręgu ikony Matki Boskiej Chełmskiej*, red. Irena Rolska, objętość 12 ark. wyd., nakład 150 egz.
 68. Karol Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność*, objętość 19 ark. wyd., nakład 600 egz. (dodruk, oprawa miękka).
 69. Karol Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność*, objętość 19 ark. wyd., nakład 600 egz. (dodruk, oprawa twarda).
 70. Karol Wojtyła, *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, objętość 36,5 ark. wyd., nakład 500 egz. (dodruk).
 71. Bp Józef Wróbel SCJ, *Tożsamość bioetyki katolickiej*, objętość 13,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
 72. Michał Wyrostkiewicz, *Osoba i środowisko*, objętość 10 ark. wyd., nakład 150 egz.
 73. Sławomir J. Żurek, *Polonistyczny autoportret dydaktyczny. Studia – Rozprawy – Szkice*, objętość 24 ark. wyd., nakład 252 egz.
 74. Ks. Waldemar Żurek SDB, *Ojciec Profesor Henryk Damian Wojtyska 1933–2009. Pasjonista, historyk Kościoła i dydaktyk*, objętość 12 ark. wyd., nakład 150 egz.
 75. *Studia liturgiczne*, t. XVI, red. Waldemar Pałęcki MSF, ks. Andrzej Megger, objętość 10 ark. wyd., nakład 150 egz.
 76. *Journal for Perspectives of Economic, Political and Social Integration*, 26 (2020), No 1-2, objętość 8 ark. wyd., nakład 50 egz.
 77. *Kościół i Prawo*, 8(21) 2019, nr 2, objętość 15 ark. wyd., nakład 80 egz.
 78. *Kościół i Prawo*, 9(22) 2020, nr 1, objętość 14,5 ark. wyd., nakład 80 egz.

79. *Przegląd Psychologiczny*, 62 (2019), nr 4, objętość 10 ark. wyd., nakład 130 egz.
80. *Przegląd Psychologiczny*, 63 (2020), nr 1, objętość 8 ark. wyd., nakład 130 egz.
81. *Przegląd Psychologiczny*, 63 (2020), nr 2, objętość 8 ark. wyd., nakład 130 egz.
82. *Przegląd Psychologiczny*, 63 (2020), nr 3, objętość 10 ark. wyd., nakład 130 egz.
83. *Roczniki Filozoficzne*, 68 (2020), nr 1, objętość 11 ark. wyd., nakład 200 egz.
84. *Roczniki Filozoficzne*, 68 (2020), nr 2, objętość 15 ark. wyd., nakład 200 egz.
85. *Roczniki Filozoficzne*, 68 (2020), nr 3, objętość 19,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
86. *Roczniki Filozoficzne*, 68 (2020), nr 4, objętość 31 ark. wyd., nakład 200 egz.
87. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 1: Literatura polska, objętość 15 ark. wyd., nakład 170 egz.
88. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 2: Historia, objętość 14 ark. wyd., nakład 180 egz.
89. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 3: Filologia klasyczna, objętość 10,25 ark. wyd., nakład 180 egz.
90. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 4: Historia sztuki, objętość 18,75 ark. wyd., nakład 160 egz.
91. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 5: Neofilologia, objętość 15,5 ark. wyd., nakład 200 egz.
92. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 6: Językoznawstwo, objętość 14 ark. wyd., nakład 150 egz.
93. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 7: Słowianoznawstwo, objętość 15,75 ark. wyd., nakład 180 egz.
94. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 8: Lingwistyka korpusowa i translatoryka, objętość 10,25 ark. wyd., nakład 200 egz.
95. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 9: Sinologia, objętość 18 ark. wyd., nakład 120 egz.
96. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 10: Glottodydaktyka, objętość 14 ark. wyd., nakład 130 egz.
97. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 11: Anglicza, objętość 15,5 ark. wyd., nakład 130 egz.
98. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 12: Muzykologia, objętość 13,5 ark. wyd., nakład 150 egz.
99. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 1: Literatura polska – zeszyt specjalny, objętość 39,5 ark. wyd., nakład 200 egz.

100. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 4: Historia sztuki – zeszyt specjalny, objętość 14 ark. wyd., nakład 200 egz.
101. *Roczniki Humanistyczne*, 68 (2020), z. 5: Neofilologia – zeszyt specjalny, objętość 11 ark. wyd., nakład 160 egz.
102. *Roczniki Kulturoznawcze*, 10 (2019), nr 3, objętość 9 ark. wyd., nakład 70 egz.
103. *Roczniki Kulturoznawcze*, 10 (2019), nr 4, objętość 9,75 ark. wyd., nakład 50 egz.
104. *Roczniki Kulturoznawcze*, 11 (2020), nr 1, objętość 5,5 ark. wyd., nakład 50 egz.
105. *Roczniki Kulturoznawcze*, 11 (2020), nr 2, objętość 16,5 ark. wyd., nakład 50 egz.
106. *Roczniki Kulturoznawcze*, 11 (2020), nr 3, objętość 5,75 ark. wyd., nakład 50 egz.
107. *Roczniki Nauk Prawnych*, 29(2019), nr 2, objętość 13 ark. wyd., nakład 200 egz.
108. *Roczniki Nauk Prawnych*, 29(2019), nr 3, objętość 18,25 ark. wyd., nakład 150 egz.
109. *Roczniki Nauk Prawnych*, 29(2019), nr 4, objętość 16,5 ark. wyd., nakład 150 egz.
110. *Roczniki Nauk Społecznych*, 11(47) (2019), nr 2, objętość 8 ark. wyd., nakład 130 egz.
111. *Roczniki Nauk Społecznych*, 11(47) (2019), nr 3, objętość 9,75 ark. wyd., nakład 180 egz.
112. *Roczniki Nauk Społecznych*, 11(47) (2019), nr 4, objętość 11,5 ark. wyd., nakład 130 egz.
113. *Roczniki Nauk Społecznych*, 12(48) (2020), nr 1, objętość 7,5 ark. wyd., nakład 180 egz.
114. *Roczniki Pedagogiczne*, 12(48) 2020, nr 1, objętość 12 ark. wyd., nakład 120 egz.
115. *Roczniki Pedagogiczne*, 12(48) 2020, nr 2, objętość 8,5 ark. wyd., nakład 120 egz.
116. *Roczniki Pedagogiczne*, 12(48) 2020, nr 3, objętość 13,5 ark. wyd., nakład 120 egz.
117. *Roczniki Pedagogiczne*, 12(48) 2020, nr 4, objętość 9,75 ark. wyd., nakład 120 egz.
118. *Roczniki Psychologiczne*, 22 (2019), nr 2, objętość 6,5 ark. wyd., nakład 15 egz. (druk).

119. *Roczniki Psychologiczne*, 22 (2019), nr 4, objętość 7,75 ark. wyd., nakład 140 egz.
120. *Roczniki Psychologiczne*, 23 (2020), nr 1, objętość 6,75 ark. wyd., nakład 140 egz.
121. *Roczniki Psychologiczne*, 23 (2020), nr 2, objętość 6,5 ark. wyd., nakład 140 egz.
122. *Roczniki Psychologiczne*, 23 (2020), nr 3, objętość 6,5 ark. wyd., nakład 140 egz.
123. *Roczniki Psychologiczne*, 23 (2020), nr 4, objętość 7 ark. wyd., nakład 140 egz.
124. *Roczniki Teologiczne*, 66 (2019), z. 5: Teologia duchowości, objętość 13 ark. wyd., nakład 170 egz.
125. *Roczniki Teologiczne*, 67 (2020), z. 1: Praca socjalna, objętość 9,5 ark. wyd., nakład 180 egz.
126. *Roczniki Teologiczne*, 67 (2020), z. 2: Teologia dogmatyczna, objętość 10,5 ark. wyd., nakład 170 egz.
127. *Roczniki Teologiczne*, 67 (2020), z. 3: Teologia moralna, objętość 11,25 ark. wyd., nakład 170 egz.
128. *Roczniki Teologiczne*, 67 (2020), z. 4: Historia Kościoła, objętość 11,5 ark. wyd., nakład 180 egz.
129. *Roczniki Teologiczne*, 67 (2020), z. 5: Teologia duchowości, objętość 9,75 ark. wyd., nakład 170 egz.
130. *Roczniki Teologiczne*, 67 (2020), z. 6: Teologia pastoralna, objętość 11,5 ark. wyd., nakład 170 egz.
131. *Roczniki Teologiczne*, 67 (2020), z. 7: Teologia ekumeniczna, objętość 14 ark. wyd., nakład 179 egz.
132. *Roczniki Teologiczne*, 67 (2020), z. 8: Liturgika, objętość 9 ark. wyd., nakład 170 egz.
133. *Roczniki Teologiczne*, 67 (2020), z. 9: Teologia fundamentalna i religiołogia, objętość 12,25 ark. wyd., nakład 170 egz.
134. *Roczniki Teologiczne*, 67 (2020), z. 10: Nauki o rodzinie, objętość 12 ark. wyd., nakład 170 egz.
135. *Roczniki Teologiczne*, 67 (2020), z. 11: Katechetyka, objętość 10 ark. wyd., nakład 170 egz.
136. *Roczniki Teologiczne*, 67 (2020), z. 12: Homiletyka, objętość 12 ark. wyd., nakład 170 egz.
137. *Studia Norwidiana*, 38 (2020), objętość 20 ark. wyd., nakład 150 egz.
138. *Studia Polonijne*, 40 (2019), objętość 30 ark. wyd., nakład 130 egz.

139. *Studia Polonijne*, 41 (2020), objętość 24,5 ark. wyd., nakład 140 egz.
140. *Teka Komisji Historycznej*, 2/17 (2020), objętość 10 ark. wyd., nakład 100 egz.
141. *Summarium Societatis Scientiarum Catholicae Universitatis Lublinensis Ioannis Pauli II*, 48(68) 2019, objętość 5 ark. wyd., nakład 150 egz.

W roku sprawozdawczym Towarzystwo Naukowe KUL opublikowało zatem 141 pozycji wydawniczych o łącznej objętości 2 501,5 ark. wyd. i nakładzie 27 217 egz., w tym 75 książek o objętości 1 661 ark. wyd. i nakładzie 17 683 egz. oraz 66 woluminów publikacji ciągłych o objętości 840,5 ark. wyd. i nakładzie 9 534 egz. Ich autorami byli przedstawiciele wielu znaczących środowisk naukowych krajowych i zagranicznych. Łącznie w czasopismach opublikowano 732 artykułów, w tym pracownicy naukowi KUL opublikowali 260 artykułów.

TARGI, PROMOCJE, NAGRODY

Z powodu pandemii wszelkie imprezy (targi, promocje) były odwoływanie. We wrześniu odbyła się promocja monografii naukowej *Polonistyczny autoportret dydaktyczny. Studia – Rozprawy – Szkice* autorstwa Sławomira Jacka Żurka. Promocja odbyła się w Galerii Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie (29 IX 2020).

Towarzystwo Naukowe KUL od roku 2019, promuje własne publikacje poprzez międzynarodową sieć dystrybucji, która odbywa się w ramach współpracy z międzynarodową platformą AMAZON Service Europe. Na platformie „Amazon” sprzedaż publikacji online prowadzona jest przez oddziały: angielski (156 tytułów), niemiecki (190 tytułów), francuski (182 tytuły), hiszpański (225 tytułów), włoski (211 tytułów) i holenderski (16 tytułów).

Towarzystwo Naukowe KUL korzysta z usług ogólnopolskiej sieci internetowych księgarń, m.in. Bonito, Azymut, Motyle Książkowe. Książki wydane w Towarzystwie od razu pojawiają się na wielu portalach księgarskich – są pozycjonowane i łatwo dostępne w Internecie dla szerokiego grona odbiorców. Książki dofinansowywane przez Uniwersytet są zamieszczane w wersji online w Repozytorium KUL.

Towarzystwo Naukowego KUL łącznie wydaje łącznie 60 woluminów czasopism. Na podstawie umowy zawartej z Uniwersytetem, od roku 2019, Współwydawcą wydawanych od kilkudziesięciu lat przez Towarzystwo czasopism jest Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II. Zespoły redakcyjne działające w ramach Wydziałów Towarzystwa i Uniwersytetu przygotowały następujące czasopisma: „Roczniki Teologiczne” (z. 1-12: Praca socjalna, Teologia dogmatyczna, Teologia moralna, Historia Kościoła, Teologia duchowości, Teologia pastoralna, Teologia ekumeniczna, Liturgika, Teologia fundamentalna i religiologia, Nauki o rodzinie, Katechetyka, Homiletyka,), „Roczniki Filozoficzne” (nr 1-4), „Roczniki Humanistyczne” (z. 1-12: Literatura polska, Historia, Filologia klasyczna, Historia sztuki, Neofilologią, Językoznawstwo, Słowianoznawstwo, Lingwistyka korpusowa i translatoryka, Sinologia, Glottodydaktyka,

Anglica, Muzykologia), „Roczniki Nauk Społecznych” (nr 1-4), „Roczniki Pedagogiczne” (nr 1-4), „Roczniki Nauk Prawnych” (nr 1-4), „Roczniki Psychologiczne” (nr 1-4), „Roczniki Kulturoznawcze” (nr 1-4), „Kościół i Prawo” (nr 1-2), „Studia Norwidiana” i „Studia Polonijne”.

Ponadto Towarzystwo Naukowe KUL wydaje „Summarium Societatis Scientiarum Catholicae Universitatis Lublinensis Ioannis Pauli II”, czasopismo „Teka Komisji Historycznej”. Jest także współwydawcą – razem z Uniwersytetem Jagiellońskim – anglojęzycznego czasopisma „Journal for Perspectives of Economic, Political and Social Integration” (Nº 1-2), a także – razem z Polskim Towarzystwem Psychologicznym – kwartalnika „Przegląd Psychologiczny” (nr 1-4).

Czasopisma wydawane przez Towarzystwo Naukowe KUL, zgodnie z komunikatem Ministra Edukacji i Nauki, znajdują się w wykazie czasopism punktowanych Ministerstwa Edukacji i Nauki z oceną od 20 do 100 punktów. W okresie sprawozdawczym punktacja przedstawiała się następująco: „Roczniki Humanistyczne” – 70 pkt. (2021 r. – 100 pkt); „Roczniki Filozoficzne” – 40 pkt. (2021 r. – 70 pkt.); „Roczniki Nauk Prawnych” – 40 pkt. (2021 r. – 70 pkt.); „Roczniki Psychologiczne” – 40 pkt. (2021 r. – 70 pkt.); „Studia Norwidiana” – 40 pkt. (2021 r. – 100 pkt.); „Roczniki Nauk Społecznych” – 20 pkt. (2021 r. – 40 pkt.); „Roczniki Pedagogiczne” – 20 pkt. (2021 r. – 40 pkt.); „Roczniki Kulturoznawcze” – 20 pkt. (2021 r. – 40 pkt.); „Roczniki Teologiczne” – 20 pkt. (2021 r. – 40 pkt.); „Przegląd Psychologiczny” (2021 r. – 40 pkt.); „Studia Polonijne” – 20 pkt. (2021 r. – 40 pkt.); „Kościół i Prawo” – 20 pkt. (2021 r. – 70 pkt.); „Teka Komisji Historycznej” (2021 r. – 20 pkt.).

Od 2015 r. Towarzystwo Naukowe jest członkiem organizacji CrossRef, której celem jest promowanie, rozwój oraz wykorzystywanie nowych i innowacyjnych technologii w celu przyspieszenia i ułatwienia badań naukowych. Dzięki przynależności do CrossRef Towarzystwo Naukowe otrzymało uprawnienia do nadawania artykułu publikowanym w wydawanych przez siebie czasopismach numerów DOI (ang. digital object identifier, cyfrowych identyfikatorów dokumentów elektronicznych – prefiks DOI TN KUL to 18290). Czasopisma wydawane przez Towarzystwo znajdują się w bazach m.in. CEEOL (Central and Easter European Online Library), Clarivate Analytics – Emerging Sources Citation Index (Web of Science Core Collection), EBSCO, CEJSH, Scopus, JSTOR, znajdują się na liście ERIH⁺ (ERIH PLUS, European Reference Index for the Humanities). Index Copernicus, Google Scholar, POL-index, BazHum, ProQuest, Norwegian Register for Scientific Journals, Series and Publishers, ATLA Religion Database.

NAGRODY

Towarzystwo Naukowe w roku sprawozdawczym zdobyło następujące nagrody:

- Nagrodę Stowarzyszenia Wydawców Katolickich *Feniks* w kategorii „tłumacz” dla *Castus Joseph / Niewinny Józef, Simon Simonides Leopoliensis / Szymon Szymanowic, przekł. i oprac. Izabela Bogumił*.
- Wyróżnienie *Feniks* w kategorii „nauki kościelne” za pracę zbiorową pod redakcją naukową ks. Józefa Krukowskiego *Konkordaty Polskie. Historia i teraźniejszość* oraz *Metodologia Teologii Fundamentalnej*, ks. Mariana Ruseckiego, ks. Jacentego Masteja, Krzysztofa Kauchy.
- Wyróżnienie *Feniks* w kategorii „edytorstwo” za *Cyprian Norwid. Katalog prac plastycznych, Tom IV: Prace luźne 2* Edyty Chlebowskiej.
- Wyróżnienie Feniks w kategorii „seria wydawnicza (dzieła zebrane)” *Prawda, dobro, sumienie*, Andrzeja Derdziuka OFM Cap.

SPIS TREŚCI

NONAGESIMA ADVENIENS...

ARCHIVALIA SOCIORUM NOSTRORUM
PARUM DIVULGATA

Ryszard BENDER, Jednostka i społeczeństwo w marksistowskim systemie filozoficznym	5
---	---

DICTA

CZYLI TEKSTY WYGŁOSZONE

Robert KUBLIKOWSKI, Inferencjalizm semantyczny – główne idee	19
Kazimierz PRZBYŁKO, Okupacja niemiecka oraz jawne i tajne nauczanie w Lipnicy Murowanej w latach 1939-1945	31

DOCTORUM EMINENTIUM PERSONÆ AC TYPI – SYLWETKI UCZONYCH

Ks. Edward WALEWANDER, Ks. Roman Dzwonkowski SAC (1930-2020) – kustosz pamięci Polaków na „nieludzkiej ziemi”. Refleksje tuż po odejściu	67
--	----

IN MEMORIAM

(*Wszystkie teksty w tym dziale opracował Stanisław Sarek*)

Dr hab. Grzegorz Jędrejek, prof. UKSW	75
Prof. dr hab. Wiesław Müller	77
Ks. prof. dr hab. Czesław Stanisław Bartnik	79
O. prof. dr hab. Ludwik Grzebień SJ	81
Ks. dr hab. Wojciech Życiński SDB, prof. UPJPII	83
Ks. dr hab. Grzegorz Bugajak, prof. UKSW	85
Dr hab. Zdzisław Dywan, prof. KUL	87
O. prof. dr hab. Wacław Hryniewicz OMI	89
Prof. dr hab. Jerzy Łukaszewski	91

Prof. dr hab. Marian Kallas	93
Ks. prof. dr hab. Ireneusz Pawlak	95
Dr Zenon kard. Grocholewski	97
Ks. prof. dr hab. Ireneusz Mroczkowski	99
Prof. dr hab. Marian kard. Jaworski.....	101
Dr Irena Winkler-Leszczyńska	103
Prof. dr hab. Sylwester Dworacki	105
Ks. prof. dr hab. Henryk Misztal	107
Dr hab. Angelika Modlińska-Piekarz	109
Prof. dr hab. Piotr Francuz	111
Ks. prof. dr hab. Jan Szymczyk	113
Ks. prof. dr hab. Andrzej Maryniarczyk SDB	115
Ks. prof. dr hab. Roman Dzwonkowski SAC	117

**SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO KUL
(2020)**

Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego KUL za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2020 roku	121
Działalność naukowa Towarzystwa Naukowego KUL.....	145
Posiedzenia Wydziałów i Komisji.....	145
Konferencje naukowe	146
Projekty badawcze	147
Działalność wydawnicza Towarzystwa Naukowego KUL	149
Spis publikacji	149
Targi, promocje, nagrody	159